

CYNGOR SIR CEREDIGON

CYFADRAN ADDYSG A GWASANAETHAU CYMUNEDOL

DATBLYGU ADDYSG YNG NGHEREDIGION

CYNLLUNIO DARPARIAETH ADDYSG HYD AT 2020

Ionawr 2009

2005/06

Excellence Wales
Rhagoriaeth Cymru

Tra Chymredwy - Dysgu Gyda'r Oes i Bawb
Highly Commended - Lifelong Learning for All

...ymrwymo i ddygsu

Mr J E Evans,
Cyfarwyddwr Addysg
a
Gwasanaethau Cymunedol

Cyng. C W Davies
Aelod Cabinet
a chyfrifoldeb dros
Addysg, Diwylliant
a Hamdden

Cynnwys

Cyflwyniad.....	4
1: Cefndir a Chyd-destun.....	6
2: Pam datblygu darpariaeth addysg?	11
3: Gweledigaeth – Ysgol y Dyfodol.....	14
4: Sefyllfa, polisiau a materion cyfredol.....	19
4.1 Nodweddion demograffig	
4.2 Niferoedd Disgyblion a Lleoedd	
4.3 Derbyn Disgyblion i ysgolion	
4.4 Cludiant o'r Cartref i'r Ysgol	
4.5 Staffio	
4.6 Asedau o ran Adeiladau	
4.7 Cyllid/Ariannu	
4.8 Polisi Iaith	
4.9 Y Cyfnod Sylfaen	
4.10 Canolfannau Integredig	
4.11 Addysg Arbennig	
4.12 Addysg Uwchradd	
4.13 Technoleg Gwybodaeth	
5: Patrymau Posib.....	44
6: Argymhellion polisi ac egwyddorion penodol	50
7: Y broses ddatblygu.....	52
8: Y ffordd ymlaen.....	53
Llyfryddiaeth	

Y Cynllun Datblygu Addysg yng Ngheredigion.

Datganiad Cenhadaeth

'Darparu a hybu'r wybodaeth, y sgiliau, y cymwyseddau, y profiadau, y cymwysterau a'r agweddau a fydd yn sicrhau bod y plant, y bobl ifanc a'r oedolion yng Ngheredigion yn cyflawni'u haddewid fel unigolion dwyieithog ac fel aelodau o'u cymunedau lleol a byd-eang, gydol eu hoes'.

Cynllun Addysg Sengl 2006-08

Mewn amgylchedd lle mae newid cyflym yn digwydd a lle mae pwysau cynyddol i wella safonau a chyfleoedd dysgu mae cynaliadwyedd y ddarpariaeth addysg bresennol yng Ngheredigion yn cael ei herio. Yng ngoleuni'r gofynion ar brifathrawon ac athrawon, niferoedd disgyblion mewn ysgolion sy'n prysur ddisgyn a natur ac ansawdd adeiladau i gwrdd â gofynion yr amgylchedd dysgu yn yr 21^{ain} Ganrif mae'n rhaid i Awdurdod Addysg Ceredigion ystyried darpariaeth addysg yn y sir yn y dyfodol.

Prif ddiben y ddogfen yw:

- *Canfod ffyrdd o ddatblygu'r ddarpariaeth addysg ar draws Ceredigion*
- *Sefydlu a gweithredu'r rhaglen a fydd yn datblygu addysg yng Ngheredigion.*
- *Gweithredu opsiynau ar gyfer trefniadaeth ysgolion, yn enwedig yn y sector cynradd, yng nghydestun nifer gostyngol y disgyblion a goblygiadau hynny*
- *Darparu sylfaen ar gyfer cynllunio effeithiol at y dyfodol er mwyn cael y cyllid mwyaf posib a all fod ar gael o nifer o ffynonellau ar gyfer buddsoddiad cyfalaf mewn ysgolion, yn enwedig o Lywodraeth Cynulliad Cymru yn unol â pharamedrau a gofynion sefydlog.*

Mae'r ddogfen yn darparu eglurder ynglŷn â'r modd y caiff addysg ei chyflwyno i'r dyfodol o fewn Ceredigion. Hefyd, caiff ei chreu ar y cyd â'r polisi adolygu ysgolion yn unol â'r meini prawf sefydledig. Mae'r holl ddata perthnasol a gynhwyswyd yn y ddogfen hon sy'n ymwneud â nifer disgyblion wedi'u seilio ar ffigurau ar gyfer Ionawr 2008.

Mae'r ddogfen ychwanegol 'Opsiynau Posibl i'r Dyfodol', sy'n parhau'n ddogfen drafod, yn cyflwyno opsiynau ar gyfer darpariaeth addysg mewn gwahanol ardaloedd ac yn cynnig, lle bo'n briodol, gamau graddol i gyrraedd y math o ddarpariaeth a ystyrir yn nod terfynol erbyn 2020.

Mae'n hollbwysig bod yr holl randdeiliaid yn deall yn glir nad yw cadw'r *status quo* bellach yn gynaliadwy. Mae cyfle i osod sail gadarn nid yn unig i ddysgwyr y presennol ond i genedlaethau sydd i ddod. Mae'n galw am weledigaeth, dewrder a chydweithrediad. Mae'r ddogfen hefyd yn cydnabod y ffaith nad oes yna'r un ateb unigol i Geredigion.

Dylid nodi bod y ddogfen yn canolbwyntio'n bennaf ar y cyfnod cynradd ond nid yw hynny i nacáu cynnwys ffyrdd o fynd ati sydd hefyd yn ymwneud ag ysgolion uwchradd, lle bo'n briodol. Bydd dogfen ymgynghori debyg a manylach ar ddarpariaeth addysg uwchradd – sy'n cynnwys darpariaeth ar gyfer 14 - 19 ac addysg ôl-16 – yn cael ei pharatoi hefyd. Fodd bynnag, rydym wedi ymrwymo i ddarparu addysg ar gyfer disgyblion oed uwchradd ymhob un o'r chwe phrif dref yng Ngheredigion.

Cyfarwyddwr Addysg a Gwasanaethau Cymunedol
Swyddfa'r Sir
Glan y Môr
Aberystwyth
Ceredigion SY 23 2DE

1: Cefndir a Chyd-destun

1.1 Mae'r ddarpariaeth addysg yng Ngheredigion yn y dyfodol yn cefnogi'r egwyddor o ddarparu cyfleoedd addysgol o'r ansawdd gorau er mwyn sicrhau gwelliant yng nghyfraeddiadau dysgwyr, sydd o safon uchel yng Ngheredigion.

1.2 Y mae Llywodraeth Cynulliad Cymru ac Estyn fel ei gilydd mewn polisiau ac adolygiadau diweddar yn pwysleisio'r anghenion canlynol

- i wella darpariaeth gwasanaethau drwy fynd at bethau mewn ffyrdd amlasiantaethol
- sicrhau bod ysgolion nid yn unig yn addas at eu diben ond yn darparu ar gyfer rhychwant ehangach o ddibenion cymunedol
- i wneud defnydd mwy effeithiol o adnoddau prin drwy ddileu lleoedd gwag yn yr ysgol
- i ystyried ffyrdd llai anhyblyg o fynd at ddysgu a gofynion cwricwlaidd llai cyfyngedig

Yn wir, mae Estyn yn y ddogfen "Trawsnewid ysgolion" (2004) yn awgrymu

"...Bydd yn rhaid i fuddiannau sefydliadol cul pawb sy'n gysylltiedig gael eu rhoi o'r neilltu os yw dull cydweithredol a strategol dilyn ar gyfer llwybrau dysgu hyblyg am gael ei adeiladu a ffynnu. Bydd angen i arweinwyr a rheolwyr gael y weledigaeth, yr egni, y medrau a'r gallu i ragweld ac ymateb i anghenion sy'n prysur newid a bod yn llai amddiffynnol o'u rolau a'u statws cyfredol. ..."

1.3 Mae'n addas i ystyried a yw darpariaeth addysg yng Ngheredigion ar ddechrau'r trydydd mileniwm yn gynaliadwy yng nghyd-destun anghenion y dysgwr mewn amgylchedd - cymdeithasol, diwylliannol, economaidd a thechnolegol.

Ers amser maith mae gwerth uchel yn cael ei roi ar addysg yn y sir ac mae'r flaenoriaeth a roddir gan y Cyngor Sir er yr ad-drefnu ym 1996 yn ail-bwysleisio mor bwysig yw addysg ym meddyliau pobl ac mewn realiti ar gyfer holl ddysgwyr Ceredigion.

1.4 Y mae'n bwysig gosod y cefndir y cyflwynir y ddogfen hon yn ei erbyn a'r cyd-destun y'i cyflwynir ynddo.

(i) Natur y Sir

1.5 Sir wledig, amaethyddol a thenau ei phoblogaeth yw Ceredigion gyda rhyw 75,500 o bobl yn byw mewn tiriogaeth o 1,800 cilometr sgwâr. Dim ond tair tref o fewn y Sir sydd â phoblogaeth o 2,000 neu fwy – Aberystwyth (13,000), Aberteifi (4,000) a Llanbedr Pont Steffan (2,000). Ceir Colegau Prifysgol yn Aberystwyth a Llanbedr Pont Steffan sy'n denu tua 9,000 o fyfyrwyr i'r Sir yn ystod y flwyddyn.

1.6. Wedi cyfnod hir o ddiblogi, gwelwyd dros y blynyddoedd diweddar gynydd sylweddol yn y boblogaeth. Er enghraifft, cododd y boblogaeth breswyl rhwng 1990 a 2000 o 66,400 ym 1990 i 75,500 yn 2000, cynnydd o 13.7%. Cafwyd y cynnydd hwn drwy fewnfudiad net o ryw 800 o bobl y flwyddyn. Mae hyn wedi cael effaith sylweddol ar nifer o gymunedau gwledig. Yn ôl cyfrifiad 1991, roedd 60.4% o'r boblogaeth yn medru'r Gymraeg.

1.7 Amaethyddiaeth sydd wedi bod yn asgwrn cefn i economi'r Sir ond cyflogir cyfran weddol uchel o'r boblogaeth hefyd mewn meysydd megis gweinyddiaeth gyhoeddus. Er bod cyfradd diweithdra'r Sir yn is na'r cyfartaledd dros Gymru, ceir pocedi o ddiweithdra uchel. Mae'r Sir yn cael ei chynnwys o fewn Grant Cydgyfeiriant y Comisiwn Ewropeaidd fel un o ardaloedd mwyaf difreintiedig Ewrop. Mae rhan o'r Sir wedi'i chlustnodi'n ardal o amddifadrwydd a gall atynnu cefnogaeth ariannol ychwanegol. Mae dros 11% o blant ysgol yn derbyn prydau bwyd am ddim yn yr ysgol. Mewn rhai achosion unigol mae'r ganran yn fwy na 30% - hyd yn oed mewn rhai ysgolion pentref gwledig.

(ii) Y Gwasanaeth Addysg

1.8 Er ei sefydlu yn 1996 rhoddodd Cyngor Sir Ceredigion flaenoriaeth i'r gwasanaeth addysg o fewn y Sir ac adlewyrchir y flaenoriaeth honno yn y gyllideb a ddyrennir i ysgolion. Ar gyfer 2007/2008 dyrannwyd

45 % o Gyllideb (Net) y Cyngor Sir i'r Gwasanaeth Addysg, a 72% o hynny'n cael ei ddirprwyo i ysgolion. Addysgir tua 10,100 o blant 4-18 mlwydd oed o fewn Ysgolion y Sir: rhyw 4,990 yn y sector cynradd a thros 5,132 yn y sector uwchradd. (Ionawr 2008)

1.9 Yn y sector cynradd, er bod y Sir yn cynnwys rhai ysgolion mawr - yn ardaloedd mwy poblog Aberystwyth, Aberaeron, Llanbedr Pont Steffan, Llandysul ac Aberteifi yn bennaf – prif nodwedd addysg gynradd y Sir yw nifer fawr yr ysgolion bach.

- Mae 70 o ysgolion cynradd yn yr Awdurdod ar hyn o bryd (Ionawr 2008) a phedair ohonynt yn sefydliadau enwadol gwirfoddol a gynorthwyir – un yn Gatholig wedi'i lleoli yn Aberystwyth a'r lleill yn perthyn i'r Eglwys yng Nghymru yn Ne'r Sir.
- Rhwng Medi 2006 ac Awst 2007 caewyd 6 ysgol gynradd.
- Mae'r AALI yn cynnal 8 ysgol a chanddynt unedau/ddosbarthiadau meithrin sy'n derbyn disgyblion yn rhan amser ar ddechrau'r tymor sy'n dilyn pen-blwydd y disgybl yn 3 oed.
- Mae'r 55 ysgol sy'n weddill i gyd yn derbyn disgyblion ar ddechrau'r tymor sy'n dilyn pen-blwydd y disgybl yn 4 oed.
- Mae'r ysgolion llai yn aml wedi'u clystru at ddibenion cynllunio cwricwlwm a hyfforddiant mewn swydd. Tan Fedi 1999, roedd llawer o ysgolion cynradd wedi'u grwpio o dan un Corff Llywodraethol. Fodd bynnag, daethpwyd â'r trefniant hwn i ben am fod Deddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998 yn mynnu i bob ysgol fod â'i chorff llywodraethol ei hun. Mae Deddf Addysg 2002 yn ailgyflwyno'r posibilid i nifer o ysgolion gael eu grwpio o dan un Corff Llywodraethol.
- Maent yn amrywio o ran maint o 10 i 347 o ddisgyblion. (Ionawr 2008)
- Nid oes dim dosbarthiadau dros 30 o ddisgyblion yn CA1 a dim ond 1 dosbarth yn CA2
- Prif nodwedd addysg gynradd y Sir yw nifer fawr yr ysgolion bach.
- Mae gan 54 [77%] o ysgolion cynradd Ceredigion lai na 90 o ddisgyblion gyda 48 yn cynnwys llai na 65 o ddisgyblion. (Ionawr 2008) Mae gan Geredigion ganran uwch o ysgolion cynradd bach na'r un sir arall yng Nghymru.
- Mae lefel y gefnogaeth ariannol fesul disgybl a roddir i ysgolion bach iawn yn uchel o'i chymharu ag AALLau eraill yng Nghymru.
-

1.10 Yn y Sector Uwchradd darperir addysg mewn 7 ysgol gyfun sy'n darparu ar gyfer disgyblion o 11-18 mlwydd oed.

- Mae maint ysgolion yn amrywio o 359 i 1,354 o ddisgyblion.
- Mae dwy wedi'u clustnodi'n ysgolion cyfrwng Cymraeg.
- Mae gan y saith ysgol uwchradd o fewn y Sir chweched dosbarth sy'n darparu ar gyfer disgyblion o 16+ oed. Addysgir 860 o ddisgyblion yn y Sir yn y dosbarthiadau chwech hyn. Mae maint y dosbarthiadau chwech hyn yn amrywio rhwng ysgolion, o 98 o ddisgyblion i 215 o ddisgyblion.
- Mae pob ysgol yn darparu rhychwant o gyrsiau TGAU, Safon Uwch ac Uwch Atodol yn ogystal â rhai CGCC ond, at ei gilydd, byddant yn gwneud hyn yn annibynnol ar ei gilydd.

(iii) Lleoedd Disgyblion yn y Cyfnod Cynradd

1.11 Mae'r Gweinidog dros Addysg a Dysgu Gydol Oes wedi pwysleisio'r angen i sicrhau bod ysgolion yn addas at eu diben a gosod y targed o wneud adeiladau a safleoedd ysgolion yn briodol ac yn ddigonol erbyn 2010. Yn rhan o'r bwriad hwn mae LICC yn mynnu i AALLau fynd i'r afael â lleoedd gwag – sy'n cael eu gwaethygu gan leihad yn niferoedd disgyblion yn y sector cynradd a fydd o dipyn i beth yn effeithio ar ysgolion uwchradd.

1.12 Ar sail y Datganiad CYBLD yn Ionawr 2008 a'r fformiwla adeiladau diwygiedig ...roedd 4,871 o ddisgyblion a 6,699 o leoedd. Felly roedd 27.3% o leoedd heb eu llenwi neu "dros ben".

1.13 Casgliadau adroddiad yr Archwilydd Dosbarth *Cynllunio Lleoedd Ysgol yng Ngheredigion* a gyhoeddwyd yn Chwefror 1998, ac a dynnodd sylw at y canlynol:

- bod gan Geredigion y ganran uchaf o ysgolion bach yng Nghymru,
- bod yr arian a werir ar bob disgybl yn uwch o lawer mewn ysgolion bach;
- bod nifer uchel o 'leoedd dros ben' yn ysgolion Ceredigion.

1.14 Mae hyn wedi cael ei ategu mewn Adroddiadau sydd wedi dod er hynny gan y Comisiwn Archwilio ac Adroddiad ESTYN yn dilyn yr arolygiad o wasanaethau "Mynediad i Addysg" yr Awdurdod yn 2005 .

“Mae'r Cyngor yn cynnal nifer fawr o ysgolion cynradd mewn perthynas â'i boblogaeth ysgol gynradd....Mae ysgolion bach o anghenraid yn gostus eu rhedeg o ddydd i ddydd a'u cynnal mewn cyflwr sy'n cefnogi addysg o'r ansawdd a ofynnir yn y 21^{ain} Ganrif.” [CAyNg}

1.15 Yn y Llythyr Blynyddol at yr Awdurdod yn 2004, mae'r Rheolwr Perthynas [o Swyddfa Archwilio Cymru] yn pwysleisio yn un o bedwar argymhelliad i Aelodau, yr angen i wneud y canlynol :

“Adolygu a yw'r lefel bresennol o ddarpariaeth addysgol mewn ysgolion bach yn gynaliadwy yn y tymor hir”.[t4]

Datgenir hefyd y canlynol:

“Rydym o'r farn bod y lleoedd sbâr cynyddol mewn ysgolion cynradd yn risg gynyddol i'r Cyngor gan fod cost uchel rhedeg yr ysgolion yn rhwym o beri bod y Cyngor yn wynebu dewisiadau anodd o ran ariannu agweddau eraill ar ei wasanaethau.” [tt16 a 17]¹

(iv) Dimensiynau Strategol

1.16 Bydd y Cyngor Sir yn mynd i'r afael â sefydlu a gweithredu ei bolisiâu drwy strwythur o gynlluniau strategol a chynlluniau busnes wedi'u haenu.

1.17. Ceredigion 2020 yw prif gynllun strategol cymunedol Ceredigion. Mae cyfres o strategaethau sirol yn ogystal sy'n tanlinellu gweledigaeth 2020. Mae'r rhain yn cynnwys Cynllun Strategol y Sir, Cynllun Gwella Ceredigion, Cynllun Addysg Sengl 2006-08 a nifer o ddogfennau cynllunio amlasiantaethol ac adrannol eraill.

1.18 Ar ben hynny mae Ceredigion 2020 yn gytûn â phrif flaenoriaethau Llywodraeth Cynulliad Cymru ac yn golygu gweithio mewn cytgor â nifer o wahanol asiantaethau a phartneriaethau.

1.19 Mae Dysgu Gydol Oes yn un o'r themâu o fewn y Strategaeth Gymunedol. Ei nod yw sicrhau bod cyfleoedd dysgu gydol oes ar gael i bawb yng Ngheredigion. Mae thema Dysgu Gydol Oes yn ymrannu'n nifer o flaenoriaethau fel a ganlyn:

- 'Y Dechrau Gorau' – sy'n sicrhau bod pob plentyn yn cael y dechreuad gorau posib mewn addysg
- Addysg y Blynyddoedd Cynnar
- Addysg Ffurfiol 5 – 16
- Darpariaeth ôl-16
- Darpariaeth Dysgu Cymunedol
- Adnoddau ar gyfer Dysgu.

1.20 Gwelir buddsoddi yn ein pobl ifainc yn sylfaen i anelu at ragoriaeth addysgol a dysgu gydol oes. Ar lefel gorfforaethol gwelir dysgu gydol oes yn hanfodol i ragoriaeth fusnes a chyflogaeth lawn fel ei gilydd. Yn ogystal â thraddodiad hir o hyrwyddo addysg yng ngwaith y Cyngor mae dau Sefydliad Addysg Uwch a Choleg Addysg Bellach, Coleg Ceredigion, yn y Sir sy'n cyfoethogi ymhellach y lliaws o gyfleoedd dysgu.

1.21 Mae'r Adran Addysg a Gwasanaethau Cymunedol yn pwysleisio cyflawniad a boddhad personol pob dysgwr. Eto ni ellir gwahanu'r rhain o'r flaenoriaeth gorfforaethol i gyflawni'r pethau canlynol, sydd ill dau yn gysylltiedig boed yn uniongyrchol neu'n anuniongyrchol â mynediad i ysgolion:

- darparu cyfleoedd dysgu o ansawdd uchel i blant, pobl ifainc ac oedolion o fewn eu cymunedau
- diogelu dyfodol ysgolion gwledig a chymunedol.

1.22 Mae Cynllun Gwella Cyngor Sir Ceredigion yn gosod allan y ffordd ymlaen at wireddu'r blaenoriaethau hyn ochr yn ochr â thargedau clir, mesuradwy sy'n canolbwyntio ar y canlynol:

- mynediad i addysg gyn ysgol i bob plentyn 3 blwydd oed
- cynnig clybiau gweithgaredd dysg-ganolog yn yr oriau ar ôl yr ysgol
- sicrhau bod plant a waherddir o ysgolion yn cael eu haddysgu'n briodol.

1.23 Mae'r pum blaenoriaeth a ymgorfforir yng Nghynllun Strategol Addysg 2002 – 2005 wedi cael eu hatgyfnerthu ymhellach yn y Cynllun Addysg Sengl 2006-08 newydd o dan y penawdau canlynol:

- ☐ Codi safonau a gwella perfformiad ysgolion (Ffocws ar ddysgu/Rhoi llais i'r dysgwyr/Datblygu Arweinyddiaeth)
- ☐ Cynllunio lleoedd ysgol (Ailstrwythuro i wella dysgu)
- ☐ Ysgolion bro (Integreiddio'r ysgol a'r gymuned).

(v) Mentrau'r Cynnod Cynradd

1.24 Roedd y sefyllfa o ran natur ysgolion cynradd o fewn Ceredigion wedi'i chydabod yn bendant. Yn Chwefror 1998, cyhoeddodd yr Awdurdod Addysg ddogfen ymgynghorol yn dwyn y teitl "Dyfodol Addysg Gynradd yng Ngheredigion". Roedd y ddogfen yn ceisio'r canlynol

"...

1. *Dod o hyd i'r ffordd orau o gael y safonau addysg uchaf posib a'r profiadau dysgu cyfoethocaf posib i ddisgyblion cynradd o fewn yr adnoddau a oedd ar gael.*
2. *Dod o hyd i'r ffordd orau o feithrin gwelliant mewn ysgolion.*
3. *Sicrhau ansawdd cyfle i bob disgybl o fewn y Sir.*
4. *Sicrhau bod addysg gynradd yn cael ei darparu yn y modd mwyaf effeithlon a chost-effeithiol, h.y. ei bod yn cydymffurfio ag egwyddorion "gwerth gorau".*
5. *Argymhell strategaeth gyffredinol i addysg gynradd a wnaiff ein harwain yn llwyddiannus i'r mileniwm nesaf a sicrhau bod gan Geredigion y cyraeddiadau addysgol gorau yng Nghymru. ..."*

1.25 O ganlyniad mynegodd Cyrff Llywodraethol nifer o ysgolion i'r De o Aberaeron ddymuniaid i drafod y posibilrwydd o sefydlu ysgol ardal.

(vi) Adolygu Ysgolion

1.26 Mae'r Polisi Adolygu Ysgolion a gymeradwywyd gan y Cyngor ym mis Medi 2006 diwygiwyd yn Ionawr 2009, yn rhan annatod o'r strategaeth 'Datblygu Addysg yng Ngheredigion', a bydd y broses adolygu flynyddol yn parhau.

1.27 Wrth ystyried dyfodol yr ysgolion rhaid i'r awdurdod bwysu a mesur nifer o amcanion sy'n ymddangos yn anghydnaws:

- Y gofynion cynyddol am gymorth ariannol i ysgolion i gwrdd â'r straen ychwanegol ar eu cyllidebau, wrth wynebu'r taliadau is o du Llywodraeth y Cynulliad a broffwydir ar gyfer y pedair blynedd nesaf.
- Cadw ysgolion ar agor o fewn eu cymunedau wrth wynebu pwysau o'r tu allan i dacio'r broblem o leoedd gwag.
- Cwrdd â'i ddyletswydd i sicrhau'r gwerth gorau wrth gydnabod rôl a phwysigrwydd ysgolion bach mewn cymunedau gwledig.
- Sicrhau tegwch gyda golwg ar rannu adnoddau wrth dderbyn ei bod hi'n costio llawer mwy fesul pen i gynnal ysgolion bach
- Gwneud penderfyniadau yng nghyd-destun y darlun cyflawn ar gyfer yr holl blant o fewn y Sir, wrth barchu ymroddiad brwdfrydig rhai cymunedau. Cynnal y sefyllfa bresennol yn wyneb y dirywiad yn y boblogaeth
- Cyflwyno newidiadau er lles y gwasanaeth wrth ddelio gyda'r ofn sydd yna ynghylch newid ynddo'i hun o fewn cymunedau ysgolion.

1.28 Mae egwyddorion sylfaenol y polisi yn ceisio cwrdd â'r amcanion hyn drwy:

- roi lles y plant yn gyntaf ond derbyn bod newid yn y ffordd mae addysg yn cael ei ddarparu yn anorfod
- gynorthwyo ysgolion bach i ddarparu addysg fydd yn paratoi ein plant ar gyfer byd sy'n fwy cymhleth a chystadleuol nag erioed
- sefydlu fframwaith adolygu clir a theg.

1.29 Datblygwyd nifer o bwyntiau sbardun ar gyfer adolygu, ar y cyd ag awdurdodau. Os bydd ysgol yn cwrdd â **dau neu fwy** o'r pwyntiau sbardun, dilyniir hynny gan archwiliad cynnar o'r rhagolygon niferoedd, newidiadau o ran dalgylchoedd neu ddulliau gweithredu gwahanol i'r arfer - rhyngweithio er mwyn ceisio cadw'r ysgol ar agor

Caiff ysgol ei hadolygu:

- Os yw niferoedd y disgyblion wedi gostwng neu'n debygol o ostwng yn is nag 30 yn ystod y tair blynedd nesaf.

Ni fydd ysgolion sy'n gostwng yn is nag 30 mewn nifer yn cael eu hystyried ar gyfer eu cau o anghenraid. Mae'r adolygu yn broses ryngweithiol sy'n cynnwys cynorthwyo a chadw ysgolion ar agor lle bynnag y bo'n bosibl, ac yn ystod y trafodaethau, ystyrir amryw o opsiynau er mwyn ymdrechu i sicrhau dyfodol yr ysgol. Os ceir newid i arweinyddiaeth ysgol gyda llai na 30 o ddisgyblion, barna'r Awdurdod na ddylai'r ysgol benodi pennaeth newydd ond yn hytrach, sefydlu ffederasiwn ag ysgolion cyfagos.

Fodd bynnag, pan fydd y niferoedd yn gostwng yn is na 20 o ddisgyblion, bydd cau yn anorfod oddieithr mewn rhai amgylchiadau lle y bo ysgol o 16 o ddisgyblion neu fwy yn ymuno mewn ffederasiwn (ffurfiol neu anffurfiol) gydag ysgolion eraill.

Os fydd un o'r ysgolion sydd mewn trefniant ffederal, yn gostwng i lai nag 20 o ddisgyblion, yna dilëir y broses adolygu am gyfnod o 3 blynedd. Gwneir hyn er mwyn rhoi cyfle i'r ffederasiwn ymdrechu i adfer y niferoedd angenrheidiol.

- Os oes yna ddiffygion difrifol yn y cyfleusterau a chyflwr yr adeiladau a'r safle
Ystyrir y diffygion hyn fel rhai difrifol os ydyn nhw'n cael effaith niweidiol ar addysg y plant.
- Os ydy'r ysgol yn gweithredu gyda mwy na 25% o leoedd dros ben.
- Os bydd Corff Llywodraethol ysgol unigol neu Gyrrff Llywodraethol clwstwr o ysgolion yn gofyn am adolygiad.
- Os cwrddir ag un o'r pwyntiau sbardun yn ystod Tymhorau'r Gwanwyn a'r Haf o ganlyniad i amgylchiadau annisgwyl, bydd Swyddogion yr Awdurdod yn cwrdd â Chorff Llywodraethol yr ysgol er mwyn trafod y ffordd ymlaen.

Cwrddodd y Panel Adolygu Ysgolion â Llywodraethwyr 8 ysgol gynradd ym mis Mawrth a mis Ebrill 2007 ac mae'r adolygiadau blynyddol yn parhau pan fo ysgolion yn cwrdd â'r pwyntiau sbardun.

2: Pam datblygu darpariaeth addysg yng Ngheredigion?

2.0 Mae nifer o faterion sy'n hanfodol eu deall wrth ystyried datblygiad addysg yng Ngheredigion .

(i) Dysgu

2.1 Dysgu yw'r flaenoriaeth hanfodol. Ffocws ar wella dysgu i bawb, waeth beth fo'i g/chefndir, ei (h)amgylchiadau, ei (g)alluoedd a ffactorau gwahaniaethol eraill, sydd oruchaf. Gwelir buddsoddi yn ein pobl ifainc yn sylfaen i geisio rhagoriaeth addysgol a dysgu gydol oes.

2.2 Dylid creu pob cyfle i ganiatáu i ddysgu ddigwydd, gan ddefnyddio'r arfer gorau o ran dysgu a'r adnoddau mwyaf modern ac effeithiol. Dylid hyrwyddo, hwyluso ac arddangos dysgu fel profiad ffurfiannol parhaus gydol oes.

2.3 Tasg anferth i Geredigion, fodd bynnag , yn ystod yr ychydig flynyddoedd nesaf, fydd datblygu darpariaeth. Fe'i gwelir yn hanfodol o ystyried y ganran uchel o leoedd dros ben, y nifer o ysgolion cynradd bach, lleihad sylweddol yn niferoedd disgyblion ac adeiladau annigonol. Mae'r materion hyn ymhlwg yn ymgyrch Cynulliad Cymru i godi safonau nid yn unig o ran dysgu a chyrraedd ond hefyd o ran ceisio darparu adnoddau ac amgylcheddau priodol.

(ii) Safbwynt cenedlaethol

2.4 Yn y ddogfen arloesol "Y Wlad sy'n Dysgu" dywedodd y Gweinidog dros Ddysgu Gydol Oes yn Llywodraeth Cynulliad Cymru ei bod

"...yn rhaid i bolisïau ar gyfer Dysgu Gydol Oes adlewyrchu defnydd doeth o arian"

Un o'r blaenoriaethau fyddai "...galluogi ysgolion cynradd bach – gan gynnwys y rhai sy'n gwasanaethu cymunedau gwledig – i ffurfio grwpiau o dan un tîm arweinyddiaeth, ac un corff llywodraethu."

Bydd disgwyl i Awdurdodau Lleol "...wneud buddsoddiad sylweddol er mwyn atgyweirio, adnewyddu ac ailgodi adeiladau ysgol a'r holl awdurdodau lleol i fod wedi sefydlu cynlluniau rheoli asedau a rhaglenni buddsoddi cyfalaf mewn ysgolion ... fel eu bod, erbyn 2010, mewn cyflwr da, yn cael eu cynnal a'u cadw'n briodol".

".. wrth lunio cynlluniau i godi ysgolion newydd neu i ailfodelu adeiladau ysgol ac wrth sefydlu cyllidebau bydd angen i awdurdodau lleol ... sicrhau bod cynlluniau o'r fath yn ymgorffori anghenion ysgolion yn y dyfodol ..."

"... Dylai Awdurdodau Addysg Lleol gymryd y rôl arweinyddol er mwyn cyrraedd nodau cenedlaethol drwy lunio a gweithredu polisïau atodol lleol mewn partneriaeth â'u hysgolion"

Mae'r ddogfen hon a rhai dilynol yn pwysleisio'r angen am gydweithio rhwng ysgolion gan gynnwys y trosglwyddiad pwysig rhwng ysgolion cynradd ac uwchradd.

2.5 Y ddogfen a gyhoeddwyd yn ddiweddar Y Wlad sy'n Dysgu: Gweledigaeth ar Waith, mae'r Gweinidog dros Ddysgu Gydol Oes yn pwysleisio ei bod yn rhaid i Awdurdodau Lleol sefydlu strategaethau a gweithredu cynlluniau i leihau lleoedd dros ben yn sylweddol a darparu tystiolaeth bod adnoddau Cyngorau yn cael eu buddsoddi mewn cynlluniau rheoli asedau wedi'u costio sy'n cefnogi rhaglen gyfalaf effeithiol i wella darpariaeth. Ni fydd Awdurdodau na allant ddangos eu bod yn mynd ati'n strategol a'u bod wedi ymrwmo i gyrraedd nodau Llywodraeth Cynulliad Cymru yn atynnu cyllid.

(iii) Heriadau

2.6 Yn Llythyr Blynyddol y Rheolwr Perthynas at Aelodau'r Cyngor Sir yn 2004 ymhlith y pedwar argymhelliad mae'r canlynol yn ymddangos

“Adolygu a yw’r lefel bresennol o ddarpariaeth addysg mewn ysgolion bach yn gynaliadwy yn y tymor hir”.¹

Dywedir hefyd:

“Rydym o’r farn bod y lleoedd sbâr cynyddol mewn ysgolion cynradd yn risg gynyddol i’r Cyngor gan fod cost uchel rhedeg yr ysgolion yn rhwym o beri bod y Cyngor yn wynebu dewisiadau anodd o ran ariannu agweddau eraill ar ei wasanaethau.”

2.7 Mae’r thema’n adlewyrchu’r hyn a ddywedir yn Adroddiad y Comisiwn Archwilio ar Gynllunio Lleoedd Ysgol a ailadroddodd mewn adroddiadau dilynol ar y pwnc

“Mae’r Cyngor yn cynnal nifer fawr o ysgolion cynradd mewn perthynas â’i boblogaeth ysgol gynradd....Mae ysgolion bach o anghenraid yn gostus eu rhedeg o ddydd i ddydd a’u cynnal mewn cyflwr sy’n cefnogi addysg o’r ansawdd a ofynnir yn y 21ain Ganrif.”

2.8 Mae’r Gweinidog dros Ddysgu Gydol Oes yn Y Wlad sy’n Dysgu yn annog Awdurdodau Lleol ymhellach i fynd i’r afael â’r mater o ysgolion cynradd bach gan gynnig

“cefnogi ffyrdd dyfeisgar o fynd at bethau mewn ysgolion bach ac mewn ysgolion gwledig fel ymateb i’r lleihad yn niferoedd plant oed ysgol”

a

“llunio deddfwriaeth a fydd yn galluogi Cyrff Llywodraethol i gydweithio neu i uno o Fedi 2004 ymlaen.”

(iv) Mentrau a dylanwadau

2.9 Mae nifer o faterion sy’n gorfod dylanwadu ar unrhyw drafodaeth ynghylch darparu adeiladau a safleoedd addysg:-

- ailfodelu’r gweithlu mewn ysgolion o ganlyniad i weithredu’r **Cytundeb ar Lwyth Gwaith Athrawon** a fydd yn effeithio ar reoli a threfnu ysgolion. Mae’n rhaid ystyried hyn hefyd yng nghyd-destun darparu’r Cwricwlwm Cenedlaethol.

Mae prifathrawon yn cyflawni **swyddogaeth reoli** bwysig ar yr un pryd ag ymrwymiad dysgu sylweddol, mewn ysgolion bach yn arbennig. Mae gofynion o’r fath yn gweithio yn erbyn dysgu effeithiol a rheolaeth effeithiol.

- Mae gweithredu’r **Cyfnod Sylfaen** gyda’r pwyslais mwy ar ddysgu drwy wneud a chwarae strwythuredig i ddisgyblion 3 hyd 7 oed nid yn unig yn gofyn mabwysiadau ymagweddiad newydd at y cwricwlwm ond hefyd yn effeithio ar yr angen i ddarparu cyfleusterau digonol o ran adeiladau a safleoedd ysgol. Nid oes cyfleusterau digonol gan fwyafrif helaeth ein hysgolion cynradd.
- Y galw cynyddol am **gyfleusterau addysgol** sy’n addas at arferion dysgu cyfredol. Mae llawer o ysgolion yn gwynebu costau cynyddol am gynnal a chadw ac mae nifer sylweddol nad ydynt bellach yn ddigonol i ddarparu ar gyfer gofynion y Cwricwlwm Cenedlaethol.
- At hynny mae’n rhaid i’r AALI ac ysgolion fabwysiadu a gweithredu **Polisiâu Hygyrchedd** er mwyn cydymffurfio â’r Ddeddf Gwahaniaethu ar sail Anabledd fel y bo gan ddysgwyr a chanddynt anableddau fynediad i gyfleusterau. Ni fyddai’r mwyafrif helaeth o ysgolion yn cydymffurfio â gofynion y ddeddfwriaeth ar hyn o bryd.

(v) Mantoliad o faterion allweddol

2.10 Mae nifer o faterion allweddol wedi dylanwadu ar y broses o baratoi'r Cynllun Trefnu Ysgolion. Ymhlith y rhain roedd:

- gofynion cynyddol ar staff.
- er gwaetha'r pwysigrwydd a'r flaenoriaeth ariannol a roddir i addysg, mae cynnal adeiladau ysgol ac adnoddau addysgol eraill yn her sylweddol
- yr angen i leihau'r bwlch o ran cwricwlwm a chyrrhaeddiad rhwng Cyfnodau Allweddol 2 a 3.
- pwysigrwydd arweinyddiaeth ar bob lefel – Cyngor ac ysgol (gan gynnwys llywodraethwyr ysgol) i greu gweledigaeth glir i Geredigion. Mae arweinyddiaeth ddibynadwy yn allwedd i ddatblygiadau pellach
- y defnydd a wneir o adnoddau gan y gymuned.
- newidiadau mewn darpariaeth addysg i bobl 16+.

(vi) Mesurau sydd wedi'u mabwysiadu gan Gyngor Sir Ceredigion

2.11 Mae'r Cyngor eisoes wedi ymateb i'r heriadau a'r dylanwadau. Ymhlith mesurau sydd wedi'u mabwysiadu mae'r canlynol:

- Sefydlu'r Gweithgor ar Ddatblygu Darpariaeth Addysg yng Ngheredigion sydd â'r cyfrifoldeb i sefydlu strategaeth ar gyfer strwythuro'r gwasanaeth addysg hyd 2020.
- Mabwysiadu'r Polisi Adolygu Ysgolion a sefydlu'r Panel Adolygu Ysgolion.
- Cau nifer o ysgolion cynradd bach oherwydd gostyngiad yn nifer y disgyblion
- Arwain nifer o ysgolion gan brifathrawon ysgolion cyfagos (ffederasiwn anffurfiol)
- Cymeradwyo sefydlu dwy ysgol ardal a safle newydd i ysgol gynradd arall
- Hybu rhaglenni trosglwyddo effeithiol rhwng Cyfnodau Allweddol 2 a 3
- Sefydlu Canolfannau Plant Integredig.

2.12 Mae'r fframwaith cyffredinol ar gyfer strategaeth wedi dod i'r amlwg ac wedi cael ei dderbyn o ganlyniad i ymgynghoriad. Gellir crynhoi gweithrediad cyffredinol i roi'r strategaethau ar waith o fewn cyfnod y Cynllun Addysg Sengl fel a ganlyn:

- gweithredu'r drefn Adolygu Ysgolion a ddiwygiwyd yn Ionawr 2009
- trafodaethau agored gyda Chyrrff Llywodraethol a grwpiau eraill ar yr opsiynau sy'n gynwysedig yn y ddogfen 'Opsiyonau Posib i'r Dyfodol' (Mai 2008) cynllunio strategaethau i chwe thref/dalgylch ysgol uwchradd strategol

(vii) Ffactorau canlyniadol sy'n sbarduno newid

Lleihad yn niferoedd disgyblion a lleoedd dros ben

2.13 Un o'r ffactorau sylfaenol sy'n gwneud newid yn angenrheidiol er mwyn cynnal darpariaeth addysg o ansawdd yw'r ffaith bod nifer y plant mewn ysgolion cynradd wedi disgyn yn gyson dros y blynyddoedd diwethaf ac mewn llawer i ardal y tebyg yw mai parhau a wna'r tueddiad i leihau am nifer o flynyddoedd i ddod. Y gwir yw y gall lleihad yn niferoedd disgyblion fygwth ansawdd darpariaeth o ran addysg, trefniadaeth ac adnoddau, gan godi amheuaeth ynghylch effeithiolrwydd dosrannu adnoddau. Y tebyg yw y gallai'r pwyslais cynyddol ar gyllido yn ôl disgyblion olygu bod ysgolion â niferoedd sy'n disgyn yn anorfod yn colli adnoddau.

Mesurau Integredig Amlasiantaethol

2.14 Yr ydym yn cychwyn ar gyfnod o ddiwygio addysg a gwasanaethau plant, gan symud tuag at gyfnod o integreiddio'n gynyddol y rhai sy'n darparu gwasanaethau i blant a theuluoedd gan gynnig dysg i bawb ochr yn ochr â gwasanaethau integredig i blant, pobl ifainc a theuluoedd, ar yr un pryd â datblygu partneriaethau â gwasanaethau cymunedol ehangach.

Buddsoddi Cyfalaf

2.15 Bydd angen hefyd i Awdurdodau Lleol ymateb i'r her sydd wedi'i gosod gan Lywodraeth Cynulliad Cymru drwy baratoi a dangos bwriad ac ymrwymiad i gynllunio a buddsoddi mewn ffordd raglennol o fynd ati i leihau lleoedd dros ben a sicrhau bod ysgolion yn addas at eu diben mewn hinsawdd wedi'i haildrefnu.

3: Gweledigaeth – Ysgol y Dyfodol

3.1 Fel y dywedwyd yn *Ysgolion Ardderchog: Gweledigaeth i ysgolion yn yr 21^{ain} Ganrif* (Estyn, 2002),

'Mae ysgolion yn bodoli ar gyfer dysgwyr ac er mwyn dysgu',

ac mae'n rhaid i hyn fod ar flaen meddyliau wrth ymgodymu â ffeithiau daearyddiaeth, demograffeg ac adnoddau ariannol er mwyn mynd â darpariaeth addysgol yng Ngheredigion ymlaen.

3.2 Mae'n hanfodol mewn unrhyw ystyriaeth o ddatblygu addysg yng Ngheredigion, fod golwg glir ar y canlynol:

- (i) **sicrhau sylfaen effeithiol ar gyfer codi safonau drwy wneud y canlynol:**
 - darparu addysg o ansawdd uchel
 - darparu arweinyddiaeth a rheolaeth o ansawdd uchel
 - darparu a dadansoddi data perthnasol i gefnogi hunanwerthuso
 - hwyluso cydweithio, trosglwyddo gwybodaeth a phartneriaeth ar draws cyfnodau
- (ii) **sicrhau'r gwerth gorau o ran darparu a dosrannu adnoddau priodol drwy wneud y canlynol:**
 - darparu staff dysgu uchel eu
 - cynnwys rhieni a theuluoedd mewn cefnogi addysg eu plant.
 - datblygu a defnyddio TG fel cyfrwng dysgu a chyfathrebu o fewn y gymuned ac ar ei thraws
- (iii) **atgyfnerthu a gwella darpariaeth a chreu mwy o gyfle i ddileu lleoedd ysgol lle bo'n ymarferol gwneud felly**

3.3 Mae'r Cynllun Addysg Sengl (CAS) 2006-08 a'r Cynllun Plant a Phobl Ifanc (CPPI) 2008 - 2011 yn amlinellu'r gwahanol bosibiliadau o gydweithrediad mwy rhwng ysgolion. Dros gyfnod o amser gallai'r cydweithrediad hwn arwain yr ysgolion / teuluoedd o ysgolion i fynd yn **ganolfannau dysgu cymunedol**. Cynigiai'r rhain gyfleoedd dysgu priodol i oedolion a'r gymuned leol a galluogi darpariaeth amlasiantaethol integredig o wasanaethau, gan gynnwys cyfleusterau gofal plant.

3.4 Rhestrir isod y ffactorau niferus sydd angen eu cymryd i ystyriaeth wrth ddarparu cyfleoedd o'r ansawdd uchaf i'r holl ddysgwyr yn ysgolion cynradd y dyfodol. Mae'r ffactorau hyn yn cynnwys ystyried disgyblion, staff, rheolaeth / arweinyddiaeth, rhieni, iaith, dysgu gydol oes, safle a chymuned.

Disgyblion

- Darpariaeth ar gyfer disgyblion o 3 – 11 mlwydd oed
- Disgyblion iau mewn dosbarthiadau heb fod yn fwy na 25 o ddisgyblion a rhychwant oedran o ddwy flynedd fan bellaf.
- Hawl statudol i gael mynediad i bob maes o'r cwricwlwm
- Disgyblion sy'n rhugl mewn dwy iaith
- Aelodau llawn o'r gymdeithas ddwyieithog y maent yn perthyn iddi ac yn ymfalchïo yn ieithoedd, etifeddiaeth a diwylliant Ceredigion a Chymru.
- Darpariaeth gynhwysol
- Cyfleoedd cyfartal
- Disgyblion yn cael mwy o lais yn eu haddysg eu hunain.
- Cyfleoedd i ddatblygu sgiliau dysgu annibynnol / dealltwriaeth o sut i ddysgu.
- Pleser, llwyddiant ac ymroddiad i ddysgu
- Amgylchedd saff a chefnogol
- Dysgu gweithredol yn y Cyfnod Sylfaen
- Clybiau brechwast a chlybiau ar ôl yr ysgol
- Cyfleoedd i ddisgyblion fynegi barn ar agweddau ar fywyd a gwaith yr ysgol. (Cyngor yr Ysgol)
- Cyfleoedd i gyrraedd lefelau uchel o iechyd a ffitrwydd.

Staff

- Mae gan yr holl staff ddealltwriaeth dda o sut y bydd disgyblion yn dysgu
- Cynnal a hybu dwyieithrwydd.
- Ymroddiad i'w cyfleoedd datblygiad proffesiynol eu hunain
- Mae gan staff gymhelliant da ac maent yn mwynhau cydbwysedd da rhwng bywyd a gwaith
- Ymwybodol o ymchwil ddiweddar ar ddysgu e.e. 'Cau'r Bwlch' ac yn gweithredu yn unol â'r darganfyddiadau
- Cymryd rhan mewn ymchwil weithredol
- Defnydd effeithiol o rychwant o adnoddau

Rheolaeth / Arweinyddiaeth (Llywodraethwyr / Prifathro)

- Safon uchel o arweinyddiaeth – ymroddiad i ddysgu, gweledigaeth glir, monitro a datblygu cynnydd disgyblion a staff, cyfrannu at addysg gymunedol..
- Systemau sy'n caniatáu amser digonol i'r prifathro pan na fydd yn dysgu iddo arwain a rheoli.
- Aelod o'r uwch dîm rheoli a chanddo/i gyfrifoldeb am ddatblygu cysylltiadau cymunedol a chydweithio â'r Cydgysylltydd Cymunedol allanol.
- Yr holl randdeiliaid yn cymryd rhan yn hunanwerthusiad yr ysgol – yn llywodraethwyr, staff, disgyblion, rhieni, ymgynghorwyr yr awdurdod
- Defnyddio a datblygu TGC er enghraifft cyfathrebu, cofrestru, cynllunio, dysgu ac addysgu, olrhain disgyblion
- Darparu dulliau o ddadansoddi a dehongli data mewn diwylliant o hunanwerthuso.
- Hyrwyddo cydweithio a throsglwyddo gwybodaeth yn effeithiol rhwng cyfnodau.
- Ymateb yn effeithiol i ddatblygiadau newydd e.e. TGC, cynaliadwyedd.

Rhieni

- Dealltwriaeth o'r cyfleoedd i rieni ym mywyd a gwaith yr ysgol.
- Cyfleoedd i rieni ddatblygu gwybodaeth am y cwricwlwm a'r broses ddysgu drwy weithdai, cyfarfodydd a chanllawiau.
- Cyfleoedd i rieni gynorthwyo yng ngweithgareddau'r ysgol e.e. darllen, paratoi arddangosfeydd, defnyddio sgiliau arbennig.
- Partneriaeth agos rhwng y disgyblion, yr ysgol a'r rhieni.
- Rhieni'n cael cyfleoedd dysgu gydol oes.

Iaith

- Hybu'r Gymraeg a'r diwylliant Cymreig
- Cynnal a hybu dwyieithrwydd
- Darparu dosbarthiadau Cymraeg i oedolion

Dysgu Gydol Oes

- Darparu amrywiaeth o ddosbarthiadau dydd a nos
- Darparu rychwant o weithgareddau i ddisgyblion ac oedolion
- Sefydlu clybiau e.e. Clwb TG, ffotograffiaeth.

Safle

- Safle ac adeiladau yn ymdroi o gwmpas y plentyn
- Safle, adeiladau ac adnoddau'n addas at addysg yn yr 21^{ain} ganrif:
 - Ystafell staff ac ystafell waith
 - Swyddfa'r prifathro
 - Ystafell feddygol
 - Neuadd
 - Lle chwarae caled
 - Lle chwarae glas
 - Cyfleusterau cymunedol yn ystod y dydd
 - Cyfleusterau Teuluol / Gofal plant
- Cyfleusterau mewnol ac allanol digonol i'r Cyfnod Sylfaen
- Cyfleusterau digonol i gwrdd â phob maes o'r cwricwlwm e.e. cerddoriaeth, drama, dylunio a thechnoleg, addysg gorfforol
- Cyfleusterau ar gyfer defnyddiau TG ar draws pob maes dysgu
- Ysgol ecogyfeillgar
- Ysgol gynhwysol

Cymuned.

- Ysgol yn ganolfan gymunedol – ‘Yr ysgol yn y gymuned a’r gymuned yn yr ysgol’.
- Ysgol yn datblygu partneriaethau yn y gymuned
- Adnoddau a chyfleusterau’r ysgol ar gael at ddefnydd y gymuned
- Gweithgareddau hamdden ar gael yn y Ganolfan Hamdden leol
- Ymgorffori Canolfan Iechyd i gynnwys gwasanaethau meddygol a chymdeithasol
- Llyfrgell, Amgueddfa, arddangosfeydd
- Gweithgareddau i bobl hŷn – pryd ar glud, ymweliadau, cyfarfodydd.
- Darparu cyfleusterau gofal plant
- Hyrwyddo diogelwch yn y gymuned – gan gydweithio â’r heddlu, cymorth cyntaf, diogelwch ffordd
- Addysg gynaliadwy drwy brosiectau Eco Ysgol
- Hyrwyddo ffordd iach o fyw
- Sefydlu cysylltiadau â busnesau lleol a chenedlaethol
- Cysylltiadau rhyngwladol

3.5 Mae’r ddogfen **“Y Wlad sy’n Dysgu” (2001)** yn gosod allan ymrwymiad Llywodraeth Cynulliad Cymru i ysgolion fod wrth graidd eu cymunedau:

“Rydym am weld perthynas agosach o lawer rhwng ysgolion a’r cymunedau y maent yn eu gwasanaethu. Rydym am i ysgolion weithredu fel adnodd yn y gymuned – nid yn ystod oriau ysgol yn unig ond y tu allan i oriau ysgol ac yn ystod y gwyliau hefyd. Fe’u gwelwn fel rhan annatod o adeiladu gallu cymunedol – gan ddarparu sylfaen ar gyfer cyflwyno nid yn unig addysg a hyfforddiant ... ond hefyd ystod o wasanaethau eraill fel cynhaliadau deuluol a hybu iechyd a menter ...”

3.6 Mae’r cysyniad o Ysgolion Bro wedi’i gysylltu’n agos â datblygiad ysgolion yn y sir yn y dyfodol. Pa fodel trefniadol bynnag a fabwysiedir, ffederasiynau anffurfiol neu ffurfiol neu ysgolion ardal, bydd angen datblygu’r cysyniad o Ysgolion Bro yn llawn ym mhob uned ysgol.

3.7 Mae datblygiad ysgolion bro yn cydblethu â strategaethau a chynlluniau Cyngor Sir Ceredigion fel y’u hamlinellir yn ei Ddogfen Strategaeth ‘Ceredigion 2020’. Credwn fod datblygu ysgolion bro yn bwysig ynddo’i hun ac rydym hefyd yn ymroddedig i ddatblygiad sy’n cyd-fynd â blaenoriaethau eraill ac yn eu cefnogi.

3.8 Mae dogfen strategaeth Ceredigion ar Ysgolion Bro a Chylchlythyr Rhif 34/2003 Llywodraeth Cynulliad Cymru: ‘Ysgolion Bro’ yn darparu arweiniad i ysgolion ar sut i ddechrau a datblygu’r ddarpariaeth bresennol a hefyd i ystyried pa wasanaethau neu weithgareddau ychwanegol y gallent fod am eu cynnig i’w cymunedau.

3.9 Bydd ysgolion bro yn ein cynorthwyo i wireddu saith nod craidd ‘Hawl i Weithrediad’:

- Cychwyn ar fantais mewn bywyd
- Rhychwant cynhwysfawr o gyfleoedd addysg, hyfforddiant a dysgu
- Yr iechyd gorau posib, yn rhydd o gamdriniaeth, gormes a cham-fanteisio
- Chwarae, hamdden a gweithgareddau diwylliannol
- Eu trin gyda pharch a chydabod eu hil a’u hunaniaeth ddiwylliannol
- Cartref a chymuned ddiogel
- Plant a phobl ifainc heb fod o dan anfantais oherwydd tlodi

Plant a Phobl Ifainc: Hawl i Weithrediad, 2004

3.10 Mae ymchwil wedi dangos y gall yr ysgol a’r gymuned ill dwy gael eu cyfoethogi wrth i ysgolion estyn eu ffiniau ac, yn enwedig, wrth i’r ysgol a’r gymuned ymwneud yn llawnach â’i gilydd. Nododd yr adroddiad ar gyfnod cyntaf **‘Cau’r Bwlch ym Mherfformiad Ysgolion’ (Mis Hydref 2005)** ffactorau allweddol a gyfrannai at lwyddiant ysgolion a oedd yn gweithio o dan amgylchiadau heriol.

Yn ôl yr astudiaeth lle mae ysgolion yn ymgysylltu â’u cymuned leol mae hyn yn cael effaith uniongyrchol ar gyraeddiad disgyblion ac yn codi eu huchelgais i fynd ymlaen o’r ysgol i addysg bellach, hyfforddiant a chyflogaeth.

Mae buddion ysgolion bro wedi cael eu nodi fel a ganlyn:

I ddisgyblion ac ysgolion:

- lefelau uwch o gyrhaeddiad disgyblion
- mwy o gymhelliant a hunan-barch gan ddisgyblion
- cefnogaeth arbenigol i gwrdd ag anghenion ehangach disgyblion
- cyfleusterau ac offer ychwanegol
- gweithio'n well mewn partneriaeth â'r gymuned
- gwella statws dysgu yn y gymuned leol
- llai o ddadurthiad ymhlith disgyblion

I deuluoedd:

- gwelliannau yn ymddygiad a sgiliau cymdeithasol plant
- mwy o gefnogaeth arbenigol ar gael i deuluoedd
- rhieni wedi'u cynnwys fwy yn addysg plant
- mwy o gyfleoedd am addysg i oedolion a dysgu teuluol yn lleol.

I gymunedau:

- gwell mynediad i wasanaethau hanfodol
- mwy o chwaraeon, celfyddydau a chyfleusterau eraill ar gael yn lleol
- cyfleoedd lleol am ddatblygiad gyrfa
- gwell goruchwyliaeth i blant y tu allan i oriau'r ysgol
- yn hyrwyddo cydlyniant cymunedol drwy dynnu oedolion (ac yn enwedig rhieni) yn ôl at ddysgu – mae atgyfnerthu perthnasau rhwng yr ysgol a'r cartref yn helpu i adfywio a chryfhau cymunedau

3.11 Bydd strategaeth y sir yn anelu at weithio mewn cyd-destun amlasiantaethol er mwyn

- *cefnogi ysgolion unigol neu glystyrau o ysgolion mewn cyflawni eu cenhadaeth graidd – sef gwella gallu disgyblion i ddysgu a chefnogi teuluoedd*
- *darparu rhychwant o weithgareddau/cyfleoedd dysgu y tu allan i ddiwrnod yr ysgol i blant, pobl ifainc, teuluoedd ac oedolion*
- *darparu rhychwant o wasanaethau, cyfleoedd a gwybodaeth ychwanegol i blant, pobl ifainc, teuluoedd a'r gymuned ehangach*
- *bod yn ysgolion cynaliadwy sy'n ymgynghori â'u cymunedau, yn cymryd rhan ym mywyd y gymuned, yn gweithio mewn partneriaeth ag eraill sy'n cyfrannu at adfywio'r gymuned*
- *sicrhau cyfartaledd cyfle drwy wella mynediad at ddysgu a gwasanaethau eraill mewn ardaloedd lleol ar sail model y Gymuned Ddysgu Integredig*

3.12 Mae Ysgolion Bro yng Ngheredigion yn cael eu datblygu yng nghyd-destun y canlynol:

- datblygiad y ddarpariaeth addysg yn y sir a
- datblygiad Cymunedau Dysgu Integredig yn y chwe ardal

3.13 Diffinnir **Cymuned Ddysgu Integredig** fel ardal lle ceir y canlynol:

- ysgolion yn cydweithio naill ai'n glystyrau neu'n grŵp ardal
- darparu gwasanaethau mewn ffordd amlasiantaethol, gan gynnwys cyfleusterau gofal plant
- rhychwant o weithgareddau a chyfleoedd dysgu gydol oes i bobl yn y gymuned.

3.14 Bydd y strwythur datblygol hwn yn helpu i sicrhau bod cyfleusterau dysgu cymunedol sy'n ystyriol o deuluoedd i'w cael yn lleol, ym mhob ardal, a'u bod ar gael y tu hwnt i ddiwrnod arferol yr ysgol. Y mae hefyd yn cefnogi'r cysyniad bod rhychwant eang o wasanaethau cefnogaeth eraill ar gael ym mhob ardal, yn enwedig i blant a phobl ifainc sy'n agored i niwed a'u teuluoedd.

3.15 Bydd y ffocws ar glystyrau neu ardaloedd, yn hytrach na darpariaeth ysgolion unigol, yn sicrhau bod adnoddau'n cael eu rhannu'n deg ar draws y sir a bod dyblygu darpariaeth yn cael ei osgoi. Mae disgwyl i bob ysgol / clwstwr ddarparu rhychwant o gyfleoedd wedi'u targedu at y gymuned a fydd yn briodol i anghenion a gallu'r ysgol a'r gymuned ehangach. Ledled y sir mae llawer o ysgolion eisoes yn darparu rhai gwasanaethau cymunedol i'w disgyblion, eu rhieni a'u cymunedau gan gynnwys addysg i oedolion, dysgu fel teulu, dysgu y tu allan i oriau'r ysgol, cyfleusterau TGC a rhaglenni chwaraeon.

3.16 Dylai fod gan ysgolion / clystyrau unigolyn penodol â chyfrifoldeb am ddatblygu ysgolion bro. Dylai Ysgolion Bro fod wedi'u cynnwys yn y Cynllun Datblygu Ysgol, naill ai fel adran benodol neu o fewn pob maes allweddol.

3.17 Dylai datblygiad Ysgolion Bro fod yn elfen annatod o flaenoriaethau ysgol ac nid yn atodiad iddynt. Dylai Cyrff Llywodraethol gymryd rhan weithredol mewn datblygu ysgolion bro. Bydd yr AALI yn darparu cefnogaeth a chodi ymwybyddiaeth i gyrff llywodraethol drwy'r rhaglen hyfforddi llywodraethwyr.

3.18 Credir yn gryf nad dim ond prosiect neu fenter fyrhoedlog yw datblygu ysgolion bro, ond cyfle gwirioneddol i ysgolion a chymunedau weithio gyda'i gilydd mewn ffyrdd newydd er lles plant, pobl ifainc ac oedolion yn y dyfodol.

3.19 Mae'n darparu cyfleoedd i ysgolion a'u cymunedau wneud y canlynol:

- Datblygu gwasanaethau lleol o ansawdd uchel sy'n ymatebol i anghenion lleol
- Cymryd rhan gynyddol mewn penderfynu ar ddarparu'r gwasanaethau hynny a bywyd cymdogaethau
- Gweithio gyda'i gilydd i wireddu'r canlyniadau i'r ardal

4: Sefyllfa, polisïau a materion cyfredol

4.1 Nodweddion demograffig

4.1.1 Mae tystiolaeth i'w chael o ffynonellau cenedlaethol a lleol (*Twf Poblogaeth yng Ngheredigion: Goblygiadau i Gynllunio gan yr Awdurdod Addysg 1997*) y bydd y tueddiad at dwf yn y boblogaeth drwy lefelau cymedrol o fewnfudiad yn parhau yn y tymor canolig:

- Mae Ceredigion wedi'i chynnwys yn Grant Cydgyfeiriant yr UE, sydd â'r amcan o gynyddu ffyniant lleol a sicrhau cyflogaeth.
- Mae'r boblogaeth yn dal i fynd yn fwyfwy symudol ac mae tueddiad o hyd i'r boblogaeth mewn ardaloedd 'pellennig a gwledig' fod yn tyfu sydd, yn ôl a awgrymir, yn cael ei achosi gan ystyriaethau ansawdd bywyd a'i helpu gan newidiadau mewn patrymau gwaith.
- Mae Ceredigion, â'r cyfraddau troseddau isaf yn y DU, addysg gyhoeddus dda a diweithdra isel, yn gyrchfan ddeniadol i fudwyr am resymau economaidd yn ogystal â rhai'n ymwneud â ffordd o fyw.

Rhagamcanion Poblogaeth

4.1.2 Mae dwy gyfres ddiweddar o ragamcanion poblogaeth yn ymdrin â chyfnod y Cynllun Trefnu Ysgolion (2004 - 2009)

Rhagamcanion Cynulliad Cenedlaethol Cymru

Mae CCC wedi cyhoeddi cyfres o ragamcanion poblogaeth. Eto, nid yw'r rhain yn arbennig o ddefnyddiol at ddibenion cynllunio manwl gan fod awdurdodau wedi cael eu grwpio ar sail ranbarthol, a Cheredigion gyda Phowys yn ffurfio grŵp canolbarth Cymru. Rhagwelir i'r grŵp canolbarth hwn gael y twf mwyaf yn ei boblogaeth yn nhermau canran.

Rhagamcanion Awdurdodau Lleol

Mae'r Adran Ymchwil a Gwybodaeth wedi diweddarau ei rhagamcanion poblogaeth i sir Geredigion gan ddefnyddio data o Gyfrifiad 2001 yn boblogaeth sail ddechreuol ynghyd â ffynonellau newydd o ddata mudo a rhagamcanion diweddarach gan Actiwari'r Llywodraeth mewn perthynas â niferoedd genedigaethau a marwolaethau. Mae'r scenario a fodelwyd yn rhagdybio fewnfudiad net o +1,000 y flwyddyn (ychydig yn uwch nag a welwyd yn y blynyddoedd diwethaf). Lledfir ar effaith lleihad mewn genedigaethau yn y boblogaeth drwy fewnfudiad net plant o dan 18 oed (yn enwedig plant mewn oedrannau pan na fyddant yn sefyll arholiadau).

**TABL 2: Grwpiau oedran ysgol – Mewnfudiad Net Uwch (tua 1000 o bobl y flwyddyn)
[ffigrau amcanol wedi'u talgrynnu i 50]**

GRWPIAU OEDRAN	2001 (Cyfrifiad)	2006	2011	2016
0-4	3485	3200	3300	3550
5-10	5019	4500	4200	4200
11-15	4213	4500	4050	3850
16-17	1725	1800	1850	1600
Cyfanswm o dan 18	14442	14,000	13400	13200

Lleoliad y Twf yn y Boblogaeth

4.1.3 Bydd newidiadau tymor hir yn strwythur aelwydydd yn ogystal â thwf yn y boblogaeth yn arwain at fwy o alw am dai yng Ngheredigion. Cymysgedd cymhleth o ffactorau yw'r farchnad dai ond gellir rhagdybio y bydd teuluoedd a chanddynt blant oedran ysgol yn fwy tebygol o fynnu anheddau uned sengl, yn hytrach, er enghraifft, na stoc hŷn wedi'i thro'i'n fflatau. At ei gilydd bydd datblygiadau ystad newydd â chyfran uwch ynddynt o boblogaeth oed ysgol na mathau eraill o dai.

4.1.4 Bydd y prif drefi, sef Aberteifi, Llanbedr Pont Steffan, Aberaeron, Llandysul, Tregaron ond yn enwedig Aberystwyth, yn parhau i fod yn brif ffocws cyflogaeth a chyfleoedd cymdeithasol, ac, o'r herwydd, galw am dai. Dros y tymor canolog bydd mwy o alw yn rhan isaf Dyffryn Teifi oherwydd gwell cysylltiadau ffordd i'r de.

4.1.5 Prif leoliadau tai newydd, yn enwedig ystadau newydd, fydd safleoedd ar ymylon y trefi presennol. Eto mae'r galw cryf am y tai sydd eisoes i'w cael a nifer gyfyngedig o safleoedd addas at adeiladu tai newydd, yn golygu y bydd Aberystwyth yn dal i ddylanwadu'n gryf ar y farchnad dai dros ran helaeth o ogledd Ceredigion.

4.2 Niferoedd a Lleoedd Disgyblion

4.2.0 Mae niferoedd disgyblion, yn enwedig mewn ysgolion cynradd, wedi disgyn yn gyson dros y blynyddoedd diwethaf ac mewn llawer i ardal y tebyg yw mai parhau a wna'r tueddiad am i lawr am rai blynyddoedd i ddod. Mewn nifer o Awdurdodau ystyrir bod ysgolion ac ynddynt lai na 100 o ddisgyblion yn fach ac yn anghynnaladwy yn wyneb y goblygiadau i ddarpariaeth adnoddau o ran cyllid yn ogystal â staffio ac adeiladau.

Yn ei dogfen ddiweddar ar drawsnewid ysgolion dywed Estyn:

"..Mae llawer o ysgolion yng Nghymru mewn ardaloedd gwledig ac mae llawer o'r rhain yn ysgolion bach. Nid oes cyswllt uniongyrchol rhwng pa mor dda y mae disgyblion yn gwneud a maint yr ysgol y maent yn ei mynychu. Fodd bynnag, mae cyfrifoldebau a'r gofynion baich gwaith athrawon mewn ysgolion bach iawn yn sylweddol ac mae darparu adnoddau ariannol ar gyfer yr ysgolion hyn yn sylweddol ac yn gofyn llawer gan gyllidebau cyfyngedig". [para 60]

Proffil Demograffig

4.2 1 Mae gan yr Awdurdod broses eglur sy'n cael ei mireinio'n gyson i ragweld niferoedd disgyblion. Rhagwelir y bydd niferoedd disgyblion yn y cyfnod cynradd yn lleihau erbyn 2012 o ryw 8.1% i gyfanswm o 4584 tra rhagwelir lleihad o bron i 13.7%, yn y sector uwchradd i 4429. Mae'r cwmp cyfansawdd a ragwelir o dros 1129 o ddisgyblion (426 yn y cynradd a 703 yn yr uwchradd) yn adlewyrchu'r tueddiad cenedlaethol o leihad sylweddol yn niferoedd disgyblion hyd 2013.

Darogan Niferoedd Disgyblion

4.2.2 Nid gwyddor fanwl mo darogan niferoedd disgyblion. Mae cydweithrediad pellach rhwng Adran Cynllunio'r Cyngor Sir a'r Adran Addysg a Gwasanaethau Cymunedol wedi cynorthwyo i ddatblygu gweithdrefnau darogan i roi'r manylion priodol at ei gilydd mewn ffordd fwy manwl gywir.

4.2.3 Mae'r broses o gadarnhau'r niferoedd disgyblion a ragwelwyd wedi cael ei mireinio gyda chydweithrediad Prifathrawon Ysgolion

Lleoedd heb eu llenwi

Ysgolion cynradd

4.2.4 Mae gan Geredigion lefelau uchel o leoedd heb eu llenwi yn ei hysgolion cynradd o'u cymharu ag awdurdodau unedol eraill yng Nghymru. Yn Ionawr 2007 roedd 55.6% o ysgolion cynradd y Sir a mwy na 25% o'u lleoedd heb eu llenwi.

4.2.5 Mae gan yr Awdurdod hefyd y ganran uchaf o ysgolion bach yng Nghymru (a 'bach' yn cael ei ddiffinio fel llai na 90 o ddisgyblion). Mae lefel y gefnogaeth ariannol i bob disgybl a ddarperir i ysgolion bach iawn yn uchel. Mae angen i'r Awdurdod gwestiynu ei drefniadau o ran darpariaeth ysgol gynradd, yn enwedig o ystyried y lefel uchel o leoedd heb eu llenwi. At ei gilydd nid oes problem gyda niferoedd gormodol yn y sector cynradd.

4.2.6 Mae'n debyg y bydd effaith sylweddol ar y sefyllfa yn deillio o weithredu'r cwricwlwm "Cyfnod Sylfaen" [mewn perthynas â disgyblion 3-7 mlwydd oed] sydd wedi cael ei gynnig gan LICC ac a fydd yn menuu ar

ofynion o ran staffio ac adeiladau. Ar ben hynny mae LICC yn ystyried dull arall o gyfrif am leoedd ysgol a fydd eto o bosib yn effeithio ar ddiffiniad capasiti ysgolion.

Ysgolion Uwchradd

4.2.7 Nid yw lefel y lleoedd heb eu llenwi yn y sector uwchradd yn broblem mor sylweddol i'r Awdurdod ag yn y sector cynradd. O'u cymharu ag awdurdodau unedol eraill yng Nghymru, nid yw'r lefelau yn eithafol, a hwythau yn y chwarteli canolrifol neu is. Eto mae canran uchel o ysgolion uwchradd bach a hefyd canran uchel o ddosbarthiadau chwech. Awgrymodd yr Adroddiad y dylai'r Awdurdod ystyried a ydyw am dargedu ei fformiwla RhLY yn well i sicrhau cost-effeithiolrwydd yn y maes hwn. Nid oedd dim ysgolion a chanddynt broblemau o ran niferoedd gormodol yn y sector uwchradd ar adeg yr archwiliad.

4.2.8 Fel gyda'r cyfnod cynradd, effeithir ar gapasiti ysgolion uwchradd gan y newid a ragwelir mewn cyfrifo lleoedd ac adeiladau. Ar ben hynny, y tebyg yw y caiff y trafodaethau presennol am ddarpariaeth 16+ a'r cwricwlwm 14 -19 effaith sylweddol ar leoedd ysgol.

Adroddiadau Archwiliad

4.2.9 Daeth adroddiad gan Archwilydd i'r casgliad hwn: "yn wyneb lefelau uchel y lleoedd heb eu llenwi a geir yn agos at ei gilydd, dylai'r Awdurdod ystyried y canlynol:

- a fyddai cyfuno ysgolion cynradd yn briodol
- a ellid gwneud defnydd arall o rai rhannau o ysgolion.

Capasiti ysgolion a lleoedd heb eu llenwi

4.2.10 Mae LICC wedi darparu dull newydd o gyfrifo capasiti. Mae'n bwysig pwysleisio, fodd bynnag, fod y darlun cyffredinol o lefel uwch na'r cyfartaledd o 'leoedd dros ben' yn cuddio'r ffaith bod nifer fach o ysgolion trefol â niferoedd gormodol.

4.2.11 Mae adolygiad o gapasiti ysgolion, yn dilyn yr Arolwg Cyflwr Ysgolion, yn dangos nad yw'n ymarferol mewn llawer o achosion leihau nifer y lleoedd heb eu llenwi.

4.2.12 Gwelir isod ddadansoddiad amlinellol o leoedd heb eu llenwi yn y sector cynradd. Nifer y disgyblion ochr yn ochr â chapasiti'r ysgol – a rhai ohonynt ymhell uwchben y trothwy cyfrannol o 25% a ystyrir gan LICC. Mae gan 9 o ysgolion nifer disgyblion sy'n uwch na'u capasiti.

Capasiti'r Ysgol	<20	21 - 40	41 - 65	66 - 90	91 - 105	106 -150	151 - 200	201 - 250	251 - 300	301 – 350	351 – 400	401 – 450	451+	CYFANSWM	Nifer yr ysgolion <90 o ddisgyblion	* ysgolion â niferoedd uwchben capasiti
Nifer disgyblion																
< 20		5	2	1										8	54 [77.1%]	7
21 – 40		9	14	4										27		1
41 - 65			8	4										12		
66 – 90				1	2	4								7		
91 – 105				1		2								3		
106 – 150						2	3							5		
151 – 200							1	2	1	1				5		
201 – 250																
250 – 300																
301 – 350																
351 - 400											3			3		
401 +																
CYFANSW M		14	24	11	2	8	4	2	1	1	3			70		9
Nifer capasiti ysgol<90		49 [70%]														

Maint ysgolion

Cyfnod Cynradd

4.2.13 Mae rhai Awdurdodau'n awgrymu y bydd ysgolion a chanddynt niferoedd disgynnol yn colli adnoddau ac y bydd angen iddynt wneud penderfyniadau addysgol anodd. Mae maint ysgol yn ffactor o bwys o ran pa mor gost-ffeithiol ydyw. Bydd hefyd yn dylanwadu'n drwm ar drefniadaeth fewnol yr ysgol, yn enwedig wrth bennu a oes angen dosbarthiadau oedrannau cymysg. Awgrymir hefyd mai'r tebyg yw y bydd gan ysgolion cynradd â thua naill ai 420 o ddisgyblion (derbyn dau ddsbarth) neu 210 o ddisgyblion (derbyn un dosbarth) adnoddau digonol i'w galluogi i ddarparu'r strategaeth gynradd yn effeithiol ac i ariannu:

- cwricwlwm ehangach a lledaenu arfer da ymhlith athrawon
- staff cefnogaeth megis cynorthwyr dysgu, staff cefnogaeth weinyddol ac AAA i helpu ag ailfodelu'r gweithlu
- gweithgareddau cyfoethogi i ddisgyblion
- TGC ac adnoddau dysgu eraill
- darpariaeth AAA a gwrth fesurau i amddifadedd.

4.2.14 Wrth i niferoedd disgyblion ddisgyn mae'n rhaid gwneud penderfyniadau wrth geisio darparu adnoddau digonol i gynnal staff a grwpiau dysgu yn aml heb ddatrys y materion sylfaenol. Yn wir mae LICC ac Estyn yn awgrymu bod ysgolion a chanddynt lai na 90 o ddisgyblion yn cael eu hystyried yn fach ac fel y cyfryw yn cyflwyno problemau arbennig a'r rheini'n cynnwys

- bod y prifathro'n gorfod cario baich dysgu sylweddol
- arbenigedd cyfyngedig i gwrdd â'r holl gwricwlwm
- anwadalrwydd posib am fod newidiadau staff yn gallu cael effeithiau anghymesur a sydyn

4.2.15 Nid oes gan AALI Ceredigion ddim polisi wedi'i ddiffinio ar faint priodol ysgolion cynradd. Bydd yn ymdrin yn hytrach â phob ysgol ar sail unigol yn ôl yr anghenion a'r sefyllfa leol. Eto gall fod yn briodol i'r Awdurdod bennu polisi wrth greu strategaeth ar gyfer y ddarpariaeth addysgol o fewn y Sir yn y dyfodol. Fel y nodir gan Estyn ac asiantaethau eraill ystyrir ysgolion cynradd a chanddynt lai na 90 o ddisgyblion yn 'fach'. Felly, mae tua 71% o ysgolion cynradd Ceredigion yn fach. Hon yw'r ganran uchaf yng Nghymru.

4.2.16 Wrth ystyried y modelau a all fod yn briodol ar gyfer trefnu ysgolion o fewn Ceredigion mae gwahanol feintiau ysgol yn dod i'r amlwg:-

- (i) Byddai ysgol gynradd 3-11 oed a chanddi 90 -100 o ddisgyblion yn darparu ar gyfer pedwar dosbarth ar gyfer dau grŵp oedran yn yr un dosbarth : Meithrin/Derbyn; Blynyddoedd 1 a 2 [y ddau ddsbarth yn cydymffurfio â'r Cyfnod Sylfaen]; Blynyddoedd 3 a 4; Blynyddoedd 5 a 6 [yn cyfuno fel Cyfnod Allweddol 2 neu'r Cyfnod Iau]. Maint dosbarth ar gyfartaledd fyddai 22.5 i 30 o ddisgyblion.
- (ii) Byddai ysgol 3-11 oed wedi'i seilio ar ddsbarth i bob grŵp blwyddyn, gan gynnwys darpariaeth feithrin, yn darparu ar gyfer rhwng 180 a 240 o ddisgyblion.
- (iii) Byddai model posib arall yn caniatáu 3 dosbarth ar draws dau grŵp oedran. Gellir trefnu hyn ond byddai rhai dosbarthiadau'n gymysg o ran oedran. Gallai'r ysgol ddarparu ar gyfer tua 260 i 360 o ddisgyblion
- (iv) Byddai'r lefel effeithiol nesaf wedi'i seilio ar dderbyn dau ddsbarth [*h.y.* dau ddsbarth ym mhob blwyddyn] ar gyfer tua 350 i 480 o ddisgyblion.

4.2.17 Mae dadansoddiad o feintiau ysgolion yng Ngheredigion (Ionawr 2007) yn darparu deunydd ar gyfer dadansoddiadau a chasgliadau diddorol:

<i>Maint Ysgolion</i>	<i>YSGOLION</i>			<i>DISGYBLION</i>		
	<i>No.</i>	<i>%</i>	<i>Cumulative %</i>	<i>No.</i>	<i>%</i>	<i>Cumulative %</i>
<16	4	5.7%	5.7%	52	1.1%	1.1%
16 – 30	18	25.7%	31.4%	440	9.0%	10.1%
31 – 40	13	18.6%	50.0%	466	9.6%	19.7%
41 – 60	11	15.7%	65.7%	546	11.2%	30.9%
61 – 75	5	7.1%	72.9%	340	7.0%	37.9%
76 – 100	5	7.1%	80.0%	449	9.2%	47.1%
101 – 150	6	8.6%	88.6%	773	15.9%	62.9%
151 – 200	5	7.1%	95.7%	842	17.3%	80.2%
200+	3	4.3%	100.0%	963	19.8%	100.0%
TOTAL	70	100	-	4871	100	-

DADANSODDIAD YSGOLION CYNRADDION. Ion. 2008: Disgyblion yn ôl ardal										
Ardal	Nifer Disgyblion									Total
	<10	11 ~ 25	26 ~ 40	41 ~ 75	75 ~ 100	101 ~ 150	151 ~ 200	201 ~ 300	301+	
ABERAERON	1	3	6	4	1	~	1	~	~	16
ABERYSTWYTH	-	2	5	4	4	2	2	~	2	21
ABERTEIFI		1	3	2	~	3	1	~	~	10
LLAMBED	~	1	3	~	~	1	~	~	1	6
LLANDYSUL	~	~	6	2	~	~	1	~	~	9
TREGARON		3	1	4	~	~	~	~	~	8
TOTAL	1	10	24	16	5	6	5	0	3	70

- Mae 33 (47%) o ysgolion o dan 40 o ddisgyblion, sef y trothwy ar gyfer lleiafswm o ddau athro ar sail y Fformiwla Ariannu bresennol
- Mae'r rhain yn darparu ar gyfer 878 (18%) o ddisgyblion.
- Mae 2578 (53%) o ddisgyblion eraill yn cael eu haddysgu mewn 14 (20%) o ysgolion sydd â dros 100 o ddisgyblion.

Cyfnod Uwchradd

4.2.18 Mae ysgolion uwchradd â llai na 700 o ddisgyblion yn cael eu hystyried gan Estyn ac asiantaethau eraill yn fach. Mae pedair o ysgolion Ceredigion yn disgyn i'r categori hwn ac mae tair arall oddeutu'r trothwy neu fymryn drosto. Ystyrir dosbarthiadau chwech â 160 neu lai o ddisgyblion yn fach, un ysgol yn unig sydd â mwy o ddisgyblion yn y chweched dosbarth na'r trothwy.

4.2.19 Mae darpariaeth Ôl-16 a 14-16 yn ganolbwynt sylw ar hyn o bryd. Rhagwelir bod y ddarpariaeth 16+ yn debygol o gael effaith sylweddol ar natur a maint adeiladau o fewn ysgolion Ceredigion. Hefyd, gallai'r trafodaethau ynghylch y cwricwlwm ac achredu ar gyfer y grŵp oedran 14-19 arwain at lawer o ofnyion y bydd angen eu hystyried yn y dyfodol agos.

Maint Dosbarthiadau

4.2.20 Nid oes gan yr AALI ddim polisïau penodol sy'n diffinio meintiau dosbarth yn y Sector Cynradd nac Uwchradd – heblaw am gydymffurfio â'r gofyn statudol i gadw meintiau dosbarth o dan 30 o ddisgyblion yn y Cyfnod Sylfaen a'r nod dymunol o gadw trothwy o'r fath yng Nghyfnod Allweddol 2/Cyfnod iau. Ystyrir mai cyfrifoldeb y Llywodraethwyr a'r Prifathrawon o fewn yr adnoddau sydd ar gael yw trefniadaeth fewnol ysgol. Cydnabyddir gan yr Awdurdod gymhlethdod rheoli'r dosbarth oedran/gallu cymysg anorfod ar y lefel gynradd.

4.2.21 Adeg Cyfrifiad Disgyblion Ionawr 2008 nid oedd dosbarthiadau ac ynddynt fwy na 30 o ddisgyblion mewn unrhyw ysgol gynradd.

4,2,22 Dilynir yr arweiniad priodol o ran meintiau dosbarth ar gyfer rhai pynciau ar y lefel uwchradd.

Ysgolion Ffydd

4.2.23 Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn gofyn bod Awdurdodau Addysg yn adolygu darpariaeth ysgolion ffydd. Mae dwy Ysgol Gynradd Wirfoddol a Gynorthwyr [y naill un yn perthyn i'r Eglwys yng Nghymru a'r llall i'r Eglwys Gatholig Rufeinig] o fewn yr Awdurdod yn ogystal â dwy Ysgol Wirfoddol a Reolir yn perthyn i'r Eglwys yng Nghymru. Mae darpariaeth felly yn cwrdd â'r anghenion presennol. Os daw unrhyw ofynion sylweddol i'r amlwg ymgynghorir â'r Awdurdod Esgobaethol priodol.

4.2.24 Er bod nifer o ddisgyblion o amrywiaeth o wahanol gefndiroedd ethnig a chrefyddol yng Ngheredigion y maent wedi'u canolbwyntio yn bennaf yn ardaloedd Aberystwyth a Llanbedr Pont Steffan lle mae'r sefydliadau Prifysgol yn denu myfyrwyr o'r byd i gyd. Bydd myfyrwyr ymchwil yn bennaf weithiau'n dod â'u teuluoedd yn eu canlyn ond mae eu harhosiad yn un dros dro. O ganlyniad ni fu galw am ysgolion i draddodiadau ffydd benodol heblaw am y rhai Cristnogol.

Darpariaeth Iaith

4.2.25 Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn gofyn bod Awdurdodau Addysg yn adolygu eu darpariaeth o ran y Gymraeg. Mae Awdurdod Addysg Ceredigion yn datgan ei gred yng ngwerth addysgol codi dwy iaith ac yn ystyried bod y polisi'n darparu'n ddigonol.

4.2.26 Nod y polisi dwyieithog hwn yw addysgu disgyblion fel y bônt yn gwbl ddwyieithog yn y Gymraeg a'r Saesneg fel ei gilydd wrth iddynt ymadael â'r ysgol gynradd fel y gallant gymryd rhan yn llawn yn y gymuned ddwyieithog y maent yn perthyn iddi. Dylai'r ddarpariaeth a wneir sicrhau bod pob disgybl yn medru cyfathrebu'n hyderus yn y ddwy iaith a'i f/bod yn gwerthfawrogi etifeddiaeth ddiwylliannol Cymru.

4.2.27 Yn y sector cynradd, mae mwyafrif yr ysgolion yn dilyn polisi lle mai'r Gymraeg yw prif gyfrwng bywyd a gwaith yr ysgol [Categori A], mae un o'r ysgolion hyn yn ysgol benodedig gyfrwng Cymraeg. Mae 67 o ysgolion sy'n dilyn y polisi. Mae 6 ysgol arall yn dilyn polisi lle mae'r Gymraeg yn un cyfrwng ym mywyd a gwaith yr ysgol [Categori B]. Ar ben hynny mae 3 ysgol sydd wedi'u trefnu yn y fath fodd fel y bo ffrydiau sy'n dilyn y naill neu'r llall o'r polisïau hyn [Categori A/B].

4.2.28 Mae chwe Chanolfan Iaith wedi cael eu sefydlu i gefnogi disgyblion oedran ysgol iau sy'n hwyr ddyfodiaid i'r ardal.

4.2.29 Mae'r Awdurdod Addysg yn ymwybodol o'r angen i sicrhau dilyniant rhwng ysgolion cynradd ac uwchradd os yw'r Polisi Iaith i fod yn effeithiol.

4.2.30 Mae gan Gyrrff Llywodraethol Ysgolion Uwchradd bolisïau sefydlog ar gyfer darpariaeth iaith yn unol â Strategaeth Iaith Ceredigion. Mae pob ysgol yn cwrdd â'r galw i rychwant o bynciau gael eu dysgu drwy gyfrwng y Gymraeg. Mae dwy o'r 7 Ysgol Uwchradd yn ysgolion cyfrwng Cymraeg penodedig.

4.3 Derbyn Disgyblion i Ysgolion

Ceisiadau am Leoedd

4.3.1 Mae gan yr Awdurdod drefn dderbyn hen sefydlog a adolygir ar hyn o bryd ar gyfer derbyn disgyblion i'r cyfnodau cynradd ac uwchradd ill dau.

4.3.2 Am y tro cyntaf er ei sefydlu ym 1996 cafwyd gordanysgrifio mewn un o Ysgolion Uwchradd Ceredigion ar gyfer y Flwyddyn Academaidd 2005-06. Gweithredwyd trefnau a oedd eisoes i'w cael er mwyn datrys y mater.

Polisi Derbyn

4.3.3 . Mae'r Awdurdod Addysg yn adolygu ei Polisi Derbyn ar hyn o bryd. Y prif gynnig yw gadael i'r plentyn ei dderbyn i ysgol gynradd ar ddechrau'r tymor y caiff ei b/phen-blwydd yn bedair oed ynddo Os oes dosbarth meithrin yn yr ysgol, caiff plant gychwyn ar ddechrau'r tymor sy'n dilyn eu pen-blwydd yn dair oed - fel arfer ar sail ran amser. Fodd bynnag, yn ôl y gyfraith nid yw'n rhaid i blant ddechrau yn yr ysgol hyd nes y byddant wedi cyrraedd eu pen-blwydd yn bump oed.

4.3.4 Nid oes dim trosglwyddiad awtomatig o uned/dosbarth meithrin i ddsbarth derbyn yr ysgol brif ffrwd sy'n gysylltiedig â hi/ef.

4.3.5 Bydd disgyblion wedi cyrraedd 7 mlwydd oed erbyn 31^{ain} o Awst cyn cael eu derbyn neu eu trosglwyddo i ysgol plant iau ar ddechrau blwyddyn yr ysgol.

4.3.6 Bydd plant yn dechrau eu haddysg uwchradd yn y mis Medi sy'n dilyn eu pen-blwydd yn 11.

4.3.7 Bydd disgyblion wedi cyrraedd 16 mlwydd oed erbyn 31 o Awst cyn cael eu derbyn i Flwyddyn 12 (chweched dosbarth) ysgol uwchradd ar ddechrau blwyddyn ysgol.

4.3.8 Mae'n rhaid i rieni wneud cais ysgrifenedig am le ym mha ysgol(ion) bynnag yr hoffent i'w plentyn gael ei (h)addysg ynddi (ynddynt). O fewn Ceredigion bydd y rhan fwyaf o rieni yn anfon eu plentyn i'r ysgol sy'n gwasanaethu eu hardal leol. Yn draddodiadol mae gan bob ysgol ardal y mae'n ei gwasanaethu a bydd disgyblion o fewn yr ardal honno yn mynychu'r ysgol leol. Eto, caiff rhieni ddatgan bod ysgol arall yn well ganddynt.

4.3.9 Mae'n rhaid i bob ysgol dderbyn disgyblion hyd at y lefel dderbyn sydd wedi'i chyhoeddi ar ei chyfer. Bydd y lefel dderbyn yn adlewyrchu nifer lleoedd yr ysgol a rhoddir lle i blentyn mewn ysgol oni bai ei bod yn llawn. Ar ôl cyrraedd y lefel dderbyn, mae'n rhaid gwrthod ceisiadau am le yn yr ysgol.

4.3 10 Rheolir derbyn plant i'r ysgol gan "Awdurdod Derbyn". Yn achos ysgolion cymunedol yng Ngheredigion yr Awdurdod Derbyn yw Cyngor Sir Ceredigion (yr Awdurdod Addysg Lleol neu AALI). Yn achos Ysgol Wirfoddol a Gynorthwyr yr Awdurdod Derbyn yw Corff Llywodraethol yr ysgol.

4.3.11 Lle bo mwy o blant sy'n dymuno mynd i ysgol benodol nag o leoedd, cymerir y ffactorau canlynol i ystyriaeth – yn nhrefn blaenoriaeth:-

1. datganiadau ysgrifenedig yn nodi dewis a rhesymau rhieni;
2. nifer y disgyblion y gellir eu derbyn i'r ysgol;
3. yr ardal ddaearyddol y bydd yr ysgol fel arfer yn ei gwasanaethu;
4. disgyblion sy'n derbyn gofal;
5. rhesymau meddygol a chymdeithasol penodol ac eithriadol;
6. cysylltiadau brodyr/chwiorydd.

Lle bo mwy nag un plentyn yn cwrdd â'r meini prawf hyn ac ymgeiswyr yn dal i fod ar ôl yna derbynnir y plentyn sy'n byw agosaf at yr ysgol.

4.3.12 Lle bo modd mae'n rhaid i'r Awdurdod Derbyn ddarparu ar gyfer y dewis, ond cymerir rhai ffactorau i ystyriaeth. Mae'r rhain yn cynnwys:

- y defnydd effeithlon o adnoddau ac adeiladau
- cymeriad ysgol (crefyddol at ei gilydd)

4.3.13 Mae gan rieni'r hawl i apelio lle na fu'n bosib i blentyn gael ei dderbyn i'r ysgol a ddatganwyd yn ddewis ganddynt.

4.3.14 Nid yw'r Awdurdod yn caniatáu dethol, rhestrau aros na chyfweld â rhieni sy'n ceisio am le.

4.4 Cludiant o'r Cartref i'r Ysgol

4.4.1 Darperir ar gyfer y ddyletswydd sydd ar yr AALI i ddarparu cludiant di-dâl i hwyluso i ddisgyblion fynychu'r ysgol yn Adran 509 o Ddeddf Addysg 1996.

4.4.2 Bydd disgyblion yn gymwys i dderbyn cymorth statudol os ydynt wedi cyrraedd oedran ysgol orfodol ac yn mynychu'r ysgol agosaf neu'r ysgol sydd fel arfer yn gwasanaethu'r ardal y mae'r disgyblion yn byw ynddi, a hefyd lle maent yn byw dros y pellterau cerdded statudol. Diffinnir y pellter fel 2 filltir yn achos plant o dan 8 mlwydd oed a 3 milltir yn achos plant 8 mlwydd oed a mwy.

4.4.3 Gall fod y darperir cymorth i ddisgyblion o dan rai amgylchiadau o achos y canlynol:-

- Diogelwch;
- Cyflwr Meddygol;
- Datganiad Anghenion Addysgol;
- Newid preswylfa mewn blwyddyn pan sefir arholiadau terfynol;
- Cyfle i barhau â chwrs astudiaeth uwch heb fod ar gael yn yr ysgol benodedig;
- Credau crefyddol: O ystyried gofynion Deddf Addysg 1993, cyngorior rhieni i gysylltu â'r Cyfarwyddwr Addysg a Gwasanaethau Cymunedol i gael gwybodaeth bellach cyn dweud pa ysgol sydd ddewisaf ganddynt ar y sail bod natur yr addysg grefyddol a ddarperir yn y sefydliad hwnnw'r un peth â'r grefydd neu'r enwad y mae'r rhiant yn perthyn iddi/iddo.

4.4.4 Gall fod y caiff disgyblion nad ydynt yn gymwys i gael 'cludiant di-dâl' fel y'i diffinnir uchod, yn dilyn cais ysgrifenedig i'r Cyfarwyddwr Addysg a Gwasanaethau Cymunedol, deithio ar gerbydau contract yr AALI os bydd llefydd sbâr ar gael. Gellir tynnu'r consesiwn yn ôl ar unrhyw adeg.

4.4.5 Trefnir cludiant hefyd i'r sawl sy'n mynychu Coleg Addysg Bellach.

4.4.6. Mae natur wledig y Sir yn golygu costau cludiant uchel er mwyn sicrhau mynediad i Addysg. Cyfanswm y gwariant net yw £2,636,100

Nifer y disgyblion				
	CYMWYS	ANGHYMWYS (Sedd wag)	CYFANSWM	COST £
Cynradd - tan 5	0	14	14	338100
- 5-11 oed	208	97	305	
Secondary - Yr 7-11	2721	251 [102 talu]	3074	1741900
Dosbarth VI [amcangyfrif]	256	11 [11 talu]	278	
Addysg Arbennig	103	0	103	396300
- Gwaharddiadau	6	0	6	
- Uned PR	19	0	19	
Myfyrwr Addysg Bellach	215	104	379	159800
CYFANSWM	3585	477 [113 talu]	4178	2636100

4.5 Staffio

4.5.1 Mae cyflwyno'r Cytundeb ar Lwyth Gwaith Athrawon ac ailfodelu Ysgolion yn cael effaith sylweddol ar ysgolion. Mae ailfodelu'r gweithlu wedi esgor ar gynnydd yn nifer ac ystod yr oedolion yn yr ysgol ac y mae wedi peri bod arweinwyr yn rheoli mwy o bobl. I lawer o ysgolion, mae hyn wedi golygu canolbwyntio amser athrawon ar ddysgu a defnyddio pobl broffesiynol addas eu cymwysterau o'r tu allan i ymgymryd â swyddogaethau eraill.

4.5.2 Mae saith elfen y Cytundeb ar Lwyth Gwaith yn ceisio galluogi arweinwyr i arwain, rhoi amser i athrawon ar gyfer paratoi ac asesu, canolbwyntio egnïon ac arbenigedd athrawon ar ddysgu drwy gyfeirio nifer o orchwylion at staff cefnogaeth. Mae'r olaf felly'n darparu cyfleoedd i ddatblygu strwythur i staff cefnogaeth yn yr ysgol sy'n ymgymryd â dysgu a chefnogaeth yn yr ystafell ddosbarth, gweinyddiaeth a dyletswyddau clerico.

4.5.3. O fewn Ceredigion mae tystiolaeth i'w chael fod y mentrau o les i athrawon ond eu bod wedi creu mwy o bwysau ar brifathrawon gan fod y cyllid ar gyfer eu gweithredu wedi bod yn annigonol. Ar ben hynny er bod LICC yn ceisio hyrwyddo creu cefnogaeth drwy ddatblygu a chyflogi Cynorthwywyr Dysgu, mae ysgolion wedi ceisio cyflogi rhagor o athrawon cymwysedig i gyflawni dyletswyddau athrawon. Nid yn unig y mae prinder o ran y staff sydd ar gael ond nid yw darpariaeth o'r fath yn gynaliadwy yn wyneb cyfyngiadau cyllidebol.

4.5.4 Mewn rhai sefyllfaoedd mae cyfyngiadau wedi arwain at ddyfeisgarwch nodedig ac ysgolion yn cydweithio i rannu staff neu'n dod at ei gilydd yn staff a disgyblion er mwyn darparu amser i athrawon baratoi ac asesu. Mae trefniadau o'r fath o les ychwanegol o ran cyfleoedd dysgu disgyblion oherwydd y rhychwant o arbenigedd sydd ar gael gan athrawon a'r ffordd y cryfheir ymwneud cymdeithasol disgyblion â'i gilydd mewn grwpiau mwy o gyfoedion mewn modd nad yw i'w weld mewn unedau ysgol llai a mwy ynysig.

4.5.5 Mae cyfyngiadau unedau ysgol bach yn creu anawsterau mewn gweithredu'r agenda i Ailfodelu'r Gweithlu. Mae taliadau Cyfrifoldeb Dysgu ac Addysgu i ddisodli lwfansau rheolaeth. Mae taliadau felly i adlewyrchu'r ffocws ar gyfrifoldebau dysgu ac addysgu. Mae gofyn i ysgolion fod wedi sefydlu strwythurau erbyn mis Rhagfyr 2008 a fydd yn adlewyrchu gofynion o'r fath. Eto nid oes cyllid ar gael i sefydlu strwythurau'r un peth â'r systemau presennol. Mae cyfleoedd i'w cael o gydweithio rhwng ysgolion drwy gytundebau ffurfiol sy'n cynnwys rhannu arbenigedd a chyfrifoldebau. Yn wyneb maint ysgolion yng Ngheredigion gall fod mai rhoi modelau ffederal cydweithiol priodol ar waith yw'r unig ffordd realistig o weithredu gofynion y Gweithlu ac Ailfodelu.

4.5.6 Bydd yr agenda sy'n hybu mwy o integreiddio rhwng addysg a gwasanaethau plant yn galw am fwy o ddarpariaeth arbenigol amlasiantaethol fuddiol. Gall disgyblion a staff fod ar eu hennill o weithio gyda staff mewn sectorau eraill, megis y gwasanaethau iechyd, cymdeithasol, heddlu a chefnogaeth ieuencid.

4.5.7 Yn anorod fel y gwêl Estyn,

"bydd y ffaith fod ystod ehangach o arbenigwyr yn cymryd rhan yn cyfrannu at ddysgu yn cynnig cyfle ar gyfer modelau staffio a threfniadau gweithio mwy hyblyg. Dylai hyn wneud defnydd gwell o fedrau llawer o bobl ac yn eu helpu i gyflawni cydbwysedd gwell rhwng gwaith a bywyd. Nid oes un model sy'n addas i bawb ar gyfer ysgolion, ond mae meddwl yn ddychmygus ac yn hyblyg yn allweddol i wneud newidiadau llwyddiannus yn y modd y gellir defnyddio'r gweithlu. O ganlyniad, gallai staff mewn ysgolion elwa mwy ar batrwm gwaith hyblyg, a allai gynnwys trafod eu horiau gwaith a'u gwyliau fel eu bod yn addas ar gyfer anghenion dysgwyr a'u hamgylchiadau eu hunain. [para 80]

4.5.8 Noda Estyn hefyd fod proffil ystadegol athrawon yng Nghymru hefyd fel pe tai'n awgrymu bod angen mwy o hyblygrwydd mewn modelau staffio os yw ysgolion i gadw, datblygu a chynnal y 40%, bron â bod, o'r holl staff sydd wedi'u cofrestru yng Nghymru, a'r 65% a mwy o brifathrawon, sydd yn y grŵp oedran 50+. Adlewyrchir hyn yng Ngheredigion gyda thua 47% o brifathrawon presennol y sir yn cyrraedd oedran ymddeol erbyn 2015. Yn y dyfodol disgwylir i brifathrawon fod a chymwysterau priodol a gall hyn arwain at brinder ymgeiswyr am y swyddi cyffelyb. Ymddengys hefyd bod diffyg awydd i geisio am swyddi prifathrawon. Gall fod yr ateb i'w gael mewn strwythurau ffederal ffurfiol.

4.5.9 Yn ei chyhoeddiad diweddar awgryma Estyn fod y ffyrdd ymlaen i ysgolion y dyfodol yn cynnwys yr angen i wneud y canlynol:

- ailfeddwl am strwythurau staffio o ran addasrwydd at eu diben;
- rheoli swyddogaethau staff amrywiol i gefnogi cyflawni gan ddisgyblion;
- datblygu'r sgiliau rhwydweithio a negodi sydd gan staff i gefnogi gweithio mewn partneriaethau;
- datblygu a meithrin staff drwy systemau rheoli perfformiad a datblygiad proffesiynol effeithiol;
- a chefnogi pobl newydd a myfyrwyr sy'n dod at y proffesiwn yn y rhaglenni y maent yn mynd drwyddynt cyn ennill eu cymhwyster ac ar ôl hynny.

4.5.10 Yn hanfodol felly bydd mabwysiadu strwythurau ar draws ysgolion yn y sector cynradd er mwyn sefydlu arweinyddiaeth a rheolaeth effeithiol nad ydynt yn gynaliadwy fel unedau unigol. Mae'r materion arweinyddiaeth yn cynnwys Cyrff Llywodraethol

4.5.11 Mae Estyn yn pwysleisio :.

**... Er mwyn i ysgolion hyrwyddo dysgu gydol oes a datblygiad cymunedol, bydd angen i bob arweinydd gael gweledigaeth a'r gallu i godi disgwyliadau ac ysbrydoli a chymell eraill. Bydd angen i arweinwyr weithio yn fwy hyblyg mewn gwahanol fathau o rolau rheoli. Bydd angen cydweithredu ag asiantaethau allanol bob amser ar gyfer cynllunio, gan gynnwys gwasanaethau iechyd a chymdeithasol yn ogystal â darparu addysg eraill fel dysgu oedolion. [para 92]*

ac mae'r ffyrdd ymlaen mewn perthynas ag arweinyddiaeth a rheolaeth yn cynnwys yr angen i wneud y canlynol:

- goresgyn ffiniau sefydliadol i ddeall a gweithio'n effeithiol â rhychwant eang o bartneriaid sy'n cyfrannu at bob agwedd ar ddysgu, iechyd a lles disgyblion;
- gwella dysgu ac addysgu drwy gymell a dylanwadu ar ddisgyblion a staff mewn sefyllfa sy'n newid;
- defnyddio amser pobl, adnoddau ac adeiladau mewn ffyrdd mwy uchelgeisiol a chreadigol;
- darparu mwy o hyblygrwydd wrth drosrannu cyfrifoldeb ymhlith staff;
- rhoi blaenoriaeth i reoli perfformiad ac i ddatblygu'r holl bobl sy'n gweithio mewn ysgolion yn unol â blaenoriaethau trefniadol; a
- datblygu a meithrin timau rheoli sy'n gweithio'n effeithiol ar draws sectorau.

4.5.12 Gallai rhan hanfodol o'r strategaeth i ailstrwythuro'r ddarpariaeth addysg o fewn y Sir arwain at gau neu ad-drefnu rhai ysgolion. Gallai mesurau o'r fath olygu bod anghenion staffio o fewn y Sir yn newid ac y ceir newidiadau i'r gweithlu.

Mae 'Côd Ymarfer ar gyfer delio gyda Materion Staffio mewn Ysgolion sy'n cael eu Cyfuno neu'u Cau' wedi'i gynhyrchu gan yr Adran Addysg i gyfarwyddo a mynd i'r afael â'r materion hyn. Bwriad y cyfarwyddyd yw diogelu staff i'r graddau eithaf posib trwy sicrhau bod yna ddulliau cyson o ddelio gyda materion staffio lle bynnag yr ailstrwythurir ysgolion. Hefyd, bydd y cyfarwyddyd yn ymdrin â gweithdrefnau penodi a chyfleoedd adleoli, yn ogystal ag amlinellu lefelau'r budd-daliadau sy'n daladwy mewn achos o ymddeoliad neu ddiswyddiad.

Cydnabyddir mai cyfrifoldeb y Cyrff Llywodraethu yw penderfyniadau staffio ond Cyngor Sir Ceredigion yw cyflogwr cyfreithiol yr holl staff o hyd. Disgwylir felly i bawb weithio mewn partneriaeth er mwyn sicrhau penodiadau effeithiol mewn ysgolion a diogelu'r gweithwyr presennol.

Ymgymeryd ag ymgynghoriad ynglŷn â chynnwys y Côt Ymarfer gyda'r Undebau Llafur, y Cymdeithasau Athrawon a'r Grŵp Partneriaeth Cymdeithasol Lleol sy'n croesawu'r fath gyfarwyddyd

4.6 Asedau o ran Adeiladau

4.6.1 Mae darparu cyfleusterau ysgol sy'n addas at eu diben yn darged gan LICC. Mae gofyn i Awdurdodau Lleol sefydlu cynlluniau praff i leihau lleoedd dros ben ac i wella safonau adeiladau. Wrth wneud hynny mae LICC yn gofyn ymhellach fod Awdurdodau'n dangos ymroddiad o ran yr egwyddor a hefyd drwy gyfeirio adnoddau cyfalaf at yr orchwyl. Gall diffyg ymroddiad a chynlluniau praff o'r fath i reoli asedau beri na fydd Awdurdodau'n gwmwys i dderbyn cyllid grant cyfalaf.

4.6.2 Mae Estyn yn y ddogfen *“Trawsnewid Ysgolion”* yn awgrymu y dylai'r canlynol fod gan ysgolion y dyfodol:

- .adeiladau deniadol a modern sy'n defnyddio ffynonellau cynaliadwy o ddeunyddiau sy'n cadw'r traddodiadau pensaernïaeth ac adeiladu lleol gorau a'u bod yn effeithlon o ran ynni ac adnoddau;
- adeiladau digonol, ansawdd uchel, sydd wedi'u dylunio'n dda, y gellir eu defnyddio'n hyblyg ar gyfer addysgu a dysgu gan ddefnyddio ystod o ddulliau;
- cyfleusterau o'r radd flaenaf lle gall disgyblion fwynhau prydau iach;
- darpariaeth fodern addas a glân ar gyfer toiledau a hylendid personol;
- adeiladau sy'n hygyrch i'r gymuned gyfan sydd â chyfleusterau addas ar gyfer dysgwyr anabl;
- cyfleusterau cyfoes, fel canolfannau TG, labordai, gweithdai a llyfrgelloedd, i'w defnyddio gan ddisgyblion, staff, rhieni ac aelodau o'r gymuned;
- mannau cymunedol cysgodol diogel, wedi'u goleuo'n dda, a chaeau ar gyfer chwarae ac ymlacio, sy'n annog i'r gymuned wneud defnydd eang ohonynt er mwyn i ddefnyddwyr ymfalchïo mewn gofalu am eu hardal;
- cyfleusterau chwaraeon a chwarae y tu mewn a'r tu allan sydd ar gael i ddisgyblion a'r gymuned; a
- gwasanaethau cymunedol, lle caiff disgyblion a'u teuluoedd fynediad at ystod eang o gymorth, gan gynnwys gwasanaethau iechyd a gwasanaethau cymdeithasol.

Rheoli Asedau

4.6.3 Mewn cydweithrediad â'r Adran Briffyrdd, Eiddo a Gwaith ac ysgolion, bydd yr Adran Addysg a Gwasanaethau Cymunedol yn ymgymryd â Rhaglen Gyfalaf sylweddol bob blwyddyn, a ariennir i raddau helaeth drwy gyllid gan Lywodraeth Cynulliad Cymru yn enwedig y Grant Gwella Adeiladau Ysgol.

4.6.4 Daeth arolwg o bob eiddo ysgol yn 2000-01 i'r casgliad bod eisiau gwerth tua £10m o waith i ddod ag ysgolion i gyflwr rhesymol. Mae arolwg newydd yn cael ei gyflawni ar hyn o bryd. Mae eisiau adnoddau sylweddol eraill i wella a darparu cyfleusterau newydd. Er bod yr Awdurdod wedi cyflawni cryn dipyn mewn darparu cyfleusterau newydd megis darparu ysgol newydd i Benweddig, gwaith helaeth yn Ysgol Uwchradd Aberaeron, estyniadau yn Ysgol y Dderi a Phenrhyn-coch ac ysgol newydd i Ysgol Gynradd Ffynnonbedr yn ogystal ag ysgol ardal arfaethedig, mae'n annhebygol y bydd yr Awdurdod yn cwrrd â'r her sydd wedi'i gosod gan Lywodraeth Cynulliad Cymru i gael pob ysgol yn addas at ei diben erbyn 2010 heb gryn fuddsoddiad.

4.6.5 Yn wir mae her wedi cael ei gosod i bob Awdurdod gan Lywodraeth Cynulliad Cymru i baratoi cynlluniau i leihau'n sylweddol leoedd heb eu llenwi, i fod â chynlluniau praff yn eu lle i Reoli Asedau ac i wneud cyfraniad sylweddol gan y Cyngor.

4.6.6 Mae cyfrifoldeb am adeiladau a safleoedd ysgolion wedi'i rannu rhwng yr AALI ac ysgolion ac mae arweiniad yn diffinio'n eglur pa feysydd cyfrifoldeb sy'n perthyn i bwy o ran elfennau o gyfalaf ac atgyweirio, cynnal a chadw. Caiff ysgolion wneud Cytundeb Lefel Gwasanaeth â'r Adran Briffyrdd, Eiddo a Gwaith er mwyn cael cyngor a chefnogaeth dechnegol.

4.6.7 Mae'r Awdurdod wedi darparu arweiniad i ysgolion ynghylch cyfrifoldebau pob parti o dan y ddeddfwriaeth anabled.

Cyflwr Adeiladau

4.6.8 Ar hyn o bryd addysgir disgyblion cynradd Ceredigion mewn 72 o ysgolion gwahanol. Adeiladwyd 48 o'r ysgolion hyn (65%) cyn 1900. Mae llawer o'r adeiladau hyn wedi cael eu hadnewyddu ac mewn rhai achosion eu hestyn ac yn aml maent yn darparu amgylchedd dymunol ar gyfer dysgu ac addysgu. Mae rhai eraill yn gyfyng a heb fod yn darparu cyfleusterau defnyddol ar gyfer cyflwyno addysg gyfoes. Yn aml mae'r cyfleusterau'n annigonol ar gyfer darparu addysg gorfforol, nid ydynt yn darparu digon o le ar gyfer addysg y blynyddoedd cynnar ac nid ydynt yn addas iawn at ddysgu gwyddoniaeth a thechnoleg yn effeithiol. Gallant

hefyd fod yn ddrud eu gwresogi a'u cynnal a heb gyfleusterau parcio digonol. Mae diogelwch yn mynd yn fater cynyddol bwysig. Mae 11 o ysgolion yn dal i fod â thoiledau tu allan.

4.6.9 Dros y chwarter canrif ddiwethaf dwy ysgol gynradd newydd yn unig sydd wedi cael eu hadeiladu o fewn y Sir ond mae 2 Ysgol Ardal ac ysgol gynradd i gymryd lle un o'r rhai presennol yn cael eu cynllunio.

4.6.10 Dros y 15 i 20 mlynedd ddiwethaf ni fu'n bosib buddsoddi i'r lefel angenrheidiol mewn atgyweirio adeiladau ac o ganlyniad mae cryn dipyn o waith wedi cronni. Mae gofynion mwyfwy ar adnoddau cyfalaf cyfyngedig yr Awdurdod, na allant ond ychwanegu at y gwaith sydd wedi cronni ar hyn o bryd.

4.6.11 Nododd yr Arolwg Cyflwr (Ebrill 2008) fod gwerth rhyw £7m o waith atgyweirio wedi cronni. Ceir crynodeb o gasgliadau'r arolwg isod.

YSGOLION fel ar 16eg o Fedi 2002									
DETR PPI 1A - % Arwynebedd Llawr Mewnol Crynswth yng Nghategorïau Cyflwr A - D									
Codau Cyflwr DfEE									
Da - Yn perfformio fel y bwriedir ac yn gweithio'n effeithlon						A			
Bodhaol - Yn perfformio fel y bwriedir ond angen atgyweiriadau bach						B			
Gwael - Yn dangos diffygion sylweddol						C			
Wedi dod i ddiwedd ei oes - Perygl difrifol						D			
Categori Eiddo	Cyfanswm Safleoedd	Categori A		Categori B		Categori C		Categori D	
		Cyfanswm Safleoedd	%	Cyfanswm Safleoedd	%	Cyfanswm Safleoedd	%	Cyfanswm Safleoedd	%
Ysgolion Cynradd	70	33	47.88	36	51.5	1	0.59	0	0
Ysgolion Uwchradd	6	1	25.55	5	74.4	0	0.00	0	0
Cyfanswm	76	34	35.73	41	63.9	1	0.27	0	0

DETR PPI 1B - Cynnal a Chadw wedi Cronni yn ôl Cost wedi'i Fynegi fel % yn Lefelau Blaenoriaeth 1-3	
Codau Blaenoriaeth DfEE	
Gwaith brys i atal cau'r safle	Blaenoriaeth 1
Angen gwaith hanfodol o fewn 2 flynedd	Blaenoriaeth 2
Angen gwaith dymunol o fewn 3 - 5 mlynedd	Blaenoriaeth 3

Categori Eiddo	Cyfanswm Safleoedd	Cyfanswm Cynnal a Chadw wedi Cronni	Blaenoriaeth 1		Blaenoriaeth 2		Blaenoriaeth 3	
			Cyfanswm Cost	%	Cyfanswm Cost	%	Cyfanswm Cost	%
Ysgolion Cynradd	70	£3,364,786	£2,872	0.09	£2,024,528	60.17	£1,337,386	39.75
Ysgolion Uwchradd	6	£3,536,749	£0	0	£1,932,884	54.65	£1,603,865	45.35
Cyfanswm	76	£6,901,535	£2,872	0.04	£3,967,412	57.34	£2,941,251	42.62

4.6.12 Mae'r gwaith wrth gefn fel yr oedd wedi'i ddiffinio pryd hynny wedi cael ei leihau o dipyn i beth i ryw £7m, ond gall dirywiad naturiol mewn adeiladwaith olygu bod elfennau eraill yn cael eu hychwanegu at y rhestr. Mae arolwg newydd yn cael ei wneud a ddylai hysbysu ysgolion a'r Awdurdod o'r angen. Anogir ysgolion i ddatblygu rhaglenni cynnal a chadw wedi'u cynllunio a all gael eu hintegreiddio yn rhaglenni

arfaethedig yr Awdurdod. Felly ceir ffordd o fynd ati ar y cyd i greu rhaglen atgyweirio, cynnal a chadw ar y cyd o fewn yr adnoddau sydd ar gael.

4.6.13 Er gwaethaf dirprwyo adnoddau ychwanegol i Gyrrff Llywodraethol i gwrdd â chyfrifoldebau am atgyweirio, cynnal a chadw, mae cryn bryder yn cael ei fynegi am lefel yr atebolrwydd a roddir i Gyrrff Llywodraethol erbyn hyn o ganlyniad i ofynion statudol Ariannu Teg, o ystyried mor annigonol y gwelir y cyllid sydd ar gael. Fodd bynnag nid oes gan yr AALI yr hyblygrwydd a fu i ymgymryd â rhai elfennau o atgyweirio, cynnal a chadw adeiladau ysgol gan fod adnoddau wedi cael eu dirprwyo i gyd-fynd â'r meysydd atebolrwydd helaethach. At hynny, mynegir pryder gan swyddogion technegol fod Gyrrff Llywodraethol Ysgolion yn ymgymryd â gwaith adferol neu estynedig ar adeiladau heb ymgynghori ac nad ydynt o bosib mewn rhai achosion yn cwrdd â gofynion rheoliadol.

Adroddiadau ESTYN

4.6.14 Er dechrau trefn arolygiadau rheolaidd Estyn mae pob ysgol yng Ngheredigion wedi cael ei harolygu 2 neu 3 gwaith er 1994. Cynigir sylwadau ar gyflwr adeiladau Ysgol o fewn yr adroddiad Gall hyn gefnogi datblygiad y Rhaglen Gyfalaf – er enghraifft, mewn dau achos ychwanegwyd estyniadau at ysgolion yr oedd eu hadeiladau yn nhyb yr Arolygwyr yn annigonol.

4.6.15 Mae dadansoddiad o Estyn yn dangos bod mwyafrif helaeth yr adeiladau at ei gilydd yn cael eu hystyried yn “dda” neu’n “foddhaol”. Mae'r tabl isod yn gwneud hyn yn glir:

Da iawn	Da	Boddhaol	Anfoddhaol
4.5%	47%	44%	4.5%

5.6.16 At ei gilydd mae lefel uchel o sylwadau canmoliaethus a sylw arbennig yn cael ei roi i lendid a glanweithdra a'r systemau cynnal a chadw. Gwneir sylwadau ffafriol at ei gilydd am amgylcheddau ysgol ac addasrwydd tir o'u cwmpas.

Fodd bynnag mae'r diffygion pennaf yn cynnwys:

- y diffyg gofod ar gyfer agweddau ar y cwricwlwm [i ddisgyblion o dan 5 mlwydd oed, dim neuadd, addysg gorfforol dan do, dim llyfrgell, dim cae chwarae]
- diffyg darpariaeth o ran cyfleusterau megis toiledau tu mewn, ystafell staff, ystafell i'r prifathro, storio
- mae llawer o'r sylwadau'n ymwneud â materion iechyd a diogelwch
- tynnir sylw at ddiffygion ystafelloedd dosbarth symudol sydd yn aml wedi'u lleoli yn bell o brif adeilad yr ysgol a'r toiledau

Adeiladau Dros Dro

4.6.17 Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn bryderus am nifer, safon a chyflwr yr adeiladau symudol sydd i'w cael mewn ysgolion. Y maent yn aml wedi cael eu gosod yn ymateb cyflym dros dro i broblemau gofod mewn ysgolion. Fodd bynnag fe fydd y math hyn yn dirywio gan ofyn cynnal a chadw parhaol.

4.6.18 Yng Ngheredigion mae nifer fawr o adeiladau dros dro i'w cael, ac eisiau cynnal a chadw ac atgyweirio ar lawer ohonynt. Ar ben hynny gallai mynd â nhw i ffwrdd leihau nifer y lleoedd dros ben yn sylweddol pe tai'n ymarferol bosib. Eto os arhosant mewn ysgol maent yn darparu gofod ychwanegol y gellir ei ddefnyddio gyda dychymyg i gwrdd â gofynion y cwricwlwm.

4.6.19 Tanlinellodd Adroddiad yr Archwiliad Dosbarth y canlynol:

“... Mae gan yr Awdurdod niferoedd uchel o adeiladau dros dro yn y sectorau cynradd ac uwchradd ill dau. Gan fod y rhain wedi'u cynnwys yn y mesuriadau capasiti gall hyn esgor ar broblemau yn y dyfodol gyda diffyg adeiladau digon da. Mae'r taliadau cyfalaf sy'n deillio o adeiladau dros dro yn dod i ryw £200,000.”

O dan y Côt Ymarfer Cyfrifo newydd mae pob adeilad yn destun taliadau cyfalaf (dibrisiant a llog tybiannol). Mae hyn yn cynnwys adeiladau dros dro...

...Ar sail ffigyrau gwirioneddol mewn perthynas â nifer o ystafelloedd dosbarth yng Ngheredigion, y gost ar gyfartaledd i bob adeilad symudol yn 1996/97 oedd £3,600. Pan fo adeiladau symudol dros 10 mlwydd oed nid yw'r taliadau hyn yn berthnasol bellach. Ni allem felly gyfrifo cyfanswm cost ystafelloedd dosbarth dros dro.

4.6.20 Mae adeiladau dros dro mewn ysgolion cynradd yn cyfrif am tua 1100 o leoedd mewn rhyw 38 o unedau. Mae hyn oddeutu 20% o'r capasiti disgyblion sydd ar gael. Ymddengys felly fod yr adeiladau dros dro yn cuddio prinder posib o ddarpariaeth ddigonol. Gellid mynd â rhai unedau o'r fath ymaith wrth ymgymryd â phrosiectau adeiladu arfaethedig.

4.6.21 Mae'r niferoedd cyfatebol mewn ysgolion Uwchradd yn debyg. O'r 32 uned eir â rhai ymaith wrth gyflawni prosiectau adeiladu arfaethedig. 4.6.22 Rhaid cydnabod, fodd bynnag, er bod estyn ac adnewyddu Ysgol Gyfun Aberaeron ac Ysgol Gyfun Penweddig wedi mynd yn bell tuag at leihau adeiladau dros dro, fod niferoedd yn anodd eu rheoli yn enwedig pan fo angen lleol i ddarparu lle ar gyfer mwy o ddisgyblion.

4.6.23 Mae angen dadansoddi'n fanwl leoliad a phriodolrwydd pob adeilad dros dro er mwyn:

- sicrhau nad yw adeiladau dros dro yn cuddio problemau posib yn y dyfodol gyda gorniferoedd
- sicrhau bod nifer y lleoedd heb eu llenwi yn cael ei chadw mor isel ag sy'n bosib
- sicrhau nad yw taliadau cyfalaf yn cael eu hatynnu'n ddiangenraid.

Ysgolion: Gwybodaeth Ystadegol Gyffredinol 2007/08 [data Ionawr 2008]

	Cynradd	Uwchradd	Cyfanswm
Nifer Ysgolion	70	7	77
Nifer disgyblion Ionawr 08	4871	5004	9875
Cyfanswm capasiti	6699	6484	13183
Nifer Lleoedd Dros Ben	1,878	1480	3358
Nifer Ysgolion â Lleoedd Dros Ben	61	7	68
% Lleoedd Dros Ben	28.03%	22.83%	25.47%
Nifer Lleoedd Gor-gapasiti	50	0	50
Nifer Ysgolion â gor-gapasiti	9	0	9
% Gor-gapasiti	0.74%	0	0.3.8%

Addasrwydd a Digonolrwydd

4.6.24 Mae angen yn gynyddol gloriannu addasrwydd ysgolion o ran cyfleusterau a gallu cwrdd â'r gofynion a wneir a'r safonau a fynir gan fentrau cwricwlaidd [e.e. Cyfnod Sylfaen] a Hygyrchedd yn enwedig i bobl anabl. Cwblhaodd yr Awdurdod Arolwg o gyflwr adeiladau ysgol ac y mae wedi bwrw ati gydag arolwg o addasrwydd a digonolrwydd adeiladau at ddiben addysg. Ceir isod ymdrech i gloriannu a graddio addasrwydd adeiladau cynradd o ran darpariaeth y blynyddoedd cynnar a mynediad pobl anabl ac i gyfrif adeiladau symudol.

DADANSODDIAD O YSGOLION CYNRADD 2005																					
Addasrwydd ~ 1: Da; 2: Digonol; 3: Annigonol; 4: Anaddas																					
Darpariaeth y Blynyddoedd Cynnar ~ 1: Da; 2: Digonol; 3: Annigonol; 4: Anaddas																					
Mynediad i bobl anabl ~ Oes; Nac oes											Darpariaeth i bobl anabl yn fewnol: Anawsterau; Dim Anawsterau										
Ardal	Mynediad i Bobl Anabl: Oes									Mynediad i Bobl Anabl: Nac oes									Adeiladau Symudol		
Gradd	1	1~2	1~3	2	2~3	3	3~4	4	Is-gyfan swm	1	1~2	1~3	2	2~3	3	3~4	4	Is-gyfa nswm	Cyfan swm	Dim Ysgolion	Dim Adeiladau Symudol
ABERAERON																					
Dim anawsterau	1	~	~	1	~	1	~	~	3	~	~	~	~	1	1	~	~	2	5	5	7
Anawsterau	~	1	~	1	~	2	~	~	4	~	1	~	~	1	3	~	3	8	12		
ABERYSTWYTH																					
Dim anawsterau	6	~	2	~	~	~	~	~	8	~	~	~	~	~	~	~	~	0	8	10	19
Anawsterau	3	1	1	1	2	2	~	~	10	~	1	~	2	~	2	~	~	5	15		
ABERTEIFI																					
Dim anawsterau	3	~	~	2	~	1	~	~	6	1	~	~	~	~	~	~	~	1	7	5	6
Anawsterau	2	~	~	~	~	1	~	~	3	~	~	~	1	~	~	~	~	1	4		
LLAMBED																					
Dim anawsterau	~	~	~	3	~	1	~	~	4	~	~	~	~	~	~	~	~	0	4	2	5
Anawsterau	~	~	~	~	1	~	~	~	1	~	~	~	~	~	1	~	~	1	2		
LLANDYSUL																					

Dim anawsterau	2	~	~	1	~	~	~	~	3	~	~	~	~	~	~	~	0	3	1	1
Anawsterau	~	~	~	~	~	~	~	~	~	1	~	~	1	~	5	~	~	7	7	
TREGARON																				
Dim anawsterau	1	~	~	~	2	~	~	~	3	~	~	~	~	1	~	~	1	4	2	2
Anawsterau	~	~	~	1	1	1	~	~	3	~	~	~	1	1	~	~	2	5		
IS-GYFANSWM																				
Dim anawsterau	13	~	~	9	2	3	~	~	27	1	~	~	~	1	2	~	~	4	31	
Anawsterau	5	2	1	3	4	5	~	~	20	1	2	~	4	2	12	~	3	24	44	
CYFANSWM									47								28	75	25	40

Mae nifer yr ysgolion a ystyrir yn llai na digonol [gradd 3 neu 4] ar y ddau faen prawf oddeutu 25 [30%]. Mae cyfran sylweddol o'r rhain yn dangos anawsterau o ran darpariaeth fewnol ar gyfer pobl anabl.

4.7 Cyllid/Ariannu

4.7.0 Mae gofyn i'r Awdurdod ariannu ysgolion yn ôl fformiwlâu sydd wedi'u cytuno a'u chyhoeddi ac yn cydymffurfio â rheoliadau ariannu ysgolion. Wrth wneud hynny mae'r Awdurdod yn gosod rhai paramedrau yn y cyfnod cynradd megis, er enghraifft, sicrhau bod ysgolion â thua 40 o ddisgyblion yn derbyn darpariaeth adnoddau ar lefel sy'n caniatáu i'r ysgolion gael eu staffio gan brifathro ac athro cynorthwyol. Ar hyn o bryd, mae pob ysgol gyfansoddiadol yn derbyn cyllideb ar sail fformiwlâ ariannu'r Awdurdod. Pan sefydlir ffederasiwn anffurfiol, bydd yn cynnwys mwy nag un ysgol gyfansoddiadol, felly, bydd gan bob un ysgol ei chyllideb ei hun. Mewn ffederasiwn ffurfiol, un ysgol gyfansoddiadol sydd - hyd yn oed os yw'n bodoli ar fwy nag un safle. Bydd yr ysgol unigol yn derbyn un gyllideb ddirprwyedig er y gallai'r fformiwlâ adlewyrchu natur aml-safle'r ysgol.

Gellir ystyried y rhain, ynghyd ag elfennau sy'n ymwneud ag adeiladau yn gostau sefydlog sydd yn rhwym o fod yn gyfrannol fwy mewn ysgolion llai. Mae Ceredigion ar hyn o bryd yn dosrannu'r cyllid uchaf fesul disgybl yng Nghymru, yn y sectorau cynradd ac uwchradd ill dau. Fodd bynnag, mae LICC ac Estyn ill dwy wedi codi'r cwestiwn o gynaliadwyedd ysgolion bach yn yr hinsawdd ariannol sydd ohoni ac o ran ymarferoldeb addysgol.

Ariannu cyfalaf ac ariannu arall

4.7.1 Mae digonolrwydd a chyflwr adeilad yr ysgol a'r cyfleusterau sydd ynghlwm ag ef – megis caeau chwaraeon; cyflenwad dŵr mewn ystafelloedd dosbarth – o bwys wrth gynllunio ar gyfer darpariaeth yn y dyfodol. Mae costau cynnal yr asedau presennol yn uchel, ac mae cyfrifoldeb mwy am y rhain yn gorwedd gyda Chyrrff Llywodraethol er 1 o Ebrill 2000 yn unol â gofynion Ariannu Teg. Gall Cyrff Llywodraethol, drwy Gytundebau Lefel Gwasanaeth, gael gwasanaethau'r Cyngor Sir i gynghori, cynllunio ac ymgymryd â gwaith atgyweirio, cynnal a chadw os dymunant felly. Yr AALI sy'n cadw'r cyfrifoldeb am y Rhaglen Gyfalaf. Ar gyfer 2005-06 mae £218k wedi cael eu dirprwyo i ysgolion uwchradd [cmh £245k yn 2004/05] a £172k [£236k yn 2004-05].

4.7.2 Bydd angen ystyried o ddifrif fater addasrwydd a digonolrwydd adeiladau ysgol yng nghyd-destun gofynion y Cwricwlwm Cenedlaethol a mentrau newydd, megis darparu Addysg y Blynyddoedd Cynnar a TGC, wrth bennu'r strategaeth ar gyfer darparu addysg yn y Sir.

4.7.3 Mae'r Awdurdod yn parhau i reoli Rhaglen Gyfalaf effeithiol wedi'i chynyddu drwy fentrau gan y Cynulliad Cenedlaethol megis Cyllid Cyfalaf Ychwanegol i Ysgolion; Grantiau i Leihau Maint Dosbarthiadau, Cyllid Bargen Newydd a Grant Gwella Adeiladau Ysgol. Pwysleiswyd uwchraddio cyfleusterau megis labordai ac ystafelloedd gwaith technoleg yn y cyfnod uwchradd – ac enghraifft o hynny i'w gweld yn yr adnoddau trwy'r Fentr Cyllid Cyfalaf Ychwanegol sy'n cael eu cyfeirio at ddarparu cyfleusterau Dylunio a Thechnoleg newydd yn Ysgol Gyfun Tregaron ac Uned wedi'i chynllunio'n arbennig ar gyfer disgyblion a chanddynt anghenion Addysg Arbennig yn Ysgol Gyfun Llanbedr Pont Steffan. Materion sy'n peri pryder parhaol yw darparu toiledau tu mewn ym mhob ysgol; safon ceginau a ffreuturiau ysgol ac adnewyddu systemau gwresogi a thoeau. Yn ogystal prosiect £5m+ yn Ysgol Gyfun Aberaeron sy'n anelu at ddiddymu adeiladau dros dro ac a ddenodd adnoddau o Gronfeydd Her Cymru a Sportslot. Sicrhodd cyllid cychwynnol ar gyfer Menter Cyllid Preifat i ysgol newydd gael ei darparu i Ysgol Gyfun Penweddig erbyn Rhagfyr 2000.

4.7.4 Mae Awdurdod Addysg Ceredigion yn ymwybodol o'r tanfuddsoddiad yn adeiledd adeiladau ysgol ac er ei sefydlu ym 1996 buddsoddodd yr Awdurdod gyfalaf fel a ganlyn mewn ysgolion a chyfleusterau addysgol ers 2002.

GWARIANT CYFALAF 2002-08

CATEGORI	2002-03	2003-04	2004-05	2005-06	2006-07	2007/08	Cyllid 2008-09
Cynlluniau Hanfodol	£470k	£470k	£349k	£303k	£305k	£403k	£310k
Cynlluniau ysgolion	£163k	£192k	£394k	£43k	£37k	£69k	£100k
Bargen newydd	£ 64k	£ 18k	-	-	-	-	-
GGAY – Fformiwla	£1,141k	£1,996k	£1,168k	£924k	£493k	£900k	£1,116k
GGAY – £9m	-	-	-	£1,087k	£2,900k	£1,661k	£2,460k
Cyfnod Sylfaen	-	-	-	-	-	£175k	£86k

*GGAY = Grant Gwella Adeiladau Ysgol

Mae'r hyblygrwydd mwy sydd wedi cael ei gynnig gan Grant Gwella Adeiladau Ysgol Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi galluogi'r estyniad i Ysgol y Dderi a chynllunio darparu uned AAA newydd yn Ysgol Gynradd Aberporth.

4.7.5 Mae LICC yn darparu tua £1m y flwyddyn i ymgymryd â phrosiectau sy'n gorfod costio dros £100k. At hynny mae LICC wedi neilltuo £9m i bob AALI i hyrwyddo prosiectau mawr. Mae Ceredigion eisoes wedi enwi'r prosiectau canlynol fel y rhai sydd i'w hyrwyddo:-

- Ysgol Ffynnonbedr: ysgol newydd
- Ysgol ardal Bro Sion Cwilt
- Ysgol Gyfun Llamed: ailfodelu ac adnewyddu

4.7.6 Defnyddir y Rhaglen Gyfalaf i gefnogi newidiadau y mae'r canlynol ymhlyg ynddynt:-

- (i) rhychwant o ffyrdd o fynd at bethau wedi'u mabwysiadu i ateb angen lleol;
- (ii) y defnydd mwyaf effeithiol o adnoddau i gryfhau darpariaeth gwricwlaidd, gan sicrhau dilyniant a chynnydd.

4.7.7 Yr her o hyd yw cynllunio'n effeithiol ar gyfer 2010 ac ystyried strategaethau i ddarparu cyfleusterau'n effeithiol yng nghyd-destun y cysyniad o ganolfannau dysgu cymunedol.

Y Cyllid sydd ei Angen

4.7.8 Gellid amcangyfrif yn geidwadol y costiai rhaglen i ddarparu cyfleusterau priodol a digonol oddeutu £11m ar gyfer atgyweirio, cynnal a chadw a £30m ar ben hynny ar gyfer prosiectau cyfalaf mawr.

4.7.9 Yn ogystal, caiff unrhyw ailstrwythuro ar drefniadaeth darparu gwasanaethau effaith ar foddelu'r gweithlu, elfen sy'n anodd ei meintioli hyd nes y bydd strategaethau a chynigion wedi'u cynllunio a'u costio.

Adnoddau Posib

4.7.10 Yn ystod cyfnod Cynllun Addysg Sengl 2006-08 rhagwelir ar gyfer yr elfennau cyfalaf yn unig y gallai'r Cyngor Sir drwy ei Raglen Gyfalaf ddarparu rhyw £0.7m. Bydd dwy ffynhonnell o'r Cynulliad Cenedlaethol drwy'r Grant Gwella Adeiladau Ysgol yn darparu rhyw £2-3m ar gyfer prosiectau mawrion a £0.9m ar gyfer prosiectau llai. Rhwng 2008 – 2009, caiff £3miliwn ychwanegol ei wario o'r ddwy ffynhonnell ariannu.

4.7.11 Fel y eglurir isod, os ydyw i gynllunio'n effeithiol, mae'n rhaid i'r Awdurdod archwilio dulliau a ffynonellau ariannu eraill megis

- [dosraniadau fformiwlâig yr awdurdod a'r ysgol](#)
- [Cronfa Cydgyfeiriant](#)
- [cyfalaf i ysgolion gwirfoddol a gynorthwyr](#)

- derbyniadau cyfalaf
- benthyca darbodus.

4.7.12 Wrth lunio cynllun aildrefnu dylai'r Awdurdod wneud y canlynol:

- Cloriannu buddion adeiladau ysgol newydd yn erbyn y dewis llawer rhatach o ddefnyddio adeiladau sydd eisoes i'w cael.
- Dod â chyfalaf ynghyd o rychwant eang o ffynonellau.
- Trafod â LICC ddewisiadau ar gyfer ariannu cynlluniau unigol ac unrhyw gysylltiadau â'r agenda adfywio trefol.
- Ystyried y goblygiadau o ran cyllid gan gynnwys yr hyn a all ddod o gyllidebau ysgolion yn y dyfodol

Dadansoddiad o gyllid cyfalaf dichonadwy

4.7.13 Rhoddwyd ystyriaeth i gyllid cyfalaf dichonadwy'r dyfodol gan nodi opsiynau posibl y tymor canol.

Crynodeb ariannol

4.7.14 Yr wybodaeth ariannol sydd wedi'i pharatoi yw'r amcangyfrifon dangosol gorau a bydd angen eu manwl gyweirio yn y dyfodol pan fydd manylion pellach yn hysbys. Hefyd, caiff graddfa chwyddiant yn y dyfodol effaith ar y cynigion gan eu bod yn debygol o ddigwydd dros y tymor hir.

4.7.15 Mae cynilion wedi cael eu hamcangyfrif ar lefel geidwadol ac efallai y newidiant ar sail gwybodaeth newydd a ddaw i law am union fanylion y cynnig a gaiff ei gyflwyno.

4.7.16 Golygai ei bod yn rhaid i'r gweddill gael ei ariannu drwy unrhyw gyfuniad o'r canlynol yn amodol ar gymeradwyaeth y Cabinet ac ati:

- Cyllid grant
- Dosraniad cyfalaf o Raglen Gyfalaf y Cyngor
- Benthyca darbodus ychwanegol
- Derbyniadau o waredu safleoedd diangen.

4.7.17 Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru ar hyn o bryd yn rhoi cyllid grant i wella ysgolion drwy'r Grant Gwella Adeiladau Ysgol (GGAY) ac mae hwn yn swm sylweddol bob blwyddyn tuag at gyrraedd targedau o ran bod yn addas at ddiben. Fodd bynnag cafwyd ar ddeall y bydd trefniadau targedu'n berthnasol ar gyfer dosrannu cyllid GGAY o 2009-10 ymlaen, a'r hyn a ddisgwyllir gan LICC yw y bydd eisiau i Gynghorau fuddsoddi mewn adeiladau ysgol eu hunain yn unol ag adnoddau cyfalaf a ddosrennir drwy'r Fformiwla Cyllid Cyfalaf Gyffredinol bob blwyddyn.

Materion Penodol i Ystadau

4.7.18 Mae prisiannau marchnad o ysgolion cynradd wedi cael eu paratoi am y tro heb archwilio'r gweithredoedd eiddo'n fanwl gan y gellir gwneud hyn yn nes ymlaen pan fydd cynigion mwy cadarn yn eu lle. Gall fod cyfamodau sy'n gofyn bod tir yn cael ei ad-drosglwyddo i'r rhoddwr (neu etifeddion ei deitl) neu gyfyngiadau ar ddefnyddiau eraill. Felly mae gwerthoedd gwerthiant wedi cael eu hymgorffori i gostiadau ar lefel geidwadol, nad yw ar hyn o bryd yn cynnwys unrhyw gynnydd a allai fod yn y gwerth yn deillio o ddefnydd gwahanol gan ddibynnu ar gynllunio. Bydd yn rhaid wrth drafodaethau gyda'r Adran Gynllunio ynglŷn â defnydd gwahanol wrth fanwl gyweirio'r model ariannol.

4.7. 19 Pan brydesir asedau i'r gymuned dylent fod ar brydesi atgyweirio llawn, hynny yw, i gynnwys yr holl gostau rhedeg gan gynnwys cynnal a chadw ac yswiriant fel y bydd cynilion yn y dyfodol. Mae'r Awdurdod yn ystyried mai les o bum mlynedd yw'r cyfnod hwyaf sydd ar gael cyn y gellir gwerthu'r eiddo i'r lesdalwyr presennol.

Pan fo ysgol yn cau ac yn eiddo i'r Awdurdod, mabwysiedir y gweithdrefnau canlynol ar gyfer defnyddio'r adeilad i'r dyfodol

1. rhoir ystyriaeth gan yr Adran Addysg i ddefnydd posibl gan yr Adran, neu adrannau eraill o fewn yr Awdurdod
2. lle nad oes angen yr adeilad gan adrannau o fewn yr Awdurdod, rhoir ystyriaeth i geisiadau oddi wrth grwpiau cymunedol. Os trefnir lesau neu drwyddedau byrdymor gyda'r grwpiau cymunedol, byddant am gyfnod prawf o 1-3 blynedd heb unrhyw gost i'r Awdurdod. Bydd y deiliaid yn gyfrifol am yr holl gynnal a chadw, atgyweirio a threuliau. Caiff y ddaliadaeth ei hadolygu bob chwe mis ac os bydd angen, ei therfynu. Yn dilyn unrhyw gyfnod prawf, gosodir y ddaliadaeth ar rent economaidd yn unol â pholisïau'r Awdurdod.

Ile nad yw 1 a 2 yn gymwys, caiff yr eiddo ei werthu ar y farchnad agored.

Materion Economaidd a Phenodol i'r Grant

4.7.20 Y mae wedi cael ei hawgrymu y gall fod modd, mewn perthynas ag unrhyw ysgolion sydd i'w cadw at ddefnydd cymunedol, i'r gymuned godi arian drwy raglenni Cydgyfeiriant neu Gynllun Datblygiad Gwledig yr UE er mwyn meddu ar yr adeilad a'i adnewyddu lle bo angen. Yn ddamcaniaethol ni ddylai hyn esgor ar chwyddo'r gwerth marchnad a thrwy hynny enillion i'r Cyngor, ond gallai helpu i gadw'r safle mewn defnydd cymunedol. Pwysig yw nodi bod asesu prosiectau Cydgyfeiriant yn debygol o fod yn weddol gystadleuol ac y byddir am weld canlyniadau sylweddol o ran creu swyddi incwm uwch a chynaliadwyedd er mwyn cwrdd â'r blaenoriaethau sydd wedi'u pennu gan y Comisiwn.

4.7.21 Bydd egwyddor ychwaneged mewn prosiectau (Cyfalaf) ERDF yn rhwystro i'r defnydd o arian Cydgyfeiriant yr UE gyfrannu at unrhyw brosiect adeiladu cyfalaf a ddylai gael ei wneud gan Lywodraeth Leol neu Genedlaethol yn rhan o'i dyletswyddau statudol arferol. Ymddengys felly mai annhebyg yw cyfraniadau cyllid gan yr UE i raglenni adeiladu cyfalaf ysgolion.

4.7.22 Eto bu meini prawf cymhwysedd Cronfa Gymdeithasol Ewrop (ESF) o ran ychwaneged gweithgaredd ychydig yn wahanol yn y gorffennol a'r disgwyl yw mai felly y parhânt o dan Gydgyfeiriant, er, unwaith eto, nad yw hyn wedi'i gyhoeddi na'i gytuno gan y Cynulliad hyd yma. O dan ESF fe gaiff rhywun yn ddamcaniaethol gymryd gweithgaredd sydd eisoes i'w gael a chynyddu'r ddarpariaeth ohono lle gellir dangos bod angen, gan ddefnyddio cyllid y ddarpariaeth sydd ohoni yn ariannu cyfatebol i gyfraniad gan ESF sy'n ariannu'r gweithgaredd ychwanegol. O dan y Rhaglen Gydgyfeiriant gall hyn fod yn arbennig o berthnasol yn y grŵp Llwybrau Dysgu 14-19, sy'n faes buddsoddiad a ffefrir, ymddengys. Eto, er y gallai hyn ddarparu mecanwaith cyllid i'r AALI wneud mwy, ni ddylai fod yn fecanwaith i wneud cynilion costau referniw.

Egwyddorion ar gyfer ariannu'r prosiect

4.7.23 Dylai'r holl dderbynebaw cyfalaf a geir o werthu asedau Addysg gael ei hailfuddsoddi yn y rhaglen ail-fodelu. Pan gaiff asedau eu prydlesu i'r gymuned, dylid defnyddio'r incwm i gefnogi benthyciadau darbodus ar gyfer Datblygu Addysg.

Benthyca Darbodus

Benthyca darbodus yw gallu'r Cyngor i ariannu gwariant cyfalaf drwy fenthyca. Mae hyn yn golygu bod angen talu'r costau llog a'r swm cyfalaf a fenthycwyd yn flynyddol ac felly rhaid cyllidebu ar gyfer hyn yng nghyllideb referniw y Cyngor. Yn sgil hyn, rhaid i unrhyw fenthyca darbodus gan y Cyngor gael ei reoli'n ofalus er mwyn sicrhau ei fod yn ddarbodus ac yn fforddiadwy. Gallai fod yn bosib gwneud arbedion o'r gyllideb referniw drwy ailfodelu ysgolion, ac felly gallai fod yn bosibl defnyddio'r arbedion hyn i ariannu benthyca darbodus sy'n berthnasol i ysgolion newydd yn ogystal â helpu i ddarparu gwasanaethau addysg.

Gellir ariannu'r cynigion drwy:

- defnyddio benthyca darbodus y gellir ei ariannu naill ai drwy ailfuddsoddi cynilion referniw a wneir drwy ad-drefnu ysgolion a/neu ei ariannu drwy gyllideb referniw'r Cyngor (yn amodol ar ystyriaeth gan y Gweithgor Cyllideb a chymeradwyaeth gan y Cabinet a'r Cyngor)
- Bydd eisiau cyllid i ariannu costau ymlaen llaw e.e. prynu tir, estyniadau a gellid gwneud hyn yn bosib drwy neilltuo rhai cynilion cynnar a derbyniadau cyfalaf a fyddai wedi'u clustnodi.
- Gall fod angen cymryd benthyca darbodus dros dro i ystyriaeth wrth gyllido costau ymlaen llaw, e.e. prynu tir, costau adeiladu ac wrth werthu yn nes ymlaen.

Llunio Strategaeth

4.7.24 Bydd angen ystyried materion amseru'n ofalus a dylid cymryd dull rheoli prosiect gyda phob opsiwn sydd i'w gyflawni. Lle bo eisiau dod o hyd i'r tir angenrheidiol a'i gyllido ac adeiladu a chyllido'r ysgol ardal

cyn i werthiannau ddigwydd, mae'n rhaid ystyried trefn rhai o'r opsiynau'n ofalus gan y gallai'r amseru ei hun fod yn hanfodol o ran dichonadwyedd cyllido'r strategaeth. Mae angen buddsoddi mwy o'r rhaglen gyfalaf mewn adeiladau ysgol er mwyn denu dosraniadau grant yn y dyfodol gan LICC.

4.7.25 At ei gilydd, gellir cyflawni llawer yn ystod y tymor canolig os gwneir penderfyniadau'n gynnar ac os deuir o hyd i dir, er enghraifft, yn gynnar er mwyn i gynllunio pellach fynd yn ei flaen. Mae'n ddichonadwy i bedair ysgol ardal, un ysgol newydd a dau estyniad/ailstrwythuriad ddigwydd dros gyfnod o bum mlynedd ond nid os gohirir penderfyniadau, neu oni chaiff tir ei glustnodi, ei gyllido a'i brynu yn ddigon cynnar, felly amserlen fwy tebygol fyddai cyfnod o chwech hyd at wyth mlynedd.

4.7.26 O ran modelau ffederal, ar hyn o bryd amcangyfrifir bod yr un sydd wedi'i gyflwyno'n costio mwy na'r trefniadau presennol. Ni fydd ffederaleiddio felly yn cyfrannu at y cynilion refeniw sydd eu hangen i ariannu benthycia darbodus i adeiladu ysgolion newydd neu i estyn / wella rhai sydd eisoes i'w cael, a bydd eisiau cyllido unrhyw gostau ychwanegol o gynilion neu ffynonellau eraill.

Goblygiadau Cost Refeniw Datblygu Addysg yng Ngheredigion

4.7.27 At bwrpas egluro'r arbedion refeniw posib, (Atodiad C.....Tabl iv...Tud.72) dewiswyd pump o'r opsiynau sy'n debygol o ddigwydd yn gynharach o fewn y ffrâm amser i greu modelau mwy manwl. Mae'r opsiynau'n canolbwyntio ar ysgolion newydd neu ymestyn ysgolion yn Sarnau, Cwrtnewydd, Llanon, Llanarth a Synod Inn.

4.7.28 Mae'r model yn darogan arbedion o bron £0.75M y flwyddyn os caiff ei weithredu nawr, gan godi i dros £0.8M y flwyddyn os caiff ei weithredu yn 2012. Fe fydd yna gostau cludiant ychwanegol i'w gosod yn erbyn y rhain, ond mae ffigyrau'r arbedion net dros £0.5M nawr a thros £0.6M mewn pum mlynedd.

4.7.29 Fe fydd yna gostau eraill, e.e. diswyddo, costau adeiladau, ond daw'r rhan fwyaf o'r rhain yn y misoedd yn union ar ôl cau'r ysgolion. Byddai'r ysgolion yn cau fel arfer ar ddiwedd tymor yr haf, ac felly byddai'r rhan fwyaf o'r costau hyn yn dod yn ystod y flwyddyn ariannol honno, gyda'r arbedion net yn digwydd y mis Ebrill canlynol. Gallai cyfran fach o'r costau hyn ddigwydd y tu allan i'r ffrâm amser hwnnw, ond ni fyddent yn ddigon i newid y darlun cyffredinol.

4.7.30 Mae'r model hwn yn tybio y bydd pob disgybl yn trosglwyddo i'r ysgol sydd agosaf at ei gartref. Mae'r costau cludiant wedi'u hasesu ar sail oedran pob disgybl a'r pellter rhwng cartref y disgybl a'r ysgol agosaf.

4.7.31 Bydd rhai disgyblion yn cael eu bwydo mewn i ysgolion bach eraill, gan ostwng y taliad ysgolion bach sydd ei angen ar yr ysgolion hynny. Wrth gwrs, ar ryw bwynt, mae'n bosib y bydd yr ysgolion hynny eu hunain yn ganolbwynt datblygu addysg yng Ngheredigion. Mae hynny'n pwysleisio'r ffaith na ellir edrych ar opsiynau unigol ar wahân, ond rhaid eu gweld fel rhan o'r darlun ehangach.

4.7.32 Y rheswm dros gael mwy o arbedion nawr nag yn 2012 yw y byddai gostyngiad yn nifer y disgyblion yn arwain at dalu symiau uwch o daliadau ysgolion bach.

4.7.33 Bydd costau cludiant yn amsugno cyfran llai o'r arbedion refeniw gros (tua 25%), a byddent felly yn sylweddol. Dylid cofio mai amcangyfrif yn unig yw'r costiadau hyn a byddant yn amodol ar bolisi'r AALI ar gludo disgyblion o ysgolion sy'n cau. Mae'r ffigyrau yn y model yn seiliedig ar ofynion statudol sylfaenol yn unig.

4.8 Strategaeth Iaith

4. 8.1 Bydd ysgolion sydd yn ffederaleiddio neu'n cyfuno, ynghyd ag unrhyw ysgolion cynradd newydd a agorir yn cael eu diffinio, yn unol â diffiniad dogfen Llywodraeth Cynulliad Cymru 2007, fel ysgolion 'Cyfrwng Cymraeg'. Bydd yr ysgolion hyn yn darparu 100% o brofiadau addysg y Cyfnod Sylfaen ac o leiaf 70% o addysg Cyfnod Allweddol 2 drwy gyfrwng y Gymraeg. Yn ystod y broses o ffurfio ffederasiynau ffurfiol neu anffurfiol, rhoir ystyriaeth i natur ieithyddol yr ysgolion unigol a'u cymunedau. Byddir yn datblygu sgiliau iaith y disgyblion a'r ethos Cymreig o fewn y ffederasiwn yn unol â'r ddogfen 'Strategaeth Iaith Ceredigion'.

4.8.2 Am fanylion pellach gweler y ddogfen 'Strategaeth Iaith Ysgolion Ceredigion'. (Rhagfyr 2007)

4.8 Y Cyfnod Sylfaen

4.9.1 Bydd y pwyslais gan Lywodraeth Cynulliad Cymru ar chwyldroi'r ddarpariaeth addysg a gofal i blant hyd at 7 oed yn un gwbl sylfaenol i ddysg a datblygiad plant, yn ogystal ag i'r modd y darperir ac y trefnir dysgu mewn ysgolion ac amryw o sefydliadau eraill. Bydd yn galw am berthynas agos rhwng amryw o asiantaethau statudol, cyhoeddus, gwirfoddol a masnachol a bydd ganddo ddylanwad dwfn ar y gwaith o gynllunio ar gyfer datblygu addysg yng Ngheredigion.

4.9.2 Mae profiadau cynnar yn gosod y sylfaen ar gyfer datblygiad addysgol a chymdeithasol i'r dyfodol. Cyflwynir ymagweddau newydd at addysg plant ifainc iawn yn y Cyfnod Sylfaen ar gyfer plant 3-7 mlwydd oed. Yn y cyfnod hwn, mae'r pwyslais ar ddysgu trwy brofi gweithgareddau strwythuredig a fydd yn canolbwyntio ar y disgybl unigol a'i gam datblygiadol. Awgryma Estyn bod

"..Y math hwn o ymagwedd yn cynnig llawer o fanteision ond mae hefyd yn cynnig heriau sylweddol o ran caffael yr adeiladau priodol, cynllunio cwricwlwm newydd a hyfforddi staff priodol i weithredu'r rhaglen..."

4.9.3 Yn ogystal â hyn mae angen am gwricwlwm i blant 7-14 mlwydd oed a fydd yn datblygu'n llwyddiannus ar sail eu dysgu yn ystod eu Cyfnod Sylfaen. O 7 oed ymlaen, mae'r cwricwlwm cynradd yn canolbwyntio ar ddatblygu sgiliau disgyblion trwy'r pynciau craidd, sef Cymraeg neu Saesneg, mathemateg a gwyddoniaeth. Ar yr un pryd, yn aml, dysgir amryw o bynciau eraill mewn modd integredig. Mae'r ymagwedd hon yn canolbwyntio'n benodol ar barhad a datblygiad ym meysydd meddwl, cyfathrebu, rhif a thechnoleg gwybodaeth a chyfathrebu i ddysgwyr ac yn cynnwys astudio'r cynnwys a nodir yng ngorchmynion pwnc y Cwricwlwm Cenedlaethol.

4.9.4 Mae'r mentrau deddfwriaethol i ddarparu gofal yn cynnig cyfleoedd i ymestyn y defnydd ar gyfleusterau ysgolion cyn a thu hwnt i'r diwrnod ysgol ar y cyd ag asiantaethau eraill ac er budd teuluoedd a chymunedau.

Addysg i Blant 3 – 7 mlwydd oed yng Ngheredigion

Y cefndir

4.9.5 Darperir addysg i blant 3 - 7 oed yng Ngheredigion mewn amryw o sefydliadau a gan amrywiaeth o ddarparwyr fel a ganlyn:

a. Ysgolion sy'n darparu ar gyfer yr ystod oedran gyfan rhwng 3 a 7

Sefydlwyd 8 Uned Feithrin ar draws Ceredigion yn ystod 70au'r ganrif ddiwethaf. Mae rhan fwyaf yr ysgolion hyn yn ysgolion sylweddol eu maint sydd yn ardaloedd poblog y Sir. Eithriad i hyn yw Ysgol y Dderi a sefydlwyd fel Ysgol ardal i wasanaethu nifer o ardaloedd gwledig pan gaewyd eu hysgolion ac Ysgol Cenarth a gafodd ddarpariaeth feithrin pan godwyd Ysgol newydd yn 70au'r ganrif ddiwethaf.

b. Darpariaeth Addysgol i blant 4 i 7 mlwydd oed.

Mae pob Ysgol Gynradd (ar wahân i Ysgol Iau Aberteifi) yn darparu addysg amser llawn i blant o'r tymor wedi eu pen-blwydd yn 4 oed. Mae'r dosbarthiadau hyn yn amrywio yn ôl nifer y disgyblion:

- Dosbarth Derbyn – plant 4 – 5 mlwydd oed; Dosbarth Blwyddyn 1; Dosbarth Blwyddyn 2 – pob dosbarth yn cael ei arwain gan wahanol athro.
- Dosbarth Derbyn a Blwyddyn 1 (plant 4 - 6 mlwydd oed) - un athro.
- Dosbarth Derbyn, Blwyddyn 1 a Blwyddyn 2 (plant 4 – 7 mlwydd oed) – un athro.

c. Darpariaeth addysgol i blant 3 – 4 mlwydd oed ac eithrio honno a nodwyd yn (a) uchod.

Mae'n ofynnol i bob AALI ddarparu addysg y blynyddoedd cynnar i blant 4-5 a 3-4 oed.

Yn sgil cyflwyno'r ddogfen 'Y Wlad sy'n Dysgu' anogwyd pob Awdurdod Lleol i weithio mewn partneriaeth gyda sefydliadau a oedd yn darparu gofal plant/addysg gynnar cyn-ysgol i ddarparu addysg ran-amser yn rhad ac am ddim i blant wedi eu pen-blwydd yn 3 oed.

Bellach mae 35 sefydliad a gyllidir gan yr Awdurdod Addysg yn darparu'r gwasanaeth hwn. Gwneir y ddarpariaeth gan y Mudiad Ysgolion Meithrin, Cymdeithas Cylchoedd Chwarae Cyn-ysgol Cymru, a meithrinfeydd dyddiol preifat.

Cartrefir y sefydliadau hyn mewn amryw o adeiladau fel y nodir yn y tabl, gan amrywio o adeiladau a ddefnyddir yn unswydd at y diben hwnnw, unedau symudol ar libart Ysgol, neuaddau pentref neu neuaddau eglwysi ac ystafelloedd mewn ysgolion.

Y Wlad sy'n Dysgu – Cyfnod Sylfaen 3 – 7 mlwydd oed

Adeiladau, ystafelloedd ac adnoddau

4.9.6 *Yng Nghymru mae adeiladau sâl a diffyg adnoddau yn nodwedd mewn sawl lleoliad ar gyfer y blynyddoedd cynnar (3 i 7 mlwydd oed). Lle gwelir hyn bydd y diffygion yn effeithio'n andwyol ar ddatblygiad corfforol a meddyliol y plant a'r safonau y byddant yn eu cyrraedd. Byddant yn cyfyngu ar y profiadau sy'n agored i'r plant ac felly yn effeithio'n andwyol ar ddatblygiad dyfalbarhad a pharodrwydd y plant i gymryd rhan mewn gweithgareddau mwy heriol. Bydd y diffygion hyn hefyd yn cyfyngu ar chwarae hunan-gyfeiriedig a thrafodaethau gyda chyfoedion ac oedolion ac yn arwain at ostwng safonau cyrhaeddiad y plant.*

Mae yna angen am -

- amgylcheddau dan do ac yn yr awyr agored sydd yn gyffrous, yn ysgogol ac yn ddiogel ac sy'n hyrwyddo datblygiad plant a'u cywreinerwydd naturiol i archwilio ac i ddysgu trwy brofiadau uniongyrchol ac anuniongyrchol;
- amgylchedd sy'n hyrwyddo darganfod ac annibyniaeth ac sy'n gosod mwy o bwyslais ar ddefnyddio'r amgylchedd awyr agored yn adnodd ar gyfer dysgu plant
- sefydlu manau golau i gynnal gweithgareddau a chwarae ysgogol e.e. .
 - chwarae rhan
 - chwarae byd bach
 - gofod creadigol/celfyddydol
 - gofod sain a cherdd
 - man chwarae corfforol bach a mawr (e.e. ffrâm ddringo, llithren, sgiliau echddygol bras e.e. beiciau a sgwteri; twneli)
- manau tawel a manau astudio a manau addysgu i blant hŷn a phlant mwy galluog e.e.
 - man tawel i glywed stori/gweithgareddau ar y cyd
 - llyfrgell fechan ddeniadol
 - ffocws ar gyfer marcio/ysgrifennu
 - adnodd synhwyrdd e.e. ystafell dywyll yn llawn o oleuadau diddorol
 - encil/ gofod preifat i blentyn y mae angen llonydd arno
 - byrddau ac adnoddau i blant gael canolbwyntio ar dasgau mwy strwythuredig.
- Rhwydd hynt i symud i'r 'dosbarth' y tu allan a fydd yn cynnwys yr un cyfleusterau sydd i'w gweld y tu mewn (y ddefnydd fyddai adlewyrchu'r hyn a grëwyd yn yr Ysgol beilot (Ysgol y Dderi))
- ystafell / encil er mwyn i'r staff gwrdd â gofynion baich gwaith yn ogystal â chreu adnoddau a chynnal cyfarfodydd
- mynedfa ddeniadol, groesawgar wedi'i neilltuo at ddefnydd y rhieni
- llawr sydd yn addas ar gyfer gweithgareddau artistig/gwlyb yn ogystal â llawr sydd yn fan cynnes a chysurus i weithio
- cyfleusterau dan do y tu allan i'r ystafell ar gyfer y deunydd o'r tu allan trwy gydol y flwyddyn

Cyflwr cyfredol yr adeiladau sy'n perthyn i ysgolion a darparwy'r Addysg Cyn-ysgol yng Ngheredigion

4.9.7 Wrth ystyried gofynion addysgol y Cyfnod Sylfaen daeth y pynciau isod i'r brig –

- *digon o le dan do i gynnal y gwahanol weithgareddau y mae angen eu darparu*

- amgylchedd sy'n hyrwyddo darganfod ac annibyniaeth ac sy'n gosod mwy o bwyslais ar ddefnyddio'r amgylchedd awyr agored yn adnodd ar gyfer dysgu plant
- llawr sydd yn addas ar gyfer gweithgareddau artistig/gwlyb yn ogystal â llawr sydd yn fan cynnes a chysurus i weithio
 - chwarae rhan
 - chwarae byd bach
 - gofod creadigol / celfyddydol
 - gofod sain a cherdd
 - man chwarae corfforol bach a mawr (e.e. ffrâm ddringo, llithren, sgiliau echddygol bras e.e. beiciau a sgwteri; twneli)
 - man tawel i glywed stori/gweithgareddau ar y cyd
 - llyfrgell fechan ddeniadol
 - ffocws ar gyfer marcio/ysgrifennu
 - adnodd synhwyrdd e.e. ystafell dywyll yn llawn o oleuadau diddorol
 - encil/ gofod preifat i blentyn y mae angen llonydd arno
 - byrddau ac adnoddau i blant gael canolbwyntio ar dasgau mwy strwythuredig..

b. digon o le / lle a fo'n addas yn union y tu allan i'r ystafell ddosbarth a fydd yn cynnig y cyfleoedd addysgol priodol yn ddiogel

- amgylchedd sy'n hyrwyddo darganfod ac annibyniaeth ac sy'n gosod mwy o bwyslais ar ddefnyddio'r amgylchedd awyr agored yn adnodd ar gyfer dysgu plant.
- chwarae rhan
- chwarae byd bach
- gofod creadigol / celfyddydol
- gofod sain a cherdd
- man chwarae corfforol bach a mawr (e.e. ffrâm ddringo, llithren, sgiliau echddygol bras e.e. beiciau a sgwteri; twneli)
 - man i feithrin cywreinrwydd am y byd o'u hamgylch, e.e. gardd i feithrin y synhwyrdd, tywod, dŵr
 - llawr sydd yn addas ar gyfer gweithgareddau artistig/gwlyb yn ogystal â llawr sydd yn fan cynnes a chysurus i weithio

c. Modd i fynd a dod yn rhwydd rhwng y tu allan a'r tu mewn.

- Rhwydd hynt i symud i'r 'dosbarth' y tu allan a fydd yn cynnwys yr un cyfleusterau sydd i'w gweld y tu mewn (y ddelfryd fyddai adlewyrchu'r hyn a grëwyd yn yr Ysgol beilot (Ysgol y Dderi))

ch. Gofal dros y dosbarth Derbyn.

- Dim mwy na dau grŵp oedran yn yr un dosbarth e.e. meithrin/derbyn

d. Darpariaeth addysgol yn dair blwydd oed a gofal plant wrth law yn hwylus.

- Addysg ar gyfer plant 3 blwydd oedd a ddarperir gan, e.e., MYM ar safle'r ysgol.
- Gofal Cylchynol ar gyfer plant rhan-amser yn cael ei ddarparu gan feithrinfa gyfagos

dd. Amgylchedd gwaith

- Ystafell / encil i'r staff allu cwrdd â gofynion baich gwaith yn ogystal â chreu adnoddau a chynnal cyfarfodydd
- Mynedfa ddeniadol, groesawgar wedi'i neilltuo at ddefnydd y rhieni

Materion i'w hystyried ymhellach

1. Creu Uned Feithrin dan ofal athro yn y sefydliadau hynny sydd â dosbarthiadau derbyn yn unig.

2. Creu Uned Feithrin ym mhob un o brif drefi Cynllun Gofodol Ceredigion: Llandysul, Aberteifi a Thregaron yn ogystal â'r ysgolion yn y trefi Gofodol eraill sydd ag Uned Feithrin – Aberystwyth, Aberaeron a Llanbedr Pont Steffan.
3. Derbyn disgyblion amser llawn wedi eu pen-blwydd yn 4 oed ym mhob un o Ysgolion Cynradd Ceredigion (yn hytrach na'r tymor wedi eu pen-blwydd yn 4 oed)

Manteision

- a. Mae'r adroddiad gwerthuso ar sefydliadau peilot y Cyfnod Sylfaen (mis Rhagfyr 2006) yn nodi'r angen i unigolion sydd â'r cymhwyster uchaf posibl i arwain sefydliadau addysgol Dan 5 oed. Nodir bod safon y ddarpariaeth a arweinir gan athro yn sylweddol uwch nag eiddo sefydliadau a arweinir gan unigolion heb gymhwyster priodol.
- b. Cyfle i roi statws priodol i unigolion sydd wedi gwneud ymdrechion glew i ennill cymhwyster ar lefel gradd
- c. Y nifer o ysgolion sydd â dosbarthiadau penodol ar gyfer plant rhwng 4 -5 mlwydd oed. Byddai cynnwys disgyblion 3 mlwydd oed yn y dosbarthiadau hyn yn arwain at ddsbarth penodol ar gyfer plant Dan 5. Byddai hyn yn cynyddu'r nifer o blant a fyddai'n derbyn Addysg ddi-dor o 3 i 5 dan ofal athro cymwys.
- ch. Cyfle i benodi nifer ddigonol o staff dysgu ategol yn ôl y gymhareb 1:8 o fis Medi 2008 ymlaen. Byddai hyn yn sicrhau na fyddai'r grwpiau dysgu yn rhai mawr ac y byddai athro yn gyfrifol am dîm penodol o unigolion er budd addysg y plant.
- d. Llai o bwysau ar ddarparwyr Addysg cyn-Ysgol sy'n teimlo cryn bwysau wedi dod o dan y system addysg.
- dd. Angen mawr am ddarpariaeth gofal plant cylchynol yn ogystal ag addysg. Cyfle i gyrrff gwirfoddol i ddarparu gofal y tu allan i oriau ysgol i'r plant rhan-amser ac i'r plant rhwng 2 a 3+ mlwydd oed.
- e. Cyfle i rieni gael gofal plant (sesiynol) i'w galluogi i dargedu gwaith.
- f. Mae dwy o'r ysgolion hyn wedi cael darpariaeth gylchynol - Canolfannau Integredig - Aberteifi a Llandysul - mae'r cyfleusterau Addysg cyn-Ysgol yn cwrdd ag anghenion y Cyfnod Sylfaen a Gofal Cylchynol.

4.10 Canolfannau Integredig

4.10.0 Un dull o weithredu elfennau o ddarpariaeth plentyn-ganolog gyfannol yw sefydlu Canolfannau Plant Integredig.

4.10.1 Mae Canolfannau Plant Integredig (ICCa) yn seiliedig ar y cysyniad bod darparu addysg, gofal, cefnogaeth deuluol a gwasanaethau iechyd integredig yn ffactor allweddol os am gynnig canlyniadau da i blant a'u rheini, gan sicrhau'r dechrau gorau posib.

4.10.2 Yn ein cymunedau mae yna amrywiaeth enfawr, yn aml, o weithgareddau sy'n ymwneud â theuluoedd, eu haddysg, eu hiechyd a'u lles. Darperir y gweithgareddau hynny mewn amryw o ffyrdd gan y sectorau gwirfoddol a statudol. Nod Canolfannau Plant yw datblygu ar sail yr hyn sy'n dda yn barod ac anelu at ei wella eto fyth trwy sicrhau bod yr holl asiantaethau a chyrrff sy'n ymwneud â darparu gwasanaethau yn gweithio mewn ffordd gydlynol a chadw anghenion y plentyn wrth graidd y mater ar bob achlysur.

Darpariaeth yn y Canolfannau Plant Integredig

4.10.3 Bydd gan bob ICC wrth ei graidd::

- Addysg Blynyddoedd Cynnar
- Gofal Plant
- Chwarae Mynediad Agored
- Addysg a Hyfforddiant Cymunedol

A fydd yn caniatáu mynediad at:

- Ystod o wasanaethau gofal plant proffesiynol
- Gweithgareddau o'r math sy'n cefnogi teuluoedd gan gynnwys dosbarthiadau i rieni
- Sesiynau chwarae
- Sesiynau wedi'u teilwrio'n arbennig ar iechyd a maeth teuluol
- Cyfleusterau llyfrgell deganau i deuluoedd
- Mynediad at amryw o gyrsiau addysg i oedolion

- Sesiynau i gynghori ar fudd-daliadau a dod o hyd i waith
- Amgylchedd dysgu
- Rhwydwaith o warchodwyr plant sy'n gweithio yn eich ardal chi

4.10.4 Bydd ICC yn ganolbwynt gwasanaeth yn y gymuned ar gyfer amrywiaeth helaeth o weithgareddau sy'n ymwneud â lles a iechyd plant a theuluoedd.

4.10.5 Mae Cyngor Sir Ceredigion wedi sefydlu dwy ganolfan, un yn Aberteifi a'r llall yn Llandysul. Y bwriad yw sefydlu rhagor trwy'r Awdurdod penbaladr.

4.11 Addysg Arbennig

4.11.1 Ar hyn o bryd mae anghenion addysgol 99.9% o'r disgyblion yng Ngheredigion yn cael eu digoni yn ysgolion yr AALI a'r pedair Uned Arbenigol sydd ar safleoedd yn y brif ffrwd. Golyga hyn bod Ceredigion yn un o'r AALLau mwyaf cynhwysol yng Nghymru.

4.11.2 Mae pwnc mynediad yn berthnasol i ddatblygiad addysg yng Ngheredigion. Mae tair prif agwedd ar y pwnc:

a) Mynediad i adeiladau

4.11.3 Pan fo adeiladu unrhyw 'ysgol newydd' dan ystyriaeth bydd yr AALI, yn unol â rheoliadau, yn sicrhau y ceir mynediad corfforol i bob rhan o'r ysgol, yn yr adeilad ei hun ac ar y safle, i rai sydd mewn cadair olwyn. Bydd yn bwysig hefyd i sicrhau y ceir mynediad priodol i doiledau a chyfleusterau newid.

4.11.4 Ar hyn o bryd nid yw cyfran fawr o'r ysgolion hyn yn gallu cynnig mynediad hygyrch i gadeiriau olwyn ac nid ydynt yn addas i bobl anabl. Ni fyddai modd iddynt gwrdd ag anghenion y nifer fechan honno yn y boblogaeth ysgol sy'n defnyddio cadair olwyn. Mewn achosion o'r fath, pan dderbynnir cais am fynediad, ystyrir pob achos ac asesir y gofynion/anghenion i sicrhau a fyddai modd gwneud addasiadau rhesymol gan ddefnyddio adnoddau'n effeithiol.

4.11.5 Os nad yw hi'n bosibl i dderbyn plentyn i'w ddewis ysgol yna bydd yr AALI yn cynnig yr ysgol agosaf fydd yn gallu digoni anghenion y plentyn orau. Bydd yr AALI yn gyfrifol am dalu am gludiant os yw'r ysgol a gynigiwyd yn bellach i ffrwd. .

4.11.6 Yng nghyswllt 'mynediad i adeiladau' i ddisgyblion sydd ag anghenion synhwyrdd, ceisir cyngor gan wasanaeth Synhwyrdd yr AALI ynglŷn ag addasiadau rhesymol.

4.11.7 Mae'n bosibl y bydd yn briodol i'r Awdurdod i gynllunio darpariaeth ar gyfer rhai mathau o anableddau a chyflyrau mewn ysgol a ddynodwyd yn arbennig a allai wasanaethau ardaloedd penodol.

b) Mynediad i'r Cwricwlwm

4.11.8 Mae AALI Ceredigion yn cefnogi ysgolion wrth sicrhau y caiff pob disgybl fynediad i'r cwricwlwm ar lefel briodol yn ôl oedran, gallu a lle y bo'n briodol, eu hanghenion addysgol arbennig. Yn unol â Pholisi Anghenion Addysgol Arbennig yr Awdurdod, bydd cyllid ar gael i ysgolion yn unol â meini prawf a gyhoeddir fel y gall athrawon a staff cefnogi sicrhau mynediad i'r cwricwlwm trwy, e.e. wahaniaethu'r cwricwlwm.

c) Mynediad i ddeunyddiau printiedig

4.11.9 Mae'r AALI yn cyflogi staff arbenigol sydd yn gallu cynnig cyngor ac arweiniad i unrhyw ysgol ynglŷn â'r maint print/ffont mwyaf priodol ac/neu offer arbenigol y byddai eu hangen o bosibl ar rai disgyblion er mwyn defnyddio deunydd printiedig. Yn gyffredinol, cyngor yr Awdurdod Lleol yw y dylai pob deunydd printiedig ddefnyddio Ariel maint 12 fel ffont rhagosodedig.

4.12 Addysg Uwchradd

4.12.1 Wrth ystyried datblygiad addysg yng Ngheredigion rhaid o'i hanfod gynnwys y ddarpariaeth ar gyfer addysg uwchradd. Y rheswm dros hyn yw natur y sir a'i rhyngberthynas gyda'r sector cynradd, nid yn unig o ran trosiant o Gyfnod Allweddol 2 i Gyfnod Allweddol 3 ond hefyd oherwydd y potensial, mewn rhai ardaloedd, i ddatblygu ymagweddau dysgu integredig ac ymagweddau dysgu cydlynol gan ddarparu a rhannu gwasanaethau.

4.12.2 Er y bydd cyfleoedd i ddefnyddio dulliau a strategaethau ar y cyd, mae heriau arwyddocaol yn wynebu'r sector uwchradd i ddatblygu ac ehangu ar gyfleoedd dysgu i bobl ifainc, yn arbennig rhai rhwng 14-19 oed ac yn benodol felly wedi 16 oed. Trwy gyfrwng menter Llwybrau Dysgu 14-19 Llywodraeth y Cynulliad anogir defnyddio dulliau ar draws ysgolion, Addysg Bellach ac Addysg Uwch i roi amrywiaeth helaeth o ddysgu a phrofiadau, yn academiaidd ac yn alwedigaethol, er mwyn datblygu holl botensial dysgwyr a gwireddu'r nod cyhoeddedig canlynol:

"95 y cant o bobl ifanc 25 oed yn barod am gyflogaeth sgil uchel neu addysg uwch erbyn 2015".

4.12.3 Mae Estyn yn awgrymu mai'r ffordd ymlaen, os bydd ysgolion y dyfodol a'u prif bartneriaid am gydweithio'n effeithiol, fyddai:

- Sefydlu gweledigaeth a chyfeiriad cyffredin;
- Sefydlu partneriaethau sy'n ymateb i anghenion y dysgwyr a'r gymuned ehangach.
- Magu ethos o ymddiriedaeth a pharch y naill at y llall;
- Sefydlu mesurau sicrwydd ansawdd cyffredin ar gyfer pob darpariaeth;
- Ymdrechu i sefydlu arferion gorau ar draws y Rhwydwaith ac osgoi dyblygiadau diangen

4.12.4 Adolygir yr agenda hwn ar wahân a bydd hyn, o raid, yn dylanwadu ar y ddarpariaeth addysgol yng Ngheredigion yn gyffredinol. Lle y bo'n briodol bydd y ddogfen strategol hon yn cyfeirio at opsiynau a chyfleoedd mewn ardaloedd penodol lle y gallai cydweithio adeiladol a diriaethol rhwng ysgolion uwchradd a'r ysgolion cynradd cyfagos fod yn bosibl.

4.13 Technoleg Gwybodaeth

4.13.1 Yn y byd Technoleg Gwybodaeth a Chyfathrebu (TGCh) sy'n brysur newid, mae o'r pwys mwyaf ein bod yn darparu'r cyfleoedd a'r adnoddau i ddisgyblion a staff Ceredigion er mwyn gwireddu'i lawn botensial. Bydd angen sicrhau fod pob adnawdd yn cael ei ddiweddarau i gwrdd â gofynion yr 21^{ain} ganrif a bod staff yn cael cyfleoedd i ehangu'u datblygiad proffesiynol eu hunain. Bydd hyn, yn ei dro, yn cael effaith fawr ar addysgu a dysgu ledled Ceredigion.

4.13.2 Caiff TGCh ei ddefnyddio i hyrwyddo pob pwnc o'r Cwricwlwm Cenedlaethol yng Nghymru. Dylai gymell, cefnogi a herio disgyblion ac mae'n gallu cael effaith fawr ar eu haddysgu a'u dysgu. Bydd angen darparu cyfleoedd i ddisgyblion, rhieni ac ysgolion i groesawu TGCh fel ffordd o gyfathrebu ymhlith ei gilydd, ac i rieni, disgyblion ac athrawon gael mynediad i adnoddau a deunyddiau dysgu o unrhyw leoliad. Hefyd, anogir ysgolion ac athrawon i ddefnyddio TGCh fel ffordd o rannu arferion da ac adnoddau gwersi.

4.13.3 Er mwyn cyflawni'r nodau hyn, byddir yn gwella rheolaeth, cefnogaeth a rhwydwaith mewnol TG er mwyn cynnal a chadw'r offer yn gyflawn, storio a diogelu data yn gywir, a rhwydweithio'r cyfleusterau argraffu

5: Patrymau Posibl

5.0 Yng nghyd-destun ein gweledigaeth am ddyfodol addysg yng Ngheredigion a'r heriau a wynebir gan ysgolion ar hyn o bryd, cynigiwn isod fodelau posibl ar gyfer darpariaeth addysgol a fydd yn cefnogi ein disgyblion ac yn cwrdd ag anghenion pob dysgwr yn yr 21ain ganrif.

5.1 Mae'r Polisi Arolygu Ysgolion a fabwysiadwyd gan yr Awdurdod ym mis Gorffennaf 2006, diwygiwyd Ionawr 2009, yn cynnwys nifer o opsiynau ar gyfer datblygu ysgolion i'r dyfodol. Mae'r opsiynau hyn, a'r iaith a ddefnyddiwyd i'w disgrifio, yn agored i'w dehongli mewn gwahanol ffyrdd. Er eglurder, mae'r adran hon yn rhoi diffiniadau o'r gwahanol fodelau sefydliadol dan ystyriaeth gan yr awdurdod. Cafodd y rhain eu disgrifio yn eglur gan Estyn yn ei adroddiad 'Ysgolion Bach yng Nghymru' 2006, ac mae'r awdurdod yn cytuno'n fras â'r diffiniadau a roddwyd.

5.2 Ar hyn o bryd, mae modd dosbarthu'r ysgolion sydd yn y sir i'r categorïau hyn:

- Ysgolion sydd mewn clystyrau ffurfiol
- Ysgolion sydd mewn ffederasiynau anffurfiol – gan rannu pennaeth
- Un Ysgol Ardal – Ysgol y Dderi

5.3 Dyma'r diffiniadau mwy manwl ar y termau hyn:

- Ysgolion sydd mewn clystyrau ffurfiol – cydweithio/cydweithredu

Mae'r rhan fwyaf o ysgolion y sir wedi eu trefnu yn glystyrau ffurfiol a bydd penaethiaid a staff yn cydweithio ar lefel leol ar amryw o faterion sy'n ymwneud â chynllunio a'r cwricwlwm e.e. rhannu dyddiau HMS a datblygu cynlluniau gwaith a pholisïau ar y cyd. Mae hefyd yn cynnig cyfle i fwynhau rhagor o gyfleoedd i ddilyn datblygiad proffesiynol a chyfleoedd ar y cyd i leihau'r baich gwaith. Mae rhai clystyrau wedi cymryd cam ymhellach, gan ddatblygu gweithio mewn partneriaeth trwy gyflwyno trefniadau i rannu athrawon mewn meysydd arbenigol, cymorth gweinyddol ac adnoddau.

Bydd penaethiaid hefyd yn mynychu cyfarfodydd 'teulu o ysgolion' yr ardal bob tymor. Trefnir y 'teuluoedd' hyn yn ôl dalgylchoedd yr ysgolion uwchradd, a thrafodir a datblygir amryw o strategaethau e.e. trefniadau trosiant rhwng y cynradd a'r uwchradd, asesu a datblygu proffesiynol. Bydd penaethiaid hefyd yn mynychu cynadleddau sirol bob tymor i drafod materion cwricwlaidd a threfniadol, yn sirol ac yn genedlaethol.

- Ysgolion mewn ffederasiynau anffurfiol – rhannu pennaeth

Yn y math hwn o drefniant bydd ysgol fwy yn cymryd cyfrifoldeb dros arweinyddiaeth a gwaith rheoli mewn ysgol gyfagos lai. Cyflwynir trefniant o'r math hwn wedi i swydd pennaeth yr ysgol lai ddod yn wag. Cyflwynwyd trefniant o'r math hwn dros y 4 blynedd ddiwethaf ac ar hyn o bryd mae yna chwech trefniant rhannu pennaeth yn y sir -

- Cwrtnewydd / Capel Dewi;
- Penparc / Llechryd
- Pennant / Cilcennin
- Talgarreg / Caerwedros
- Penllwyn / Sir John Rhys / Capel Seion
- Rhydlewis / Glynarthen

Ar hyn o bryd mae gofyn bod gan bob ysgol gorff llywodraethol a phennaeth er mwyn cwrdd â deddfwriaeth statudol. Yn Nhachwedd 2008, cyhoeddodd Llywodraeth y Cynulliad ddogfen ymgynghorol ar drefniadaeth y ffederasiynau i'r dyfodol. Os derbynnir yr argymhellion, bydd hynny'n caniatáu i'r ffederasiynau anffurfiol gael un Corff Llywodraethol ar gyfer y grŵp heb orfod dilyn proses statudol y ffederasiynau ffurfiol. Gall Corff Llywodraethol yr ysgol y mae ganddi swydd pennaeth yn wag benderfynu naill ai i gael ei bennaeth ei hun neu bennaeth mewn gofal o ysgol gyfagos. Gwneir y penderfyniad hwn, trwy ymgynghoriad gyda'r awdurdod, wedi talu ystyriaeth ddyledus i niferoedd y disgyblion a chynlluniau ar gyfer yr ysgol i'r dyfodol. Cymerir swydd pennaeth yr ail ysgol gan Bennaeth Cynorthwyol. Bydd y trefniant hwn yn golygu cynnydd ym maich gwaith y Pennaeth mewn gofal yn sgil gweithio gyda dau gorff llywodraethol, ac oni chaiff ei ddiffinio'n glir gallai gynnig anawsterau o safbwynt atebolrwydd a chyfrifoldebau gwneud penderfyniadau ym

meysydd rheoli personél a gosod cyllidebau. Mae ysgolion sydd wedi dod yn rhan o drefniant o'r fath wedi derbyn copi o ddisgrifiad swydd a gytunwyd gan y sir, ac mae hon yn diffinio'n eglur swyddogaethau a chyfrifoldebau'r Pennaeth mewn Gofal a hefyd y Pennaeth Cynorthwyol yn yr ail ysgol.

- Ysgol Ardal – Ysgol y Dderi.

Mae Ysgol y Dderi, Llangybi yn ysgol ardal gymunedol. Fe'i hatorwyd fel ysgol ardal ym 1976 wedi cau'r ysgolion yng Nghellan, Llanfair Clydogau, Betws Bledrws, Silian a Llangybi. Mae disgyblion o Ysgol Gartheli, a gaeodd ym 1984, hefyd yn mynychu Ysgol y Dderi.

5.4 Awgrymir nifer o opsiynau posibl ar gyfer trefniadau ysgolion i'r dyfodol:

- Trefniant Cydweithredol (Anstatudol)
- Ffederasiwn Anffurfiol neu Feddal (Anstatudol)
- Ffederasiwn Llywodraethiant Meddal (Statudol)
- Ffederasiynau Ffurfiol neu Galed (Statudol)
- Ysgolion ardal

Mae'r gwahanol fathau o ffederasiynau, ynghyd â modelau sefydliadol posibl fel a ganlyn. Daw'r wybodaeth isod o Ddeddf Addysg 2002, adran 24, a hefyd y Rheoliadau Llywodraethiant Ysgolion (Ffederasiynau), gan dybio y bydd y gorchmynion gan Lywodraeth Cynulliad Cymru ar gyfer ysgolion ffederal yn rhai tebyg.

5.5 Trefniadau Cydweithredol (Anstatudol)

Mae sawl math o drefniadau cydweithredol yn bod a bydd ysgolion yn aml yn gweld ei bod hi'n hawdd gweithredu o'u mewn, gan nad oes unrhyw drefniadau cyfreithiol na strwythurau penodedig ac mae hyn yn caniatáu felly rwydd hynt i rwydweithio a rhannu.

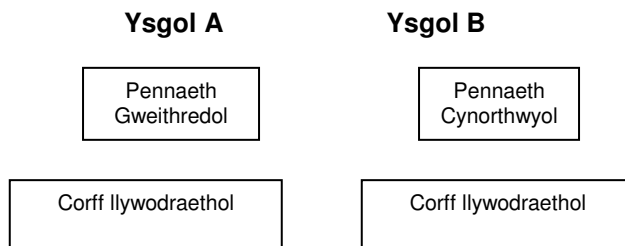
Bydd ysgolion yn cadw eu strwythurau a'u trefniadau presennol ond yn cydweithredu fesul clystyrau er mwyn datblygu gweithgareddau penodol yn ôl y gofyn.

5.6 Ffederasiwn Anffurfiol neu Feddal (Anstatudol)

Mae'r ysgolion hyn wedi gwneud ymrwymiad ffurfiol i gydweithio, er enghraifft trwy greu cydbwyllgorau neu bwyllgorau trosfwaol ar unrhyw agwedd o ddysgu ac addysgu neu arweinyddiaeth, ond bydd pob ysgol sy'n aelod yn cadw rhywfaint o annibyniaeth. Mae rhai wedi dirprwyo cyfrifoldebau o gyrrff llywodraethol unigol i gydbwyllgorau ond mae gofyn iddynt ddilyn y canllawiau sydd yn y Rheoliadau Llywodraethiant Ysgolion (Cydweithredu). Yn ôl y Rheoliadau, caiff dau neu fwy o gyrrff llywodraethol drefnu i gyflawni unrhyw swyddogaethau sydd ganddynt ar y cyd, a chânt ddirprwyo unrhyw swyddogaethau o'u heiddo (yn amodol ar rai cyfyngiadau ar ddirprwyo) i gydbwyllgor.

- Pennaeth Gweithredol / Pennaeth Cynorthwyol a chyrrff llywodraethol ar wahân

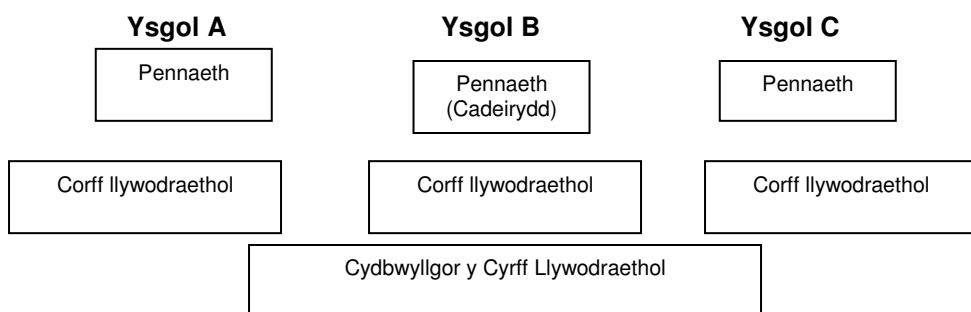
Dylid ystyried y ffederasiynau anffurfiol (dwy ysgol gyda phrifathrawiaeth yn gyffredin a chyrrff llywodraethol ar wahân) a sefydlwyd yn y sir hyd yma fel modelau sefydliadol tymor byr, a fydd yn arwain yn y pen draw at ffederasiynau mwy ffurfiol.

Lle bo ysgol fwy yn rhan o'r ffederasiwn, gallai dirprwy bennaeth hefyd fod yn rhan o'r Uwch Dîm Rheoli.

- Mwy nag un pennaeth (Cydbenaethiaid) a chyrrff llywodraethol ar wahân

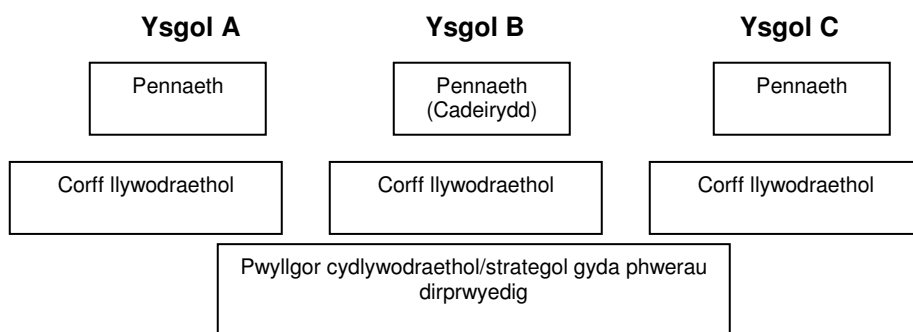
Dylid ystyried y model hwn - gwahanol benaethiaid (Cydbenaethiaid) a Chyrrff Llywodraethol ar wahân - hefyd fel cam dros dro tuag at sefydlu naill ai ffederasiwn ffurfiol neu Ysgol Ardal.

5.7 Ffederasiwn Llywodraethol Meddal (Statudol)

Sefydlir ffederasiynau llywodraethol meddal trwy ddefnyddio Rheoliadau Cydweithredu, a wnaed o dan Adran 26 Deddf Addysg 2002. Mae gan bob ysgol ei chorff llywodraethol ei hun, ond mae gan y ffederasiwn **bwyllgor cydlywodraethol/strategol gyda phŵer dirprwyedig**.

Mae'r holl ysgolion yn rhannu nodau cyffredin a gall y cydbwyllgor wneud penderfyniadau ar y cyd mewn rhai meysydd, ond nid ym mhob un. Nid oes cyllideb gyffredin, ond os dirprwywyd pwerau cyllidebol i'r JSC gall wneud penderfyniadau cyllidebol dros y grŵp o ysgolion yn ddiymdroi.

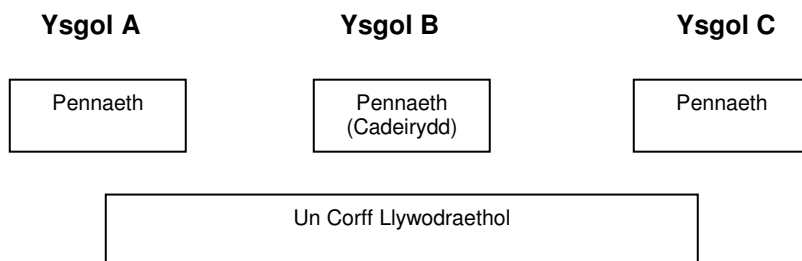

5.8 Ffederasiynau Ffurfiol neu Galed (Statudol)

Endidau cyfreithiol sengl yw'r rhain, gydag un corff llywodraethol ar draws yr holl ysgolion sydd yn y ffederasiwn. Mae hyn yn unol â Deddf Addysg 2002, adran 24, a hefyd y Rheoliadau Llywodraethiant Ysgolion (Ffederasiynau). Maent yn caniatáu i bob categori o ysgolion a gynhelir i uno'n ffederasiwn o dan un corff llywodraethol, yn amodol ar y gweithdrefnau a nodir yn y Rheoliadau.

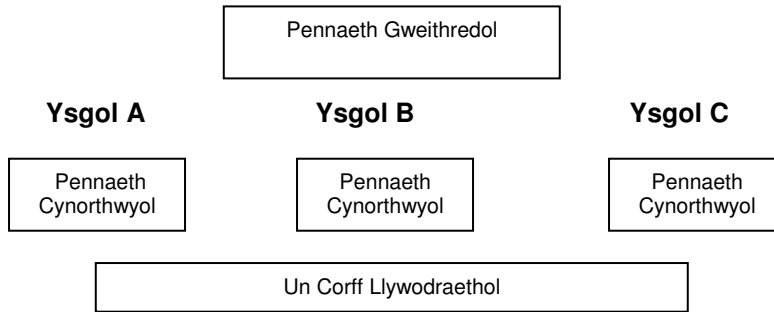
- **Gwahanol benaethiaid (Cydbenaethiaid) ac un corff llywodraethol**

Mae'r darpariaethau sydd yn adran 24 a 25 Deddf Addysg 2002 yn caniatáu ffederasiwn ffurfiol gydag un corff llywodraethol, gyda'r ysgolion yn parhau i fod yn endidau cyfreithiol ar wahân gyda'u penaeithiaid eu hunain.

b. Pennaeth gweithredol ac un corff llywodraethol

Wrth sefydlu'r math hwn o ffederasiwn, caiff dwy neu ragor o ysgolion eu 'cau' er mwyn creu un ysgol 'aml-safle' gydag un pennaeth ac un corff llywodraethol. Gall y corff llywodraethol barhau i redeg pob ysgol fel unedau ar wahân gan gynnwys y Cyfnod Sylfaen a Chyfnod Allweddol 2 ym mhob uned, neu fe all drefnu'r ysgolion fel bod y disgyblion yn cael eu grwpio yn ôl eu hoedran - y Cyfnod Sylfaen yn un ysgol a Chyfnod Allweddol 2 yn yr ysgol arall. Mae'r math hwn o grwpio yn cynnig manteision amlwg o ran cynllunio a datblygu'r cwricwlwm ond gallai'r rhain gael eu gwrthbwysu o bosibl gan y cynnydd mewn costau a theithio. Lle bo'r Cyfnod Sylfaen a Chyfnod Allweddol 2 ar wahanol safleoedd, bydd angen bod yn ofalus i sicrhau parhad rhwng y cyfnodau allweddol.

5.9 Gall ffederasiynau gynnig llawer o gyfleoedd newydd a chyffrous i ysgolion i'w galluogi i ymateb i heriau'r unfed ganrif ar hugain. Maent yn galluogi ysgolion i archwilio modelau arweinyddol a rheolaethol newydd ac i ddatblygu strwythurau, swyddogaethau a chyfrifoldebau newydd.

Maent hefyd yn cynnig modd effeithiol ac effeithlon o ddarparu gwasanaethau i blant, i deuluoedd ac i'r gymuned gan gynnwys gofal plant, gweithgareddau hamdden, gofal iechyd a gofal cymdeithasol ac addysg i oedolion.

Wrth i ysgolion ffederal gael eu sefydlu ar draws yr Awdurdod, cynigir cyrsiau hyfforddi i'r staff a'r llywodraethwyr ynglŷn â threfnu a datblygu ffederasiynau i'r dyfodol.

5.9 Mae'r tabl a ganlyn yn rhestru rhai o'r cyfleoedd a hefyd yr heriau sydd i'w hwynebu, o bosib, wrth ddatblygu cydweithio llwyddiannus rhwng ysgolion.

CYFLEOEDD

I Ddisgyblion

- Adlewyrchir arbenigedd staff gan welliannau o ran cynllunio a pharatoi cynlluniau gwaith, safon y ddarpariaeth a monitro pynciau
- Mwy o gyfleoedd i ddysgu gyda disgyblion o'r un oedran o ysgolion eraill
- Mwy o gyfleoedd i gymryd rhan mewn gweithgareddau cymdeithasol, diwylliannol a chwaraeon gyda disgyblion o ysgolion eraill
- Mwy o gyfleoedd i fanteisio ar gysylltiadau gyda'r gymuned ehangach e.e. Y Dimensiwn Rhyngwladol - (Meddyliau Agored -WiMi)

Staff

- Gwell darpariaeth rheoli perfformiad
- Gwell datblygiad proffesiynol a mwy o gyfle i arwain ar gyfer athrawon
- Gwell ysbryd ymhlith aelodau staff
- Mwy o ymgynghori, gwneud penderfyniadau ar y cyd a gwaith tîm
- Rhannu profiad ac arbenigedd
- Modelau o arferion da i wella dysgu ac addysgu a chynhwysiant

I'r Pennaethiaid

- Gwell cydbwysedd rhwng bywyd a gwaith
- Llai o ymdeimlad o arwahanrwydd – rhagor o gefnogaeth a gwneud penderfyniadau ar y cyd

- Llai o bwysau
- Rhagor o symbyliad a mwynhad proffesiynol
- Arbed o ran amser cynllunio a gweinyddu

I'r ysgol:

- Ffordd strwythuredig i ysgolion i gydweithio, i ddysgu gan ei gilydd ac i rannu arferion da
- Effeithiolrwydd o ran costau – darbodion maint
- Sail ar gyfer partneriaethau pellach, gan gynnwys rhai traws-gyfnod a gyda darparwyr eraill (e.e. 14-19 oed, gwasanaethau cymunedol ayb).
- Sail ehangach o arbenigedd a gwybodaeth i dynnu arni wrth ddatblygu'r ysgol
- Ymatebion rhwyddach i'w haddasu i aml ofynion, cymhlethdod ac amwysedd y swyddogaeth
- Gwahanol bersbectifau ar faterion anodd i hyrwyddo gwneud gwell penderfyniadau
- Arweinyddiaeth fwy creadigol a chydweithredol
- Mwy o brosiectau'n cael eu cwblhau
- Pennaeth arall i lenwi'r bwlch yn syth yn achos salwch neu absenoldeb
- Denu a chadw – cadw penaethiaid profiadol gan ddenu hefyd rhagor o benaethiaid newydd
- Datblygu unigolion gan gynnal hefyd barhad yn yr arweinyddiaeth

HERIAU

- Sicrhau cyfathrebu effeithiol ac eglur
- Sicrhau dealltwriaeth eglur o swyddogaethau, cyfrifoldebau ac atebolrwydd
- Sefydlu perthynas waith bositif, broffesiynol rhwng penaethiaid
- Sicrhau cyfathrebu eglur ac effeithiol rhwng rhanddeiliaid wrth sefydlu'r trefniadau newydd
- Sicrhau cefnogaeth ac ymrwymiad yr holl randdeiliaid

5.11 Bydd ysgolion yng Ngheredigion sydd wedi cydweithio mewn clystyrau yn bellach ar hyd y Continwmm Ffederasiwn nag ysgolion sydd heb brofiad o weithio ar y cyd.

5.12 Bydd angen i ysgolion bychain y dyfodol i gydweithio fel y gallant:

- gynnal yr ethos 'deuluol' sy'n nodweddu ysgolion bychain, tra'n sicrhau mwy o effeithlonrwydd trwy reolaeth a gweinyddiaeth ar draws safleoedd;
- rannu arbenigedd ac adnoddau a gwella'r cyfleoedd ar gyfer dysgu arbenigol;
- darparu amrywiaeth ehangach o gyfleoedd dysgu a gweithgareddau all gwricwlaidd; a sicrhau manteision cymdeithasol ehangach i ddisgyblion o ardaloedd gwledig diarffordd.

5.13 Yn 2005 daeth Uned Arloesedd yr Adran Addysg a Sgiliau (DfES) â grŵp o benaethiaid profiadol ym maes ffederasiynau at ei gilydd i lunio canllaw ar gyfer rhai eraill a allai fod yn awyddus i greu ffederasiwn. Yn y canllaw hwn, nododd yr awduron yr amodau sydd, yn eu barn hwy, yn arwain ar bartneriaeth ffederasiwn llwyddiannus:

- Ymdeimlad o **hunaniaeth gyffredin** rhwng yr ysgolion. Mae agosrwydd daearyddol a rhannu'r un amcanion o ran gweithgareddau cwricwlaidd ac all gwricwlaidd yn hynod o fanteisiol.
- **Bwriad yn gyffredin.** Mae angen i ysgolion rannu'r un ymdeimlad am yr hyn sydd angen ei gyflawni a'r ffordd o wneud hynny, gyda gweledigaeth ar y cyd am wella lefelau cyrhaeddiad a chyflawniad.
- **Arweinyddiaeth.** Mae gweithio mewn partneriaeth yn galw am arweinyddiaeth gref a bydd ffederasiynau ar eu hennill o ddatblygu a chynnal arweinyddiaeth ar bob lefel.
- **Strwythur rheoli** cryf. Rhaid i ysgolion ddeall a chydweithredu gyda hyn os am weld partneriaethau effeithiol yn datblygu.
- **Ymddiriedaeth.** Mae ymddiriedaeth yn hanfodol bwysig i gydweithio effeithiol a dylid ei meithrin ar bobl lefel reoli. Mae'n rhaid cael gwir ymdeimlad o fod yn agored a pharodrwydd i weithredu mewn modd cydlynol ymhlith llywodraethwyr, penaethiaid a phob aelod arall o'r staff.
- **System arolygu.** Mae angen systemau monitro/gwerthuso da er mwyn dangos pa rai o blith y manteision a ragwelwyd o weithio mewn ffederasiwn a gyflawnwyd.
- **Ymrwymiad.** Mae angen amser yn ogystal ag adnoddau i sicrhau bod y ffederasiwn yn un effeithiol a chynaliadwy.

- **Cyfathrebu.** Mae galw am drefniadaethau cyfathrebu ardderchog wrth gyflwyno newid, yn arbennig lle y bo llawer o ysgolion yn rhan o'r newid. Gall ffederasiynau ddatblygu mewnwydi a gwahanol e-fforymau eraill.
- **Cynaliadwyedd.** Mae gofyn bod strategaeth gynaliadwyedd eglur yn ei lle i alluogi cydweithio i ymdopi â newidiadau. Er enghraifft: pe bai arweinyddiaeth un o'r ysgolion yn newid; pe bai ysgolion ychwanegol am ymuno; pe bai ysgolion sydd eisoes yn rhan o'r ffederasiwn am adael.
- Os yw'r ffederasiwn yn ymrwmo i gytundebau neu wariant dros unrhyw gyfnod o amser, mae **cynaliadwyedd ariannol** yn anhepgor.

5.14 Ysgolion ardal

Er mwyn sefydlu ysgol ardal, caeir dwy neu ragor o ysgolion a bydd un ysgol newydd, fwy yn eu disodli. Gall yr ysgol newydd fod ar safle un o'r hen ysgolion neu mewn man newydd a chanolog.

6: Argymhellion polisi ac egwyddorion penodol

Egwyddorion

6.1 Mae'r ddogfen yn ceisio cyflwyno strategaeth ar gyfer datblygu'r ddarpariaeth addysg ar sail yr egwyddorion canlynol:-

i.Cymunedau Dysgu Integredig

- datblygu canolfannau dysgu cymunedol integredig yn ffocws ar gyfer darparu cyfleoedd wedi'u cytgordio i ddysgu gydol oes trwy Geredigion benbaladr

ii.Safonau.

- sicrhau gwelliant parhaus o ran safonau gwasanaeth uchel i gefnogi cyraeddiadau llawn mor uchel ar gyfer y dysgwr

iii.Adnoddau

- darparu adnoddau a ddefnyddir yn effeithiol ac yn effeithlon ar gyfnod o gyfyngiadau ariannol a gostyngiad yn nifer y disgyblion

iv.Cyllid.

- adolygu'r dulliau o gyllido ysgolion

v.Cyfleusterau

- darparu cyfleusterau o safon i gwrdd â gofynion mentrau dysgu, economaidd a chymdeithasol ac anghenion cymunedau ar gyfer yr unfed ganrif ar hugain

vi.Strwythurau

- sefydlu strwythurau er mwyn cydweithio ar draws gwahanol asiantaethau, darparwyr ac ysgolion er mwyn defnyddio adnoddau yn y modd mwyaf effeithlon posibl a defnyddio arbenigedd yn y modd mwyaf effeithiol posibl

vii.Datblygiad Proffesiynol Staff

- sicrhau cyfleoedd ar gyfer datblygiad proffesiynol staff trwy sefydlu strwythurau a fydd hefyd yn golygu datblygu arweinyddiaeth a rheoli ar bob lefel gan ddiogelu felly gydbwysedd bywyd a gwaith gweithwyr

viii. Adeiladau.

-sefydlu rhaglen o fuddsoddiad cyfalaf a fydd yn sicrhau bod cyfleusterau ac adeiladau ysgolion yn addas at eu diben

ix. Strategaeth.

- ennill ymrwymiad yr holl randdeiliaid i fabwysiadu a gweithredu'r strategaeth

Polisiau

6.2 Yr hyn sy'n deillio o'r egwyddorion, y gwaith dadansoddol, y strwythurau arfaethedig a'r strategaeth yn gyffredinol yw cadarnhad o'r polisiau a lle y bo eu hangen, llunio polisiau pellach:-

- (i) i ddatblygu canolfannau dysgu cymunedol integredig
- (ii) i adolygu modelau cyllido ysgolion
- (iii) i ostwng y nifer o leoedd dros ben trwy ad-drefnu strwythurau ysgolion ar sail unedau, naill ai'n unigol neu drwy gydweithio, gyda nifer derbyn isaf posibl o hanner maint dosbarth
- (iv) i ddatblygu sefyllfa dros gyfnod lle na fydd unrhyw ddsbarth yn cynnwys dros 30 disgybl na mwy na dau grŵp oedran

- (v) i ddarparu ysgolion, a hynny ar sail ffederal lle y bo'n ofynnol, sy'n cynnwys lleiafswm o 100 disgybl a thrwy hynny sicrhau y ceir rheolaeth gan un corff llywodraethol, arweinyddiaeth gan un pennaeth ac a gefnogir gan strwythur staffio o ran athrawon a staff anaddysgol a fyddai'n cynnig ystod o arbenigedd cyflenwol a chyfleoedd am ddatblygiad proffesiynol
- (vi) i geisio fel y bo'r gofyn y gweithdrefnau statudol i ad-drefnu ysgolion a fydd yn cynnwys cau ysgolion, uno ysgolion a ffederasiynau
- (vii) i wneud y gorau o'r ymrwymiad i fuddsoddiad cyfalaf trwy amryw o ddulliau cyllido gan gynnwys rhaglen gyfalaf yr awdurdod, trefniadau benthyca sy'n berthnasol ar y pryd, ffynonellau allanol megis grantiau gan y Llywodraeth er mwyn cynllunio a darparu adnoddau yn effeithiol ar gyfer strategaeth i sicrhau y bydd adeiladau a chyfleusterau yn addas ar gyfer eu diben
- (viii) i sefydlu strwythur corfforaethol ac annog partneriaethau gydag asiantaethau allanol er mwyn hyrwyddo strategaethau a rhaglenni a fydd o fantais i'r dysgwyr cyfan
- (ix) i adolygu a gweithredu'r strategaeth ar gyfer addysg ddwyieithog
- (x) i hyrwyddo dysgu yn y blynyddoedd cynnar a gweithredu'r cyfnod sylfaen gyda darparwyr mewn lleoliadau priodol er mwyn cynyddu'r ddarpariaeth i gyfranogwyr
- (xi) i sicrhau trosiant cydlynol a threfnus o un cyfnod i'r llall
- (xii) i annog cydweithio effeithiol rhwng ysgol uwchradd a'r ysgolion cynradd sy'n ei bwydo
- (xiii) i sicrhau cydweithio effeithiol rhwng ysgolion uwchradd a sectorau addysg eraill er mwyn darparu llwybrau amgen ar gyfer dysgwyr rhwng 14 a 19 oed.
- (xiv) I barhau i ymgymryd ag arolygon rheolaidd ar ysgolion a diwygio fel y bo'n briodol y meini prawf a fydd yn sbarduno arolwg

7: Y Broses Ddatblygu

Dyma fydd y broses ar gyfer gweithredu'r strategaeth ddatblygu:

Drafft

- Y Cabinet yn mabwysiadu/cymeradwyo'r ddogfen ymgynghorol (*Mai / Mehefin 2008*)
- Y Pwyllgor Craffu (*Mehefin / Gorffennaf 2008*)
- Y Cyngor yn cymeradwyo/mabwysiadu'r ddogfen ymgynghorol (*Mehefin / Gorffennaf 2008*)

Ymgynghoriad

- Partneriaeth Plant a Phobl Ifainc
- Ymgynghoriad cyhoeddus (*Medi - Rhagfyr 2008*)
 - (i) Cyhoeddi'r strategaeth ddrafft
 - (ii) Hyrwyddo'r cyhoeddiad
 - (iii) Cyfarfodydd cyhoeddus ar sail ardaloedd Ysgolion Uwchradd [*dechrau Medi 2008*]
 - (iv) Gwahoddiad ffurfiol am ymatebion gan Gyrrff Llywodraethol, Staff ysgolion, Cyngorau Cymuned. Cymdeithasau Staff, Darparwyr Statudol a Gwirfoddol, Llywodraeth Cynulliad Cymru
 - (v) Ymatebion erbyn Rhagfyr 15fed 2008

Cymeradwyo/mabwysiadu'r cynllun yn derfynol

- Y Cabinet yn cymeradwyo/mabwysiadu (*Ionawr 2009*)
- Y Cyngor yn cymeradwyo/mabwysiadu (*Chwefror 2009*)

Cyfnod Gweithredu

Mae'r ddogfen – 'Opsionau posibl i'r dyfodol – dogfen drafod' yn parhau dan drafodaeth a chaiff ei defnyddio fel sail ar gyfer trafodaethau gyda Chyrrff Llywodraethol a charfanau perthnasol eraill. Mewn rhai ardaloedd, mae trafodaethau wedi symud ymlaen ymhell tra bo ardaloedd eraill heb ddechrau'r broses eto. Dylid pwysleisio fod angen cynnal y trafodaethau hyn dros gyfnod priodol fel y gellir ystyried yr holl faterion yn llawn cyn ffurfio penderfyniadau.

Y broses statudol

Ffederasiynau

Wedi'u hymgorffori yn Neddf Addysg 2002 a disgwylir Rheoliadau

Cau ysgolion/newid yn natur yr Ysgol

Lle y rhagwelir y bydd ysgolion yn cau neu y gwelir newid yn natur yr ysgol mewn perthynas ag uno ysgolion a sefydlu ysgolion newydd megis darparu ysgolion ardal, rhoddir y prosesau canlynol ar waith, a all gymryd blwyddyn o leiaf:-

- Cynnig i fynd ymlaen yn unol â'r Cynllun Datblygu Addysg yng Ngheredigion a gytunwyd gan y Cabinet a'r Cyngor, hynny yw, adolygu ysgolion yn flynyddol yn unol â'r 'Polisi Adolygu Ysgolion' pan fyddant yn bodloni'r meini prawf a nodir yn y polisi.
- Ymgynghori â Llywodraethwyr, Staff, Rhieni a'r Gymuned
- Gwahodd sylwadau ysgrifenedig gan Lywodraethwyr, staff a rhieni ynghyd ag ysgolion cyfagos sy'n debygol o gael eu heffeithio gan y cynigion
- Adrodd i'r Cabinet a chael cadarnhad/cymeradwyaeth ganddynt
- Cyhoeddi rhybuddion statudol - gwahodd gwrthwynebiad ysgrifenedig [*2 fis*]
- Os **na** cheir gwrthwynebiad bydd y Cabinet yn cadarnhau'r gweithredu ac fe hysbysir y Cyngor neu
Os **oes** yna wrthwynebiad cyflwynir y cynnig i'r Gweinidog dros Ddysgu Gydol Oes yn Llywodraeth Cynulliad Cymru i gael penderfyniad. {*dau dymor cyn unrhyw gau arfaethedig: un ar gyfer ystyriaeth + un tymor o rybudd i rieni*}

8: Y ffordd ymlaen

Datblygu'r modd y cyflenwir y Ddarpariaeth Addysg yng Ngheredigion: casgliad/diwedd glo a chrynodeb

8.1 Er mwyn mynd i'r afael â'r heriau hyn rhaid i ailstrwythuro'r ddarpariaeth addysg fod yn brif ffocws i'r Cynllun Addysg Sengl 2006-08 a'r Cynllun Plant a Phobl Ifanc (2008 – 2011). Rhaid gweld y datblygiadau yng nghyd-destun Strategaeth Gymunedol y Cyngor "Ceredigion 2020".

8.2 Yn ganlyniad i hyn amlinellir y nodau ailstrwythuro yn y tymor byr, y tymor canol a'r tymor hir isod:

Tymor Hir: (2015 – 2020)

- Cyflawni'r cysyniad o Gymunedau Dysgu Integredig ym mhob un o'r chwe ardal – Aberteifi, Llandysul, Tregaron, Aberaeron, Llanbedr Pont Steffan ac Aberystwyth.
 - Ysgolion yn cydweithio mewn clystyrau neu grŵp ardal
 - Darpariaeth aml-asiantaethol o wasanathau, gan gynnwys gofal plant.
 - Amrediad o weithgareddau dysgu gydol oes a chyfleoedd i bobl yn y gymuned
- Trwy weithredu'n aml-asiantaethol gellid darparu gweithgareddau a gwasanaethau sy'n cwrdd ag anghenion y disgyblion, eu teuluoedd a'r gymuned ar lefel Ysgol, clwstwr neu ardal. (Nodau Craidd 1 – 7)
- Pob Ysgol yn y sir - ysgolion ardal, ysgolion ffederal a chlystyrau o ysgolion yn gweithredu fel Ysgolion Bro.

Tymor Canolig: (2011-2015)

- Parhau i weithredu'r cynlluniau cytunedig a dilyn y drefn ar gyfer aildrefnu yn ôl y galw, sy'n cynnwys sefydlu ysgolion ffederal, ysgolion ardal a chlystyrau:
 - ysgolion ardal lle bo'n addas ac ymarferol
 - sefydlu ffederasiynau gyda nifer o ysgolion wedi eu grwpio o dan yr un tîm rheoli a chorff llywodraethol
 - teuluoedd o ysgolion cynradd ac uwchradd yn cael eu sefydlu er mwyn cynllunio a chyflwyno addysg yn un dilyniant di-dor
- Parhau i weithredu'r Polisi Adolygu Ysgolion pan fo ysgolion yn cwrdd â'r pwyntiau gweithredu.
- Parhau i ddatblygu pob Ysgol yn y sir - ysgolion ardal, ysgolion ffederal a chlystyrau o ysgolion - fel Ysgolion Bro.
- Gwella'r adnoddau ysgol uwchradd ar gyfer rhai rhwng 14 a 19 oed.
- Pob ysgol wedi sefydlu strwythur staffio.

Tymor Byr: (2006-2008)

- Datblygu'r dogfennau strategol ar gyfer datblygu ac ailstrwythuro y ddarpariaeth addysg yng Ngheredigion. (Cynradd ac Uwchradd)
- Y Cabinet a'r Cyngor yn cytuno ar y cynnig.
- Ymgynhoriad gyda'r llywodaraethywr, staff, disgyblion, rhieni a'r gymuned.
 - Cyflwyno a thrafod yr awgrymiadau ar gyfer strwythurau ysgolion ym mhob ardal.
- Parhau i weithredu'r cynlluniau cytunedig, a dilyn y camau statudol ar gyfer aildrefnu ysgolion, sy'n cynnwys sefydlu ysgolion ffederal, ysgolion ardal a chlystyrau
- Parhau i weithredu'r Polisi Adolygu Ysgolion pan fo ysgolion yn cwrdd â'r pwyntiau gweithredu.

- Gweithredu Strategaeth Iaith newydd yr Awdurdod ar gyfer ysgolion.
 - Caiff ysgolion ffederal neu ysgolion sy'n uno, yn ogystal ag unrhyw ysgol gynradd neu uwchradd newydd a sefydlir yn y dyfodol, eu diffinio, yn unol â Dogfennaeth Llywodraeth Cynulliad Cymru 2007, fel ysgolion 'Cyfrwng Cymraeg', sef ysgolion sy'n darparu 100% o'u haddysg drwy gyfrwng y Gymraeg yn y Cyfnod Sylfaen ac o leiaf 70% o'u haddysg drwy gyfrwng y Gymraeg yng Nghyfnod Allweddol 2.
(gweler 'Dogfen Strategaeth Iaith Ceredigion')
- Darparu arweiniad a chefnogaeth i ysgolion i ddatblygu yn ysgolion bro, fel y gall yr Ysgol a'r gymuned weithio gyda'u gilydd i:
 - ddatblygu gwasanaethau lleol o safon mewn ymateb i'r angen lleol
 - gymryd rhan gynyddol yn y broses o benderfynu ynghylch darpariaeth y gwasanaethau hynny a bywyd y cymdogaethau
 - weithio gyda'n gilydd i wireddu'r deilliannau ar gyfer yr ardal
(Gweler Strategaeth ar gyfer Datblygu Ysgolion Bro)
- Cynlluniau strwythur staffio wedi'u sefydlu
- Darparu strategaeth lleoedd ysgol a fydd yn cynnwys y ddarpariaeth ar gyfer y Cyfnod Sylfaen ac 14-19 oed.
- Sefydlu strwythur corfforaethol ac annog partneriaethau ag asiantaethau allanol i hyrwyddo strategaethau a rhaglenni o fudd i'r dysgwr cyfan

Cyllido

8.3 Byddai amcangyfrif ceidwadol o'r gost o ddarparu cyfleusterau priodol a digonol oddeutu £11m ar gyfer gwaith trwsio a chynnal a chadw a £30m pellach ar gyfer prosiectau cyfalaf sylweddol.

8.4 Caiff unrhyw waith ailstrwythuro ar drefniadaeth darparu'r gwasanaeth effaith ar fodelu'r gweithlu, elfen sydd yn anodd ei fesur nes i bob strategaeth a chynnig cael ei gynllunio a'i gostio.

LLYFRYDDIAETH

Polisi Adolygu Ysgolion Ceredigion. (2006)

Plant a Phobl Ifanc: Gweithredu'r Hawliau, (2004)

Prosiect Cau'r Bwlch ym Mherfformiad Ysgolion: Cam II Ysgolion Cynradd. Cynulliad Cenedlaethol Cymru (2005)

Rhaglen Addysg Gynhwysfawr a Dysgu Gydol Oes hyd 2010 yng Nghymru.

Cynulliad Cenedlaethol Cymru (Awst 2001)

Strategaeth Ysgolion Bro Ceredigion. (2006)

Strategaeth Iaith Ysgolion Ceredigion. (2007)

Y Wlad sy'n Dysgu: Gweledigaeth ar Waith (2006)

Y Wlad sy'n Dysgu: Dogfen Ymgynhorol (2001)

Ysgolion Bro . Cylchlythyr Cyfarwyddol Cynulliad Cenedlaethol Cymru Rhif 34/2003

Ysgolion Rhagorol: Gweledigaeth ar gyfer ysgolion yn yr 21^{eg} ganrif (Estyn, 2002)

Trawsnewid Ysgolion (Estyn, 2004)

Argraffwyd yng Nghanolfan Addysg Broffesiynol Ceredigion